

T.C.

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ

2017-YL-091

ETRÜSK YERALTI MEZARLARINDA DUVAR RESİMLERİ

HAZIRLAYAN

Taylan DEDE

DANIŞMAN

Doç. Dr. Suat ATEŞLİER

AYDIN-2017

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ
2017-YL-091

ETRÜSK YERALTI MEZARLARINDA DUVAR RESİMLERİ

HAZIRLAYAN

Taylan DEDE

DANIŞMAN

Doç. Dr. Suat ATEŞLİER

AYDIN-2017

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Arkeoloji Anabilim Dalı **Yüksek Lisans** Programı öğrencisi **Taylan DEDE** tarafından hazırlanan **Etrüsk Yeraltı Mezarları** başlıklı tez, **22. 09. 2017** tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı,	Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan:	Doç. Dr. Suat ATEŞLİER		ADÜ	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Ufuk ÇÖRTÜK		MSKÜ	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Aydın ERÖN		ADÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu (**Yüksek Lisans**) tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü V.

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2017

Taylan DEDE

ÖZET

ETRÜSK YERALTI MEZARLARINDA DUVAR RESİMLERİ

Taylan DEDE

Yüksek Lisans Tezi, Arkeoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Suat ATEŞLİER

2017,122 sayfa

Köken tartışmaları henüz çözümlenemeyen Etrüskler, oldukça korunmuş sanat eserleriyle dünya çapında yankı uyandırmış ve çeşitli araştırmaların odak noktası olmuştur.

MÖ 7. yy. da varlığını İtalya' nın orta kesiminde, Arno ve Tiber ırmaklarının doğal sınır oluşturduğu bölgede gösteren Etrüskler, jeopolitik konumlarını ve ticari yeteneklerini kullanarak doğu ticaretiyle güçlenmişlerdir. MÖ 7. - 6. yy. lar arasında sınırlarını kuzeye ve güneye doğru genişleterek ticari şehirler kurmuşlardır. MÖ 6. yy. ise politik, ekonomik ve kültürel açıdan Etrüsklerin en güçlü dönemi olmuştur. Bu dönemin başarısının temeli Etrüsklerin deniz aşırı ticaretteki üstünlüğüdür. MÖ 5. - MÖ 4. yy. larda özellikle Akdeniz üstünlüğünü kaybederek itibar kaybetmeye başlayan Etrüskler, kuzeyden Galyalıların, güneyden Romalıların baskısıyla bölgedeki hakimiyetini yitirmiştir. Galyalıları karşı Roma ile anlaşma sağlayarak Roma topraklarına dahil edilme süreci MÖ 310 tarihi itibarıyla başlamıştır. MÖ 2. - 1. yy. larda ise Roma toprakları içerisinde Etrüsk kültürü asimilasyonu hız kazanmıştır.

Tarihsel süreçte inişli çıkışlı dönemleri geride bırakan Etrüskler kültürel açıdan denizaşırı ticarette bulundukları kültürlerin izlerini sanat eserlerine kendi üslupları ile yansıtmışlardır. Kültürel izlerin gözlenebildiği en iyi örnekler Etrüsk yeraltı mezarları ve yeraltı mezarlarının duvar dekorasyonunda kullanılan fresklerdir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER : Etrüskler, Yeraltı mezarları, Fresk, Duvar resimleri.

ABSTRACT

WALL PAINTINGS ON ETRUSCAN CATACOMBS

Taylan DEDE

M.A. Thesis, Department of Archeology

Supervisor: Doç. Dr. Suat ATEŞLİER

Etruscans whose ethnic arguments have not been resolved yet, have been the focus of several and various research and influenced worldwide thanks to their well-preserved works of art.

Etruscans, seen in history in the middle parts of Italy and in the area where the rivers Arno and Tiber form a natural border in the 7th century BC, got the power and became stronger with the Eastern trade thanks to their geopolitical position and their commercial abilities. Between 7th and 6th century BC, they set up commercial cities here with the expansion of North and South. They reached the most powerful era in the 6th century BC in terms of the political, economic and cultural periods. During this period, the sea was fundamental to the success of Etruscan supremacy in excessive trading on Mediterranean Sea with the agreement with the Carthage. In the 5th century BC they were strengthened in the inner part. However, they lost power with the sea battle with naval power in Siracusa on the Mediterranean Sea in the 4th century BC. They could not resist the pressure from the Romans in the South and from the Gauls in the north. They made an agreement with Rome against Gauls in the year 310 BC and Etruscan lands began to be included in the Roman territory. In the 2nd and 1st century BC the tendency of the assimilation of the culture of Etruscans took place in Rome.

Leaving behind a bumpy period in the historical process, Etruscans reflected the traces of the culture found in the overseas trade of cultural works of art with their own styles. The best examples which we can see the traces of culture are Etruscan underground catacombs and frescos used on the wall decoration of catacombs.

KEYWORDS: Etruscans, Catacombs, Fresco, Wall paintings.

ÖNSÖZ

Tezin oluşturulmasında kullanılan önemli kaynakların seçilmesine ve tedarik edilmesine yardımcı olan Kore di Enna Üniversitesi Bölüm Başkanı Prof. Paolo Barresi' ye ve Prof. Giovanni Pettinato' ya teşekkür ederim.

Tez çalışmaları sürecinde karşılaştığım problemlerin çözülmesinde önemli yönlendirmeleriyle çözüm yolu bulmamı sağlayan Doç. Dr. Suat Ateşlier'e teşekkür ederim.

Aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Taylan DEDE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
LEVHALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvi
HARİTALAR DİZİNİ.....	xvii
RESİMLER DİZİNİ	xviii
GİRİŞ.....	1
1. ETRÜSKLER	3
1.1. Etrüsklerin Kökeni.....	3
1.2. Yapılan Araştırmalar	5
1.3. Etrüsk Bölgesi	10
1.4. Etrüsk Tarihi	11
2. ETRÜSK ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ.....	13
3. ETRÜSK YERALTI MEZAR TİPOLOJİSİ.....	17
3.1. Tapınak Formlu mezarlar	18
3.1.1. Edicola Mezarı.....	18
3.2. Ipogea - Kubbeli Mezarlar.....	18
3.2.1. Montagnola Mezarı	18
3.3. Tümülüs Mezarlar.....	19
3.3.1. Cerveteri, Banditaccia Nekropolü Tümülüs Mezarları.....	19
3.3.2. Capitelli Mezarı	20
3.3.3. Capanna Mezarı.....	21

3.3.4. Doli - Alari Mezarı	21
3.3.5. Vasi Greci Mezarı.....	22
3.3.6. Cornice Mezarı	22
3.3.7. Casetta Mezarı	22
3.3.8. Tolfa ve Ceriti Yolu Mezarları	23
4. ETRÜSK DUVAR RESİMLERİNDE RENKLERİN KULLANIMI.....	25
5. TARQUINA'DAKİ ETRÜSK MEZARLARINDAKİ DUVAR RESİMLERİNİN TARİHLENDİRİLMESİNDEKİ PROBLEMLER VE ETRÜSK TARİHİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN DUVAR RESİMLERİNE ETKİLERİ.....	28
6. TARQUINA, MONTEROZZI NEKROPOLÜNDE DUVAR RESİMLERİ KORUNMUŞ TÜMÜLÜS MEZARLAR	33
6.1. Tuffatore Mezarı.....	33
6.2. Caccia ve Pesca Mezarı	36
6.3. Leonese ve Giocoliori Mezarları	37
6.4. Leopardi Mezarı	39
6.5. Campana Mezarı.....	40
6.6. Tori Mezarı.....	41
6.7. Auguri Mezarı	42
6.8. Barone Mezarı	43
6.9. Bighe Mezarı	44
6.10. Demoni Azzuri Mezarı	45
6.11. Triclinio Mezarı.....	46
6.12. Iscrizioni Mezarı.....	46
6.13. Letto Funebre Mezarı	47
6.14. Scrofa Nera Mezarı.....	47
6.15. Orco 1 Mezarı.....	48
6.16. Orco II Mezarı	48

6.17. Giglioli Mezarı	49
6.18. Pulcella Mezarı	50
SONUÇ.....	52
KAYNAKLAR.....	57
LEVHALAR.....	63
ÖZGEÇMİŞ.....	122

LEVHALAR DİZİNİ

Levha I.....	63
Levha II.....	64
Levha III	65
Levha IV	65
Levha V	66
Levha VI.....	66
Levha VII.....	67
Levha VIII	67
Levha IX	68
Levha X	69
Levha XI.....	69
Levha XII.....	70
Levha XIII	70
Levha XIV	71
Levha XV	71
Levha XVI.....	72
Levha XVII.....	72
Levha XVIII	73
Levha XIX	73
Levha XX	74
Levha XXI.....	74
Levha XII.....	75
Levha XXIII	75
Levha XXIV	76
Levha XXV	76

Levha XXVI	77
Levha XXVII.....	77
Levha XXVIII.....	78
Levha XXIX	78
Levha XXX	79
Levha XXXI	80
Levha XXXII.....	81
Levha XXXIII.....	81
Levha XXXIV	82
Levha XXXV.....	82
Levha XXXVI	83
Levha XXXVII.....	83
Levha XXXVIII.....	84
Levha XXXIX	84
Levha XL.....	85
Levha XLI.....	85
Levha XLII	86
Levha XLIII.....	86
Levha XLIV.....	87
Levha XLV	87
Levha XLVI.....	88
Levha XLVIII.....	88
Levha XLVIII.....	89
Levha XLIX.....	89
Levha L.....	90
Levha LI	90

Levha LII.....	91
Levha LIII.....	91
Levha LIV.....	92
Levha LV.....	93
Levha LVI.....	93
Levha LVII.....	94
Levha LVIII.....	94
Levha LIX.....	95
Levha LX.....	96
Levha LXI.....	96
Levha LXII.....	97
Levha LXIII.....	97
Levha LXIV.....	98
Levha LXX.....	98
Levha LXVI.....	99
Levha LXVII.....	100
Levha LXVIII.....	101
Levha LXIX.....	102
Levha LXX.....	103
Levha LXXI.....	103
Levha LXXII.....	104
Levha LXXIII.....	104
Levha LXXIV.....	105
Levha LXXV.....	105
Levha LXXVI.....	106
Levha LXXVII.....	106

Levha LXXVIII.....	106
Levha LXXIX.....	107
Levha LXXX.....	107
Levha LXXXI.....	108
Levha LXXXII.....	108
Levha LXXXIII.....	109
Levha LXXXIV.....	109
Levha LXXXIV.....	110
Levha LXXXVI.....	110
Levha LXXXVII.....	111
Levha LXXXVIII.....	111
Levha LXXXIX.....	112
Levha XC.....	112
Levha XCI.....	113
Levha XCII.....	113
Levha XCIII.....	114
Levha XCIV.....	114
Levha XCV.....	115
Levha XCVI.....	115
Levha XCVII.....	116
Levha XCVIII.....	116
Levha XCIX.....	117
Levha C.....	117
Levha CI.....	118
Levha CII.....	118
Levha CIII.....	119

Levha CIV	120
Levha CV.....	121

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Banditaccia Nekropolü, Tümölüs Mezarlarının Planı 20

Şekil 3.2. Tolfa ve Ceriti Yolu Mezarlarının Yerleşim Planı..... 23

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1. Jean-Paul Thuiller,2013, 51.....	63
Harita 2. Toscana Bölgesi Haritası.	64

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Howard, “Hypogaei”, 1842, The University of Aberdeen “Etruscan by definition,5.”	65
Resim 2. İtalya, Volterra, MÖ 9. - 8. yy. Guarnacci Müzesi. Villanova kültürüne ait olduğu düşünülen Bikonik olarak adlandırılan urne.....	65
Resim 3. “MÖ. 7. yy. Tarquina - PoggioSalciatello’ da bulunan Capanna urnesi. Firenze Arkeoloji Müzesi (Sergiden kaldırılmıştır)”	66
Resim 4. Populonia’ da bulunan tümülüs tipindeki Carri mezarı, MÖ. 7. yy. San GerboneNekropolü	66
Resim 5. M. Martinelli ve G. Paolucci 2007, 66 Edikola Mezarı, CasoneNekropolü. Guidaai luogi Etruschi.	67
Resim 6. İtalya, Orvieto, MuseodiFaina.....	67
Resim 7. İtalya, Orvieto, MuseodiFaina, “Canopo Vazosu”.....	68
Resim 8. İtalya, Orvieto, Museodi Faina.....	69
Resim. 9. Firenze Arkeoloji Müzesi “Kanatlı Aslan Heykeli”	69
Resim 10. Norchia.	70
Resim 11. Jean Paul Thuiller, 77. Montagnola Mezarı	70
Resim 12. Jean Paul Thuiller 77, Montagnola Mezarı	71
Resim 13. Montagnola Mezarı	71
Resim 14. Capitelli Mezarı.....	72
Resim 15. Capitelli Mezarı Girişi.....	72
Resim 16. Capitelli Mezarı. Tavanı.....	73
Resim 17. Capanna Mezarı.....	73
Resim 18. Doli Alari Mezarı. “Birinci oda”	74
Resim 19. Vasi Greci Mezarı	74
Resim 20. Cornice Mezarı.....	75
Resim 21. Cornice Mezarı.....	75

Resim 22. Casetta Mezarı.....	76
Resim 23. Tolfa Yolu Mezarları.....	76
Resim 24. Golini 1 Mezarı. Orvieto, sol duvar, banket için hazırlıklar sahnesi, MÖ. 4. yy. ortası	77
Resim 25. Golini Mezarı. Orvieto, MÖ. 4. yy. ortası.....	77
Resim 26. QuadrigaInfernale Mezarı. Cehennem Quadrigası. MÖ. 4.yy.'ın son çeyreği. ...	78
Resim 27. QuadrigaInfernale Mezarı. Sarteano, Cehennem Quadrigası Mezarı, Quadrigaüzerinde hızla yol alan Demon sahnesi MÖ. +. yy.'ın son çeyreği	78
Resim 28. QuadrigaInfernale Mezarı. Sarteano, Cehennem Quadrigası Mezarı, giriş duvarı sağ kısım, ölüm habercisi "Demon". MÖ. 4.yy.'ın son çeyreği.....	79
Resim 29. QuadrigaInfernale Mezarı. Sarteano, Cehennem Quadrigası Mezarı, detay. MÖ. 4. yy.'ın son çeyreği.	80
Resim 30. Nave Mezarı Tarquinia, sol duvar, kayalık bir limana yanaşmış gemi, MÖ. 5. yy.'ın ortası veya MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği	81
Resim 31. Nave Mezarı. Tarquinia, sol duvarın sağ kısmı, hizmetkar, kylinekeion ve kedra çalgıcısı. MÖ. 5. yy. ortası veya MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği	81
Resim 32. Scudi Mezarı. Tarquinia, giriş duvarı sol kısım, "VelthurVelcha" ve "RaunhuAparthnai", banket sahnesi. MÖ. 4. yy.'ın üçüncü çeyreği	82
Resim 33. Tifoni Mezarı Tarquinia, Giriş duvarı ve sağ duvar, deniz ile ilişkili friz. MÖ. 3. yy.'ın sonu	82
Resim 34. Pigmei Mezarı, Tarquinia, sol duvar. MÖ. 4. yy.'ın başı.....	83
Resim 35. Pigmei Mezarı. Tarquinia, sağ duvar, MÖ. 4. yy.'ın başı	83
Resim 36. Querciola 1 Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, banket sahnesi, çizim "C.Ruspi 19.yy." MÖ. 5. yy.'ın sonu	84
Resim 37. Guerriore Mezarı, Tarquinia, alınlıkta kanatlı "Genio", Asker (sağda), akrobat (solda). MÖ. 5. yy. ortası.....	84
Resim 38. Guerriore Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, banket sahnesi, MÖ. 5. yy.ortası ..	85
Resim 39. ScrofaNera Mezarı. Tarquinia, merkez duvar, kline altındaki köpek ve ceylan. MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği	85

Resim 40. ScrafoNera Mezarı. Tarquinia, Merkez duvar, kline altındaki kedi. MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği.....	86
Resim 41. Tuffatore Mezarı. Paestum, Napoli. MÖ. 480 civarı.....	86
Resim 42. Tuffatore Mezarı. Paestum, Napoli. MÖ. 480 civarı.....	87
Resim 43. Tuffatore Mezarı. Paestum, Napoli. MÖ. 480 civarı	87
Resim 44. Caccia e Pesca Mezarı. Tarquinia, ön oda. MÖ. 510 civarı	88
Resim 45. Caccia e Pesca Mezarı, Tarquinia, Merkez oda sol duvar, dalgıç. MÖ. 510 civarı	88
Resim 46. Caccia e Pesca Mezarı, Tarquinia, merkez oda ana sahne, denizde balık avı sahnesi, balıkçılar ve su kuşları. MÖ. 510 civarı.....	89
Resim 47. Caccia e Pesca, Tarquinia, MÖ. 510 civarı	89
Resim 48. Caccia e Pesca Mezarı. Tarquinia, merkez duvar detay kuşlar, MÖ. 510 civarı. 90	
Resim 49. Leonesse Mezarı. Tarquinia, MÖ. 510 civarı.....	90
Resim 50. Leonesse Mezarı. Tarquinia, merkez duvar sol kısım, süslü giysili kadın dansçı, MÖ. 520 civarı.....	91
Resim 51. Leonesse Mezar. Tarquinia, sol duvar, şölen sahnesi, taslak ressamı. MÖ. 520 civarı	91
Resim 52. Giocolieri Mezarı. Tarquinia, Taslak ressamı örneği. MÖ. 520	92
Resim 53. Giocolieri Mezarı. Tarquinia. MÖ. 520 civarı	93
Resim 54. Leonesse Mezarı. Tarquinia	93
Resim 55. Leonesse Mezarı. Tarquinia, merkez duvar sağ kısım, dansçılar, MÖ. 520 civarı.	94
Resim 56. Giocolieri Mezarı. Tarquinia, sağ duvar, dansçı kadın figürü, MÖ. 520 civarı	94
Resim 57. Giocolieri Mezarı, Tarquinia, Başında kandil tutan bir dansçı, dansçı kadın figürüne disk(?) uzatan genç bir erkek. MÖ. 520 civarı.....	95
Resim 58. Leopardi Mezarı. Tarquinia.....	96
Resim 59. Leopardi Mezarı, Tarquinia.....	96

Resim 60. Leopardi Mezarı, Tarquinia, sağ duvar detay, komas dansı, lira ve flüt çalgıcıları. MÖ. 480 civarı	97
Resim 61. Campana Mezarı, Veio, Merkez duvar, MÖ. 7. YY.'ın sonu	97
Resim 62. Tori Mezarı, Tarquinia, ön odadaki ana sahne, MÖ. 530 civarı	98
Resim 63. Tori Mezarı, Tarquinia, ana sahne sol kısım detay.	98
Resim 64. Tori Mezarı, Tarquinia, ana sahne sağ kısım detay.....	99
Resim 65. Auguri Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, MÖ. 520 civarı	100
Resim 66. Auguri Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, detay.	101
Resim 67. Auguri Mezarı, sol duvar, maskeli Persu dans sahnesi. MÖ. 520 civarı	102
Resim 68. Auguri Mezarı, Tarquinia, sağ duvar, üç adet lebedosun önündeki güreş müsabakası ve müsabakayı yöneten hakem (orta ve sol kısım), Persu'nun kanlı oyunu(sağ kısım). MÖ. 520 civarı	103
Resim 69. Auguri Mezarı, Tarquinia, sağ duvarın sağ kısmı.	103
Resim 70. Auguri Mezarı, Tarquinia, sağ duvarın sol kısmı.....	104
Resim 71. Barone Mezarı, Tarquinia, sol duvar, soylu kadın atlarıyla gelen iki genç erkek arasında. MÖ. 510 civarı	104
Resim 72. Bighe Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, atletler frizi ve banket sahnesi. MÖ. 490 civarı	105
Resim 73. DemoniAzzuri Mezarı, Tarquinia, Sağ duvar, ölüm habercisi "Demon". MÖ. 5. yy.'ın sonu	105
Resim 74. Triclinio Mezarı, Tarquina, Merkez duvar, banket sahnesi, "çizim: C.Ruspi 19.yy." MÖ. 470 civarı	106
Resim 75. Triclinio Mezarı, Tarquina, sol duvar, dansçılar, barbiton çalgıcısı, doğa betimlemesi. MÖ. 470 civarı	106
Resim 76. Triclinio Mezarı, Tarquina, sağ duvar, dansçılar, flüt çalgıcısı, doğa betimlemesi. MÖ. 470 civarı	106
Resim 77. Iscrizioni Mezarı, Tarquina, Sağ duvarın sol kısmı Komasa dansı sahnesi, çizim:"LuciodiC. Ruspi, 19. yy.". MÖ. 520 civarı	107

Resim 78. LettoFunebre Mezarı, Tarquina, merkez duvar üstündeki alınlıkta yer alan sahne Defin yatağını ihtişamlı bir biçimde süsleyen kadın sol tarafta, yatağı süsleyen erkek hizmetkar ve klimesahnesi sağ tarafta. MÖ. 460 civarı	107
Resim 79. LettoFunebre Mezarı Tarquina, Sol duvar, Dansçılar ve hizmetkarlar frizi. MÖ. 480 civarı	108
Resim 80. LettoFunebre Mezarı, Tarquina, Sağ duvar, kline sahnesi, hizmetkar ve yaralı boksör. MÖ. 480 civarı	108
Resim 81. Orco I Mezarı, Tarquian, Sağ duvar “Güzel Velia”. MÖ.4. yy.’ın ikinci çeyreği.....	109
Resim 82. Orco II, Tarquina, Sağ Duvar“Teseo”. MÖ.4.yy.’ın üçüncü çeyreği.....	109
Resim 83. Orco II, Tarquina, mızrak ve zırh “Persefone” taşıyan “Gerione”(Cerun), MÖ. 4. yy.’ın üçüncü çeyreği.....	110
Resim 84. Orco II, Tarquina, portresi, MÖ. 4. yy.’ın üçüncü çeyreği	110
Resim 85. Orco II Mezarı, Tarquina, MÖ. 4. yy.’ın üçüncü çeyreği	111
Resim 86. Orco I Mezarı, mezar odasının son duvarı üzerindeki sahne, ölüm habercisi Charun, MÖ. 4.yy.’ın ikinci çeyreği.....	111
Resim 87. Orco II Mezarı, Tarquina, Sağ duvar üzerindeki sahne; DemonThuculca ve Teseo, MÖ. yy.’ın üçüncü çeyreği.....	112
Resim 88. Orco II Mezarı, Tarquina, Sağ duvar üzerindeki sahne, sarışın genç erkek elinde kylikeion tutuyor ve metal vazolar yanında ayakta durur resmedilmiştir. MÖ. 4.yy.’ın 3. Çeyreği	112
Resim 89. Golini Mezarı, Tarquina, mezar odası son duvarı üzerindeki; kalkan, kılıç, pelerin, kalkan üzerinde profilden domuz başı resmedilmiştir. MÖ. 300 civarı.....	113
Resim 90. Pulcella Mezarı, Tarquina, Sol duvar üzerindeki banket sahnesi. MÖ. 5. yy.’ın sonu.....	113
Resim 91. Anatre Mezarı, Veio, sola doğru yürüyen ördekler. MÖ. 7. yy.’ın ikinci çeyreği.....	114
Resim 92. Pantera Mezarı, Tarquina, Mezarın sonlandığı duvarın üst sahnesinde yer alan panterler ve panterler arasındaki yırtıcı hayvan maskesi. MÖ. 6. yy.’ın başı.	114

Resim 93. LeoniDipinti Mezarı, Cerveteri, Dromos üzerindeki sağ oda içerisinde sağ duvar üzerindeki aslanlı sahne. MÖ. 7. yy.'ın son çeyreği.....	115
Resim 94. Olimpiadi Mezarı, Tarquina, sağ duvar üzerindeki sahne, koşan atletler, disk atıcısı. MÖ. 510 civarı	115
Resim 95. Olimpiadi Mezarı, Tarquina, sağ duvar üzerindeki sahne, koşan atlet. MÖ. 510 civarı	116
Resim 96. Scimmia Mezarı, Chiusi, Merkez odada sağ duvar üzerindeki sahne, Dansçılar, Atlılar, Günlük yaşamdan anlar.....	116
Resim 97. Scimia Mezarı. Chiusi, Merkez oda sol duvar üzerindeki sahne, atletlerin müsabakaları ve hakem MÖ. 480	117
Resim 98. Amazon Lahti	117
Resim 99. François Mezarı.....	118
Resim 100. François Mezarı.....	118
Resim 101. François Mezarı, Vulci, Mezar odası sonunda yer alan alan sahnenin sol tarafı; Eteocle ve Polinice'ninTebe'deki mücadelesi. MÖ. 4.yy.'ın üçüncü çeyreği. (.....	119
Resim 102. Uşak, Ermo Vadisi (Lidia), Uşak'ta bulunan tümülüs mezarı ana sahnedeki duvar resmi Profilden kadın başı. MÖ. 6. yy.'ın sonu.....	120
Resim 103. Kızılbel, Elmalı yakınları (Likya), At üzerindeki savaşçı, MÖ. 6. yy.'ın son çeyreği.....	121

GİRİŞ

İtalya’da günümüzde Toskana olarak bilinen bölgede Roma İmparatorluğu öncesi yaşamış olan Etrüskler, Roma medeniyetinin öncüsü olduğu gibi Avrupa kültürüne de katkılar yapmış önemli bir halktır. Etrüsklerin ana yaşam alanı, Lazio’nun kuzeyindeki Umbria bölgesinin batı kesimleri ve Toskana bölgesinin tamamıdır. Bu sınırlar genel olarak İtalya’nın iki ana nehri Arno ve Tiber’in oluşturduğu üçgen bölge ve bu bölgenin batısındaki kıyı ile belirlenir¹.

Söz konusu coğrafyada kendi dilini kullanan Etrüskler, kendilerini Resenna olarak tanımlıyorlardı. Yunan ve Roma kültürleri, Etrüsklerin kendi yaşam alanlarında MÖ 7. - MÖ 1. yüzyıllar arasında kurdukları kentlerden oldukça etkilenmişlerdi. Yunanlar Etrüskleri Tirsenerler olarak bilmekteydiler ve batıdaki Tirsener Denizi’nin ismi de Yunanlılar tarafından Etrüsklere ithafen verilmişti. Romalılar ise Etrüskleri Turski veya Tuski olarak isimlendirmiştir². Orta Akdeniz’deki coğrafi konumlarını iyi kullanan Etrüskler bulundukları bölgede merkezi bir güç olmuştur. Sahip oldukları geniş topraklar, limanlar ve madenler zenginleşmelerini sağlamıştır³.

Antik kaynaklarda da dile getirilen Etrüsk kültürü kendisinden sonra gelen medeniyetleri; sulama sistemleri, etnografik kültür, ölü gömme gelenekleri, mimari, heykel ve seramik sanatı gibi birçok konuda etkilemeyi başarmıştır. Ancak eserleri gibi geride bıraktığı bir diğer önemli konu ise halen gizemini koruyan sorunun cevabıdır. “Etrüskler kimdir?”⁴

Antik yazarlar Etrüsk köken sorununa ışık tutan anlatımlarıyla bazı ipuçlarını bize sunmaktadır. Antik yazarların yanı sıra son yıllarda bilimsel gelişmelerinde katkısıyla DNA üzerine yapılan çalışmalar Etrüsklerin kökenini saptamak için yeni veriler sunmaktadır. Köken tartışmalarının yanı sıra Etrüskler geride bıraktıkları korunmuş sanat eserleriyle de sürekli gündem yaratmıştır. Yunan etkisi ile birlikte Doğu etkisi Etrüsk sanat eserlerinde gözlemlenmektedir. Kültür etkileşimlerinin en iyi gözlemlenebileceği örnekler ise Etrüsk yeraltı mezarlarıdır.

¹Grant 1980, 9.

²Harris 1971, 11.

³Bonfante 2006, 12.

⁴Perkins 2009, 95.

Etrüskler üzerine geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmaların detaylı incelenmesi sonucunda gerçekleştirdiğim çalışmamın ana konusunu oluşturan Etrüsk yeraltı mezarları, korunmuş örnekleriyle bilinen Cerveteri - Banditaccia ve Tarquina - Monte Rozzi Nekropollerinde yer alan MÖ 7. yy. - MÖ 4. yy. duvar resimleri korunan, anıtsalyeraltı mezarı örnekleri kapsamında anlatılmaya çalışılmıştır.

1. ETRÜSKLER

1.1. Etrüsklerin Kökeni

Etrüsklerin nereden geldiğinin cevabı farklı araştırmaları ve tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu araştırmaları ve tartışmaların odağındaki konu, İtalya yarımadasına oldukça uzak sayılabilecek, birçok uygarlığın doğduğu Anadolu'nun batısı, Suriye, Fenike ve Filistin' de yer alan toplulukların dilleri ile Etrüsk dilinin ilişkilendirilmesi üzerinedir⁵. Bu düşünce sosyal ve kültürel açıdan tüm Avrupa medeniyetlerinin değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Etrüsklerin nereden geldiği cevabının Akdeniz ticaretiyle açıklanabileceğini savunanlar da vardır⁶.

Bu görüşlerin dışında Yunan efsanelerinde Etrüsklerin göçleriyle, kökenleriyle ilişkilendirilebilecek alıntılar da Etrüsklerin nereden geldiğinin cevabı sayılabilecek niteliktedir. Etrüsklere ait kaynakların günümüze parça parça ulaşması Etrüsk gizemini artırmış bu gizeme ışık tutmak isteyen birçok araştırmacıyı da çeşitli yöntemlerle cevap aramaya itmiştir. Bu dönemi anlayabilmek için 18. yy. daki Etrüsk çalışmalarını bilmek önemlidir.

Antik Metinlerde Etrüskler

Etrüsklerin kökeninin saptanması için yapılan çalışmalarda, antik metinler dolayısıyla antik yazarlar oldukça önemlidir. Antik Dönemin önemli yazarlarından olan “Herodotos”, Etrüsk tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir;

Etrüskler, Magnes'in oğlu, kral Atys'insaltanatlık döneminde yaklaşık olarak kolonizasyon döneminde Lidyalılara yakın, Yunanlarla iletişim halinde Tirrenia olarak adlandırılan bölgedeydiler. Kral Atys'in döneminde ağırlaşarak süren kıtlık bu bölgedeki herkesin suçu olarak görülüyordu. Lidyalılar 12 yıldır süren kıtlıktan kaynaklanan açlığı çoğunlukla çeşitli oyunlar ile unuttuyordu ancak o dönem kıtlık dayanılmaz hale gelmişti. Kral dayanılmaz hale gelen bitmek bilmez kıtlık neticesinde halkı eşit olarak ikiye böldü. Halkın bir yarısı yaşadığı bölgede kalmaya devam ederken halkın diğer yarısı gemilerin yapıldığı Smyrna'dan yeni yerler bulmak üzere yolculukta

⁵Haynes 2000, 47 - 134.

⁶Torelli 1985, 17 - 74.

*kullanacakları gereçler ile gemilere yerleştirildiler. Gemilere yerleştirilen halkın çoğu Umbria Bölgesine ulaşır ve Ülkelerini burada kurarlar. Ülkeyi kuranların lideri onları Tirreni olarak adlandırır.*⁷

Herodotos'un anlatısında Etrüskler'in Lidyalılara yakın bir bölgede Ege coğrafyasında yaşadığı, kıtlık nedeniyle kral tarafından iki eşit gruba ayrıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu gruplardan bir tanesinin yerinde kaldığı, diğer grubun ise deniz yoluyla günümüz İtalya'sında Umbria olarak anılan bölgeye ulaştığı ve bu bölgeye yerleştiği anlaşılmaktadır. Yerleştikleri bölgede liderleri tarafından Tirreni (Tirrenler) olarak adlandırılmıştır. Herdotos'un anlatımı Etrüsklerin kökeninin saptanması çalışmaları açısından oldukça önemlidir.

Herodotos'un Etrüsklerin kökeni konusundaki söylediklerini antik coğrafyacı ve tarihçi Strabon tamamlamaktadır;

*Romalıların Tusci veya Etruschi olarak andıkları halk, Yunanların, Tirreni olarak bildikleri halktır. Tirreno bölgesinden gemiyle bu bölgeye ulaşmışlar ve bölgeyi Tirrenia olarak adlandırmışlardır. Yaşam sürdükleri Tirrenia'da 12 şehir kurmuşlar ve şehirlere yönetici olarak Tarkon atamışlardır*⁸.

Strabon'un anlatısı da Herodotos'un tezi desteklenir niteliktedir; ancak, Halikarnasoslu Dionisos aynı görüşte değildir. Dionisos Etrüsk bölgesinin ilk yerleşenlerinin Siculiler olduğunu belirtmektedir. Dionisos anlatısının devamında Pelasklar Döneminden bahsederken Tesselya bölgesinin yerlilerinden söz eder ve yerlilerin kökenini Peloponnesos' a bağlar.

*Bu yerli halklar (Siculi, Aborigeni, Pelask) Caere, Pisa, Sauria, Falerii, Fesseneium ve yarım adanın güneyine doğru yayıldı. Siculilerin adanın güneyine, Siculia' ya ulaştılar burada yaşam kurdular (Günümüzde Sicilya). Pelask ve Aborigenilerin ise yarım adanın diğer kısımlarına yayıldılar, Yarım adada yayılan Pelasklar, Etrüsklere yakın yaşadılar*⁹.

Dionisos anlatısında Tesselya kökenli yerli grupların bölgeye geldiğini, bölgede yayıldıklarını ve yerleştiklerini belirtir. Ancak bölgede yayılan topluluklardan Pelaskların,

⁷Herodotos I, 94.

⁸Strabon V, II, 2.

⁹Halikarnasos'lu Dionisos I, 30.

Etrüsklere yakın yaşam kurduklarını belirterek Etrüsklerin orada zaten var olduğunu, bölgenin yerleşik halkı olduğunu savunur.

Etrüsk tarihi konusunda başvurabileceğimiz bir diğer kaynak Livius'a aittir;

İlk harbini Latinlerle yaptı ve onların Apiloe kasabasını şiddetli bir hücumla aldı. Önceki kralın yapmış olduğundan çok daha güzel ve incelikle hazırlanmış oyunları gösteriye sundu. Burası açık hava oyunları için yuvarlak bir meydan ve şimdi Maksimus olarak isimlendiriliyor... Oyunlar Etruria'nın oldukça büyük bir kısmı için önemli olan boks oyunları ve atlarla zenginleştirildi¹⁰.

Livius ilgili metinde Etrüskler ile İtalya'nın kuzeyindeki halklar arasında bağlantı kurmaktadır. Livius'a göre Romalıların ilk fetih alanı Etrüsk bölgesi ve onların deniz hakimiyetidir. Etrüsk Denizi olarak adlandırılan bölgenin asıl adı Tosko¹¹'dur. Yunanlar ise bu denizi Tirreno olarak tanımaktadır. Tirrenilerin 12 şehrinin Tirreno denizi ve Alpler arasında kurdukları anlatılır. Bu Bölgede yaşayan Etrüskler' in Retiler oldukları savunulur¹².

1.2. Yapılan Araştırmalar

J. Byres ve T. Jenkins

Etrüsk Kültürünün saptanmasında J. Byres¹³ önemli bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Antikacı olan Byres'in ilgi alanlarından birisi de Etrüskler yani Roma erken dönemlerdeki geçmişi idi. Bu sebeple Etrüsk tarihi konusunda ilk saptamalar tesadüfe dayansa da ilgi alanına girmesi nedeniyle Byres tarafından yapılmıştır. Etrüsklerin köken sorunun oluşması, Etrüsklere ait yazılı kaynakların korunmamış oluşundan öte kasıtlı bir biçimde tahrip edilmesinden kaynaklandığı hipotezi 1734 yılında Abeerdenshire doğumlu James Byres tarafından dile getirilmiştir¹⁴.

¹⁰Livius I, 35.

¹¹Tosko (Tosca), Toscana (Toskana) bölgesinin yerlileri için kullanılan adlandırmadır. Toskana İtalya'nın merkez bölgesi olup, kuzeyde Emiglia - Romana, kuzey-batıda Liguria, batıda Tiren Denizi, doğuda Umbria ve Marche, güney -batıda Lazio ile sınırdır. Topraklarının üçte ikisi tepelik ve dörtte biri dağlıktır. Geri kalan kısımlar ise Arno Nehri 'nin şekillendirdiği vadideki düz ovalardır.

¹²Livius V, 33, 7 - 11.

¹³J. Byres 1764 yılında Roma'da yaşayan bir antikacıdır. Roma'daki İngiliz ziyaretçilere kendi dillerinde Roma'daki antikaların ve resim sanatı örneklerinin detaylı anlatımını yapıyordu. Mesleği sayesinde Roma'da İspanya Meydanı'nda lüks bir yaşam sürmesinin yanı sıra antik dönemlere ait entellektüel meraka sahip birisiydi. (James Byres' in Paolina Caddesin' deki evinin içerisinin sayımı, 1790'da Roma'dan ayrılma arifesinde yapılmıştır. Bu içerik yaklaşık 500 cilt kitap ve 100 kitapçığa sahip iyi korunan bir kütüphaneden oluşmaktadır)

¹⁴Ford 1974, 456.

J. Byres ile çağdaş kabul edebileceğimiz T. Jenkins'te Etrüsk kültürünün tanınmasında öncül sayabileceğimiz kişiler arasında yer almaktadır. T. Jenkins "Coreto" (Tarquina, Tarkuina olarak çağrılan İtalya'da bulunan bölgenin adı) olarak adlandırılan bölgede kazı çalışmaları gerçekleştirmiş, ortaya çıkardığı buluntularla J. Byres'e rakip olmuştur¹⁵.

T. Jenkins'in Etruria Bölgesindeki gözlemlerini aktardığı mektuplar da bölgeyi anlamamız açısından oldukça değerlidir. Söz konusu mektuplar "Minutes of the Society of Antiquaries of London" kitabında yer almaktadır¹⁶.

Bay Jenkins' in mektubu, 12 Kasım 1761, Perembe

Mayıs ayı içerisinde Bay Wilcocks'un isteği üzerine Corneto' ya yapılan tur. Bu bölge yaklaşık olarak Civita Vecchia' ya 10 mil (16,09km) uzaklıkta ve bölgeye verilen isim Tarquini. Bölgenin yerlileri ise bu bölgeyi Civita' Turchina olarak adlandırıyor. Yerleşim alanı bir tepe üzerine kurulu ve dikdörtgen formu, üzeri bitkilerle veya mısır tarlaları ile örtülü. Tarquini olarak bilinen bu bölge yaklaşık olarak 3 millik (4,82 km) çıkıntılı bir sırt ile Coreto' ya katılıyor. Bu çıkıntılı sırt ise Monte Rozzi Tepesi olarak biliniyor. Monte Rozzi Tepesinde kazılarak açılan alanlarda Etrüsklere ait çeşitli vazolar, süslemeler, bazıları boyalı duvarlar, süslemeli lahitler ve Etrüsklere ait yazılı kayıtlar bulundu. Yapılan iş için Kardinal Camerlingo'dan, bulunan önemli eserlerin özellikle yazılı kayıtların ve boyalı duvarların Roma' ya getirilmesi şartıyla özel izin alındı.

Yazılan bu mektup Tarquini Bölgesi'nin bozulmamış topografyasını anlatması, yapılan çalışmada burada bulunan tepeciklerin (Çıkıntılı sırt - Monte Rozzi) Bay Jenkins ve Wilcocks¹⁷ tarafından görülmesi önemlidir. Mektupta geçen "çıkıntılı sırt" ifadeleri Etrüsk Tümülslerini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu Etrüsk tümülslerinin nerede net olarak görüldüğünün kanıtı niteliğindedir.

T. Jenkins'in Tarquina keşfi, J. Byres'in kişisel merakını artırır ve keşfedilen bölgeyi ziyaret etmesine neden olur. Bireysel yapılan bu ziyaretler sonucunda birçok boyalı ve resimli duvar kalıntıları saptanmış olsa da finansal yetersizlikler, çizimlerin tamamlanamaması gibi nedenlerden dolayı kitaba dönüştürülemedi¹⁸. J. Byres'in

¹⁵Ridgway 1987, 19 - 30.

¹⁶The Minutes of the Society of Antiquaries of London for Thursday, 12 November 1761, 1965: 211.

¹⁷Bay Wilcocks, Civita Vecchia'yı ilk ziyaret eden İngiliz olarak bilinmektedir.

¹⁸Ridgway 1987, 19 - 30.

alışmaları daha sonra 1842 yılında F. Howard tarafından “Byres Hipogel” ismiyle yayınlanmıştır. Söz konusu kitaptaki J. Byres’in çizimleri de yer almaktadır¹⁹.(Res. 1)

J. Byres’in kişisel abaları Etrüsklerin kesinlikle var olduğunu kanıtlamış ve sonraki araştırmalar için itici bir güç olmayı başarmıştır. Yayınlanmış notları arasında keşfettiği ancak şu an kayıp olan Etrüsk Mezarları dikkat çekicidir. Yayınlanmamış bazı notları Edinburg, İskoçya Ulusal müzesi Materyal odasında yer almaktadır²⁰.

J. Byres söz konusu mektuplarında Etrüsk tarihi konusundaki çalışmaların yetersiz kalışı konusuna da değinmiştir;

Eski İtalya Devleti’ nin Başlangıcı, Bölüm 1,

İtalya’nın ilk yerleşenleri tarafından bize bırakılan kalıntılar kadar belirsiz başka bir şey daha olamaz. Öncelikle ilk alan Roma fetih bölgesi... Büyük olasılıkla Güçlü bir millet tarafından Etrüsk kayıtlarının işe yaramaz hale getirildiği görüüyor. Bu tahribatın nedeni belki de tahribatı gerçekleştiren güçlü milletin kendi kökenini gizlemesi...

Sanat, bilim ve edebiyat genel olarak İtalya’nın çok öncesinde kullanılmış Roma’nın da kullanıp geliştirmiş olduğu figürler. Olasılıkla bu figürler yıllar öncesine ait denizsel bezemeler veya Troya Savaşı etkili sahneler... Kullanılan bezemelerin ve sahnelerin Etrüsk Döneminde geliştiği Roma’nın erken döneminde yayıldığı şüphe götürmez. Yunan ve Roma sanatına ait eserlerini incelediğimizde Etrüsk etkisini görüyor olmamız Etrüsk sanatı etkisinin kanıtlamamız için yeterli. Etrüsk etkisi Roma ve Yunan eserlerinde takip edilebiliyor olmasına karşın kesinlikle Etrüsklere ait bir kitap elimize ulaşmadı ve Augustus döneminde Etrüsklere ait kitap yoktu. Muhtemelen Roma, fetih döneminde özellikle Etrüsk bölgelerini ele geçirirken onların kitaplarını imha etti.

Etrüskoloji alışmaları

Etrüskleri daha iyi tanıyabilmemiz aynı zamanda Etrüskler üzerine sahip oldukları geniş bilgi birikimiyle yapılan Etrüskoloji çalışmalarını incelemekten geçmektedir. Modern Etrüskoloji genellikle iki bakış açısına sahiptir. Bu bakış açılarına sahip olmalarının nedeni

¹⁹Ridgway 1987, 124.

²⁰Ridgway 1989, 29 - 213.

Massimo Pallottino ve Claudio De Palma²¹'nın tezlerinin incelenmesi ile net olarak anlaşılmaktadır.

Etrüskolog Massimo Pallottino'ya göre MÖ 9. yy. daki Villanova kültürü, denizden gelen yeni bir kültür olan Etrüsk kültürü ile beraber gelişir. Deniz ticaretiyle Doğu ve Yunan kültürleri ile etkileşime girer²². Etrüskolog, Claudio De Palma'ya göre Etrüskler Anadolu'dan (Ege Bölgesinden) gelmektedir²³.

Etrüskoloji'de benimsenen iki görüş Etrüsklerin kökenini saptamaya yaklaşıp da kesin veriler sunamamaktadır. 2007 yılında Türkiye basınının ve dünya basınının günlük gazetelerinde attığı sansasyonel başlıklar Etrüsk kültürü üzerine tartışmaları yeniden gündeme taşımıştır²⁴. Basında atılan bu başlıkların kesin olarak saptamalar yapması DNA üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarından kaynaklanmaktadır. DNA çalışmaları Etrüsk köken tartışmalarına yeni yöntem ile meydan okunmuştur²⁵.

DNA çalışmalarına göre Etrüsklerin Anadolu'nun batı sakinleri ve eski Troia Bölgesi ile yakınlık gösterdiği kesin olarak kanıtlanmıştır. Somut veriler ışığında "artık Herodotos' a inanmamız için daha fazla neden aramamıza gerek kalmamıştır. DNA çalışmaları Herodotos'un söylediklerini kanıtlamıştır"²⁶ İtalya'dan elde edilen insan ve hayvan DNA örnekleri, Anadolu'nun batısından elde edilen örneklerle karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak mitekondriyal DNA benzerliği iki bölge arasında %60 sonuç vermiştir. DNA üzerine yürütülen çalışmalar İtalya'daki üniversiteler tarafından da tekrarlanmıştır. Tekrarlanan araştırmalar da Anadolu Türklerine olan benzerliğin diğer halklara oranla en yakın sonucu verdiğini kanıtlamıştır²⁷.

Torino Üniveristesinden A. Piazza'nın bildirisine göre, Toskana Bölgesinden elde edilen modern DNA örnekleri, İtalya'nın kuzey-güney bölgelerinde, Sardunya, Sicilya, Lemni ve Anadolu'nun batısında Lidya Bölgesi'nden alınan modern örneklerle

²¹Etrüskolojinin "baba"sı olarak bilinen Massimo Pallottino, ilk olarak Milano'da 1942 yılında kılavuz bir kitap olan Etruscologia'yı yayımladı. Önceki yüzyıllarda Etrüsklerin bilinmezliği çözmek üzere yaptığı çalışmalarla konu üzerine oluşan çözümsüz soruları büyük ölçüde aydınlatmıştır. Claudio De Palma ise antropolog, arkeolog, dilbilimcidir. Dilbilimsel olarak Etrüsklerin kökenini Origine degli Etruschi kitabında,1885 Ege Bölgesine dayandırmaktadır.

²²Pallottino 1984, 38.

²³Palma, 47.

²⁴Yıllardan beri süren araştırmalar sonrası Etrüsk'lerin Anadolu'dan Orta İtalya'ya göç ettikleri DNA testleri ile büyük ölçüde belirlendi. Reha Erus, Roma, 23 Ekim 2007. (Hürriyet Gazetesi)

²⁵Coppa 1997, 95.

²⁶Turfa 2006, 5.

²⁷Perkins 2009, 96.

karşılaştırıldığında da yakınlık açısından en iyi sonuçlar Anadolu örnekleri olmuştur. Elde edilen sonuçların doğruluğu İtalya'daki diğer üniversitelerin DNA araştırmalarıyla da onaylanmıştır²⁸.

1940 yılından beri yapılan arkeolojik çalışmalar Etrüsklerin kültürel ve mekansal sürekliliğinin öncü kültürü olarak Villanova kültürünü işaret eder. Bu görüş Halikarnasos'lu Dionisos'un Etrüsklerin zaten orada var olan bir halk olduğu tezinden türemiş gibidir. Etrüskoloji çalışmaları genellikle dil argümanlarını, elimizdeki arkeolojik kayıtları ve antik kaynakları, kalıplaşmış düşüncelerin dışına çıkmayarak kıyaslayan yöntemlerle yapılmış olmasına karşın önemli bilgileri günümüze taşır. Kaminia ve Lemnos' da keşfedilen bazı yazılı kaynaklar bu çalışmaların en önemlilerinden birisidir. Limni Adasında bulunan stel Etrüsklerin nereden geldiği sorusuna cevap olabilir çünkü Batı Anadolu coğrafyasında Etrüsklerin diline benzer bir dilin kullanıldığının somut bir kanıtı niteliğindedir²⁹. Etrüsklerin doğudan geldiğini destekleyen bir diğer önemli buluntu da *Haruspex (Fegato di Piacenza: Piacenza ciğeri)*³⁰ olarak bilinen bilicilik için kullanılan objedir. Romalılara göre Haruspex Etrüsklere özgüdür³¹.

DNA üzerine yapılan çalışmalar kesin veriler sunmuşsa da limitsiz araştırma alanına sahip olması nedeniyle takip edilemez olduğu düşünülmüştür³². Yapılan tüm çalışmaların sonucu olarak Etrüsklerin kökeni sorusunun cevabı üç grupta verilebilir: 1. Etrüskler İtalya'nın yerli halkıdır. 2. Etrüskler İtalya'ya kuzeyden gelmişlerdir. 3. Etrüskler İtalya'ya Doğu'dan Anadolu'nun batısından gelmişlerdir³³.

Günümüz İtalya'sındaki Toskana Bölgesine deniz yoluyla ulaşmış olan topluluk, Ön Asya kültürünü beraberinde getirerek yeni bölgesindeki Villanova kültürü ile etkileşime girerek ortaya çıkmış gibi görünmektedir. Ancak geride bıraktıkları eserlerde gözlenen Yunan etkisi belki de yeni geldikleri topraklarda kolonileşmiş ticari Yunan kolonileri ile komşu olmalarındandır.

²⁸Perkins 2009, 105 - 106.

²⁹Bloch 1998, 67.

³⁰Buzzi 1984, 72. Fegato di Piacenza, 1877'de Valteribbia yakınlarında Gossolengo'da bulunmuştur. Mısır'da tanındığı üzere şöyle anlatılır: Thursenoi olarak bilinen İşgalci bir toplum burada bir bölgeyi domine etmek istedi ancak başarılı olamadı ancak bu toplumdan bazı kişiler Mısır askerlerine para karşılığında fal bakıyorlardı. Mısırlı askerler ise onları Thur (Kule) olarak çağırıyordu. Bu isim Lidyanın Thiria veya Tyrra olan şehrinden geliyor gibidir. Herodotos'un anlatısında ise kıtlık nedeniyle bölünen halk Thursenoi' den (Thurlar, Kuleden gelenler) Tyrehenos'u takip ederek göç ettikleri belirtilir.

³¹Thuiller 2013, 15.

³²Perkins 2009, 107.

³³Adıgüzel 2013, 124.

1.3. Etrüsk Bölgesi

Etrüsk Bölgesinin günümüzdeki adı *Toscana*³⁴dır. *Lazio*' nun kuzeyi, *Umbria*' nın batı kesimlerini de içine alarak Orta İtalya' nın batı kısmı Etrüsk yaşam alanı olarak bilinmektedir. Bu bölge batıda *Tyrsen* Denizi ile kuzeyde *Arno*'ya ve Alplerin eteklerine, güneyde ise *Tiber* Irmağının doğuya doğru uzanışıyla sınırlanır³⁵. (Harita 1)

Etrüsk kültürünün görüldüğü alanları dört bölüm olarak düşünmek gerekmektedir. Etrüsk kültürünün izlenebildiği alanlar:

1. *Etruria - Padana(Po); Bologna, Felsina, Marzo Botto, Spina, Ferrera*³⁶.

2. *Etruria - Interna-Settentrionale (İç-Kuzey); Firenze, Fiosole, Quinto Fierentino, Comeana, Artimino, Arezzo, Cortone, Siena, Chianti, Asciano, Murlo, Chiusi, Perugi.*

³⁴Toscana bölgesinin ismi; Turski, Tusci, Tuschi gibi antik isimlerden türemiştir.

³⁵Grant 1980, 9.

³⁶Buzzi 1984, 162, 163, 164, 165, 166, 167 Etrüsklerin ön kültür bölgesi olarak tanımlanan Padana Bölgesinin geniş nekropole sahip yerleşimleri *Bologna ve Felsina*dır. Her iki Etrüsk yerleşiminin sınırları ortaçağ yerleşimlerinin bu alandaki kırılğan buluntuları zedelemesi nedeniyle belli belirsizdir. Yerleşimler arasındaki sınırın belirsizliği nedeniyle her iki yerleşim birlikte değerlendirilmiştir. Bologna ve Felsina, adriyatik ile yarım adanın iç kısımları arasında ilişkiyi kuran Etrüsk yerleşimleridir. Bologna geniş bir nekropole sahiptir. Felsina ise daha çok ticaretin hızlı olduğu başlıca yerleşimdir ve Spina yerleşimi ile birlikte gelişmiş büyük bir ticari merkezdir. Ticarete genellikle muhatap oldukları Greklerdir. Nekropol alanlarında çıkarılan buluntular; inhumasyon ve kremasyon geleneğine ait sürekli uygulanan ritüelleri ve sürekli kullanılmayan ritüelleri işaret eden buluntulara sahiptir. İki yerleşim arasında belli belirsiz olarak tanımlanan sınırda yapılan arkeolojik kazılarda rastlanan buluntularda sıkça rastlanan çakıltaşları, güneşte kurutulmuş tuğla ve ahşap kalıntıları korunmamış olması nedeniyle tanımlanamamıştır. Özellikle Felsina'dan çıkarılan buluntular ticaret ile ilişkilendirilen ürünlerdir. Antik kırmızı - siyah figür seramikler, cam, ahşap, metal, fildişi eşyalar, süs eşyaları, askeri materyaller - techizatlar ticari ürünleri işaret eden buluntular arasında sık rastlananlardır. Nekropolden elde edilen buluntularda ise sayısız başlıksız mezar taşı ve steller bulunmuştur. Stel ve mezartaşları günlük yaşamdan sahneler ile dekore edilmişlerdir. Mezar taşlarının ve stellerin formu dikdörtgenimsi at nalı ve disk formudur. Bu form sembolik insan vücudu olarak tanımlanmaktadır. Marza Botto, Padana vadisi ve Toscana bölgesini birbirine bağlayan ticari bir merkezdir. Antik dönem Etrüsk yerleşimleri hakkında ip uçları veren önemli bir arkeolojik alandır. yollar ve su dağıtım sistemlerinin buluntuları kazılarda bulunmuştur. Çeşitlilik içeren antik yunan boyalı kapları ticari buluntular arasındadır. Bronz, ahşap objeler, süs eşyaları aynalar, cam objelere oldukça sık rastlanmıştır. Kumaş kalıntıları da buluntular arasındadır. Kadın ve erkek heykellerden kalıntılar özellikle baş kısımları korunmuş olarak bulunmuştur. Buluntular MÖ 8. -7. yy. işaret etmektedir. Spina, Etrüsk araştırmalarının hızlandığı dönemde kazıların yapıldığı ve Etrüsk seramiklerinin ticaretinin üst düzeye ulaştığı dönemi ifade eden çok önemli bir yerleşimdir. Trebba ve Pega vadilerinde yapılan kazılarda sayısız mezar buluntularıyla ele geçirilmiş ve burada bulunan antik Yunan vazoları dönem itibari ile Etrüsk popülaritesini arttırmıştır. Spina'da özellikle gömü geleneği olarak inhumasyon olarak belirlenmiştir. Defin mezar odasında bulunan duvara bitişik yataklara çıplak olarak yatırılmıştır. Nadir olarak da Meşe ağcından elde edilen ahşap malzemelere de bu yataklarda rastlanmıştır. Sıklıkla mermer lahitler bulunmuştur. İnhumasyon geleneğe göre defnedilenlerin sağ ellerinde bronz paraya rastlanmıştır. (Caronte'nin parası). Kremasyon gömü ise bir kap ile veya direk olarak toprağa kazılarak gerçekleştirilmiştir. Po Nehri'nin göl oluşturduğu alanda tarımla uğraşan Etrüsk nüfusunun ve Etrüsklü göl balıkçılarının başlıca yerleşim alanıdır. Buradaki tarımdan elde edilen ürünler. Antik Yunan ile olan ticarete etkin rol oynayan ihracat ürünüdür. Şarap üretimi de bu bölgede gerçekleştirilmiştir. Özellikle Plinius Spinadan bahseder. Bu bölgede bulunan Etrüsk su kanallarının Po'dan beslendiğini anlatır. Adriatik üzerinden yapılan ticaretin önemli bir merkezi olduğunu belirtir. Ferrera, Parma, Piacenza, Modena, Mantova, Ravenna, Rimini, Cesena adriatik kıyılarına yakın Padana bölgesi dahilinde diğer önemli Etrüsk Bölgeleridir.

Etruria, costiera settentrionale (Kıyı-Kuzey): Castiglioncello, Volterra, Cecina, Populonia, Massa Marittima, Vetulonia, Grosseto.

3. Etruria - Meridionale (Güney); Vulci, Orbetello, Talamone, Magliano, Mursigliano, Saturnia, Poggio Buco, Savona, Castro, Orvieto, Volsini, Orvieto, Viterbo, Aquarossa, Tarquina, San Giovanile, Norchia, Tolfa, Cerveteri³⁷.

4. Etruria - Campania: Capua, Pompei³⁸. (Harita 2)

1.4. Etrüsk Tarihi

Etrüsklerin politik organizasyonu çevrelerindeki kırsal yerleşimler ve daha güçsüz olan topluluklar üzerinde kullanma esasına dayalıdır. Bu politik organizasyonda, Etrüskler ayrıcalıklı bir sınıf gibi görünmektedirler. Açıkça söylenebilir ki Etrüskler, Roma öncesindeki kendileriyle çağdaş olan şehir devletlerinin yapılanışından oldukça ileri bir şehircilik anlayışına sahiptiler. Monarşi sistemine dayalı Etrüsk şehirleri “Lukume” adı verilen yönetici tarafından idare ediliyordu³⁹. Etrüsklerin kent yaşamına geçişinde ise seçilmiş yöneticiler ve yine soylular arasından seçilen memurlar önemli bir rol oynamışlardır⁴⁰. MÖ 7. yy. da tarih sahnesine çıkan Etrüskler, doğu ticaretiyle kısa sürede kalkındılar, küçük kulübeli köy yerleşmelerini terk edip kent yaşamına geçtiler⁴¹. Etrüskler MÖ 7. yy. ile 6. yy. arasında kuzeye ve güneye doğru genişleyerek çeşitli ticari kentler kurdular. Kuzeyde, Etruria - Padana bölgesinde; “Felsina, Mantova, Adria, Spina”, Güneyde, “Campania” bölgesinde; “Nola, Capua, Ercolano”⁴². Bu kentleşmeler aynı zamanda Etrüsk şehirlerindeki ticari organizasyonun ve gelişmenin varlığını kanıtlamaktadır⁴³.

MÖ 616 yılında çağın etkin kentlerinden Tarquinia’nın yetiştirdiği “Tarquinius Priscus” Roma’nın beşinci kralı oldu. MÖ 6. yy. da politik ve ekonomik güçlerinin zirvesine tırmanan Etrüskler, MÖ 540 yılında Korsika kıyılarında bir üs kurmak isteyen Phokaialılara karşı Kartacalılar ile birlik olarak Alalia deniz savaşını kazandılar. Böylelikle Phokaialılar’ın Batı Akdeniz’e çıkmasını engellediler ve batı kesimde de üstünlük sağlayıp

³⁷ Cerveteri ve Tarquina kentleri doğruluşma döneminde kendi limanlarından doğrudan yaptıkları ticaret ile zenginleşen ilk şehirlerden olmuşlardır.

³⁸ Buzzi 1984, 162.

³⁹ <http://www.anacyclosis.org/pdf/EXCERPT-POLITICAL-POWER-IN-THE-ANCIENT-WORLD-LEVI-1955-AD.pdf>

⁴⁰ Werner 2006, 222.

⁴¹ Tül 1992, 16.

⁴² Strabon V, 2,2.

⁴³ Gabrielle 1981, 13. – 14.

Akdeniz’de tam bir “Thalassokrati” (Deniz egemenliği) kurdular⁴⁴.Yunanlar ile sıkı ticari ilişkiler içerisinde olan kıyıya yakın kentler, Yunan din ve kültüründen çok etkilendiler⁴⁵.

Büyük Etrüsk kentlerinin gelişmesi, Etruria’da merkezileşme eğilimine yol açtı; halkı, büyük kentlere göç eden, küçük yerleşim alanları, giderek yok oldu. MÖ 6. yy.’ın sonlarında Etrüskler kuzeye ve batıya yayılırken, güneyde, *Latium* ile *Campania* bölgelerinde zayıfladı⁴⁶. MÖ 509 da Roma’da son kral “Tarquinius Superbus” tahtan indirilerek Cumhuriyet kuruldu. MÖ 5. yy. da Etrüskler iç kesimde kuvvetlendiler. MÖ 474 yılında “Cumae” deniz savaşında “Siracusa” donanmasına yenilince deniz hakimiyetini tamamen kaybettiler⁴⁷. Bu arada Romalıların, Etruria’yı ele geçirme isteği, Roma - Etrüsk savaşlarının nedeni olmuştur. MÖ 4. yy.’ da ise Etrüskleri, güneyden Romalılar, kuzeyden Galyalılar sıkıştırmaya başlamıştır. Galyalıların, Po ovasına yerleşmesiyle buradaki Etrüsk egemenliği sona ermiştir; Galyalıları karşı Etrüskler, Roma ile barış yapmışlardır⁴⁸. MÖ 310 dan sonra Romalılar, *Etruria*’yı yeniden topraklarına katmaya başladılar. Roma kolonilerinin kurulmasının yanı sıra köprü ve yol ağının gelişmesi de Roma’ya bağımlılığı hızlandırdı. MÖ 2. yy. ve 1. yy. larda Romalılaşma eğilimi gitgide artmıştır. MÖ 88 den sonra Etrüsk kentleri Municipia (Roma vatandaşlık haklarına sahip, asker yetiştirmekle yükümlü kentler) ünvanı kazanmışlardır. İmparator Augustus MÖ 27 de İtalya’nın bölünmesi sırasında Etruria’yı topraklarına katmıştır⁴⁹.

⁴⁴Tül 1992, 16.

⁴⁵Etruria MÖ 6. yy. da sınırı dışındaki kültürlerle kaynaşma dönemi geçirmiştir. Tarquina’da serbest liman olan Gravisca (Emporion) limanıydı. Etrüskler bu dönemde Gravisca limanına Aphrodite’ye, Hera’ya, Demeter’e ve Apollon’a (MÖ 550 den sonra) bir Yunan tapınağı kurma hakkı tanındı. Jean - Paul Thuiller 2013, 85

⁴⁶Cristofani 1983,71

⁴⁷Torelli 1981, 196; Pallottino 1984, 215. Cumae(Kyme) Deniz savaşı Alplerdeki İtalic toplulukların hareketlerine yön vermiş olmalıdır. İtaliclerin Alplerdeki hareketliliği 5. yy. dan 6. yy. ın sonuna kadar devam etmektedir. MÖ 524 - 523 yıllarında birbirini takip eden bölgesel yer değiştirmeler söz konusu olmuştur. Bu bölgesel değişimler muhtemelen Adriyatik denizinde kaybedilen güç dolayısıyla deniz ticaretinde yeni bir çıkış arayışını stratejik açıdan destekleyecek bir değerlendirmenin sonucu Etrüskler tarafından gerçekleştirilmiş bir bölgesel değişiklik olmalıdır. Etrüskler Verrucchia, Umbria ve Spina’ya doğru yerleşirler ve burada bulunan Keltleri sınır dışı etmişlerdir. Etrüsklerin bölgesel stratejik değişikliğe zorlayan bu savaş Etrüsklerin gücünü yeniden boyutlandıran bir dönüm noktası olarak kabul görür. Siracusa’nın politikası Cumae Deniz savaşında Anti-Etrüskçü ve Anti-Atinacı olarak yorumlanmaktadır. Siracusa’nın bu tutumu Orta İtalya’da Yeni bir Etrüsk yapılanmasını tetiklemiştir. Elba Adasına yapılan baskınlar ve Kıyılardaki Etrüsk limanlarının baskınlarla ticarete yavaş yavaş kapatılması Attika seramiği ticaretinin Etrüsk limanlarında durmasına yol açmıştır. Elba’da bulunan Etrüsk kolonileri Korsika’ya, Campania ve Popilonia’da bulunan Etrüskler ise Popilonia’nın iç kesimlerine doğru ilerleyip yeni bir merkezleşmişlerdir. 5. yy. ın ikinci yarısında bu değişiklikler sonucunda Genova, Marsilya ve Spina Attika seramiği ticaretinde ön önemli şehirler olmuştur.

⁴⁸Tüm yarım adadaki toplumsal yaşamdaki dönüşümler toplumun kesimleri arasında uyum sorunlarına yol açmaktadır. Toplumsal sınıflar arasında bir dar boğaz dönemi olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemi genel kanya göre, MÖ 5. - 4. yy. ları "Kriz dönemi olarak tanımlar ve sanat eserlerinin tarihlemelerinin yapılmasının zor bir dönemi olarak değerlendirilir. Torelli 1981, 194 - 214.

⁴⁹Tül 1992, 16. – 17.

2. ETRÜSK ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

Etrüskler sanat eserlerini, mezar odalarını ve tapınaklarını gündelik yaşamdan sahnelerle süslüyorlarsa da vurguladıkları konu mitolojik figürler ve tanrıların ölümlüler üzerindeki iktidarını vurgulayan mitolojik sahnelerdi. Mitolojik unsurları içerisinde vurgulayarak sunan Etrüsk resim sanatının amacı adeta kötü ruhları kovarak, mezar veya tapınakları korumaktı⁵⁰.

Etrüsklerin ön kültürü olarak bilinen Villanovalılar döneminde⁵¹(MÖ 10. - 9. yy.) ölümü gerçekleşen kişi için uygulanan ritüel genellikle kremasyon geleneğiydi. Kişinin külleri, “Bikonik” olarak anılan özel bir vazoya yerleştirilirdi. (Şekil 1) Bikonik vazolar karşılıklı iki konik parçanın birleştirildiği ve kaide ile desteklendiği bir formdadır. Bu tip vazoların ana maddesi genellikle seramik hamurudur ancak nadir rastlansa da bronz olanları da vardır. Arkeolojik kazılarda çıkarılan bikonik vazoların konik olan kısımlarında birer kulp bulunmaktaydı ve bu kulplardan bir tanesi kırık ele geçtiği belirtilir. Kırık olan kulp yaşamın geride bırakılıp ölümden sonraki hayata yolculuğu simgeleyen önemli bir detay olarak yorumlanmaktadır⁵². Vazonun ağız kısmı kase şeklinde bir kapak ile kapatılır⁵³. (Şekil 1)

Eğer defni gerçekleştirilen kişi bir savaşçı ise kapak formu kase değil bir savaşçı başlığı betimlemesidir. Eğer bu tip vazolar değerli bir materyalden yapılmış veya içerisine kişinin kullandığı değerli eşyalar eklenmiş ise kremasyon ritüeli için toprağa kazılmış bir çukur oluşturulur.(Şekil 2)

Bu çukurun tabanı ve yan kısımları plaka şeklinde taşlar ile desteklenerek kabine dönüşür. Bikonik kaplar bu tip uygulamada oluşturulan kabine yerleştirildikten sonra kabinin girişi oldukça büyük bir taş ile kapatılır⁵⁴.

⁵⁰Bonfante 2006, 14.

⁵¹Thuiller 2013, 54. Villanova dönemi: MÖ 9. yy. daki halkların, Etrüsk "*dodekapolis*"inin (12 şehir) gelecekteki şehirleri olacak arazilerine doğru yönelmesidir. Bu dönemde gelişen kültürün başlıca karakterleri 19. yy. ortasındaki Bologna'nın yanı başındaki Villanova kazı alanında tanımlandığından beri bu adla anılmaktadır.

⁵²Moggi - Checchi 2009, 14, 15.

⁵³Thuiller 2013, 55. Burada cinsiyetleri ayır etme örneği görülmektedir: Çanak ev işlerine gönderme yapmaktadır. Kadınların ev işlerinin hakimi olduğu anlatılmaktadır. Mifer ise erkeksi yanı yani savaş değerlerini nitelemektedir.

⁵⁴Falchi 1891, 36.

İtalya'daki Etrüsk bölgeleri olarak belirlenen alanların Villanova dönemine tarihlenen kültür katmanlarından ele geçen urne formu genellikle bikonik kaplar olsa da kulübeyi andıran forma sahip örneklerle de rastlanmaktadır. Bu formdaki vazolar Capanna (Kulübe) urneleri olarak bilinir.(Şekil 3) Bu forma sahip olmasının nedeni defni yapılan kişinin ebedi meskeninin topraktaki evi olduğunun inancıdır.

Cinsiyete göre de bazı değişiklikler vardır ancak defni yapılan kişinin giysisi ve kemik ve küllerin sarıldığı kumaş ortaktır: Erkek gömü; kesici ve delici aletlerle, kadın gömü ise yün eğirmede kullanılan objelere rastlanır⁵⁵.

MÖ 7. yy. da bazı orta sınıfa ait olduğu düşünülen urnelerde yüz tipolojisine rastlanır ancak bu aşamada özelliğegömüye eşlik eden objeler oldukça değerlidir. Metal objeler arasında bronz objeler sıklıkla bulunmaktadır. Bu tip objelerin rastlandığı mezarlar arasında devasa büyüklükleri ile hemen farkedilen örnekler bulunmaktadır. Devasa büyüklüklere sahip bu mezarlar kremasyon geleneğine ait olmayıp inhumasyon kültüre aittir. Özellikle Vetulonya'da bu tip mezarlara rastlanmaktadır⁵⁶. Toprağa kazılan çukur, kuyularda olduğu gibi taş sırası ile çevrilir. Plaka taşlar ile de oluşturulmuş bir kabin olabilir. Genellikle bu tip mezarlar aynı aileye mensup kişilerin ortak mezarıdır⁵⁷. Bu tip mezarlar Kıbrıs - Girit ve Urartu uygarlıklarında da görünen mezarlar gibidir⁵⁸. Bu tip mezarları, yani Kurgan kültürünü, İtalya' ya getirenlerin Anadolu'dan gelen göçmenler olduğu, Etruria'da mezar kültürünün gelişmesinin ise kurganlarla paralel olduğu ve Villanova kültürünün devamı olan ölü yakma geleneğinde de kendisini gösterdiği gözlemlenmektedir⁵⁹. Ancak Villanova dönemine⁶⁰ göre Etrüsk döneminde sosyal ve ekonomik sınıflar daha belirgindir. Bu nedenle sosyal sınıfa veya zenginliğe göre mezarlar farklılıklar gösterir. MÖ 7. yy. da taş veya tuf kayaya oyulmuş anıtsal mezarlar gözlenir. Mezarlar toprak yapısına göre veya sosyal sınıflara göre değişiklikler gösterebilir. Bu değişiklikler Anıtsal yapı şeklinde tasarlanmış veya uzun bir koridor vasıtasıyla ulaşılan toprak altı mezar odaları olarak tasarlanmış aile mezarlarıdır. Bu tip mezarları üzerinde yer alan tümülüs korur ve tümülüsün dış tarafı taşlar ile çevrilir. (Şekil 4) (Video 1 - 2)

⁵⁵Camporeale 1997, 413.

⁵⁶Falchi 1891, 26.

⁵⁷Cristofani 1975, 298.

⁵⁸Adıgüzel 2013, 66.

⁵⁹Adıgüzel 2013, 66 - 67.

⁶⁰Thuiller 2013, 54. MÖ 9. yy. da, halklar Etrüsk dodekapolisinin (12 şehir) gelecekteki şehirleri olacak arazilerine yöneldi. İtalya tarihinde Villanova denilen çağdır bu; o dönemde gelişen kültürün başlıca karakterleri 19. yy. ortasında Bologna'nın yanı başındaki Villanova kazı alanında tanımlandığından beri bu adla anılmaktadır.

MÖ 6. yy. mezarlardaki anıtsallık kaybolur. Mezarların boyutları küçülür, nekropol içerisinde rastlanan mezarlar orta sınıfa hitap eden mezarlardır. Bu tip mezarlara Orvieto'daki "Crocifisso Nekropolü'nde" sıkça rastlanır; ancak, aynı dönemde Etrüsk bölgelerinde anıtsal tümülüsler de vardır⁶¹.MÖ 6. yy. ın ikinci yarısında Populonia'daki Edicola mezarı⁶²(Şekil 5) olarak bilinen dışarıdan bakıldığında bir evi andıran çift kanatlı çatıya sahip mezar bu dönemde rastlanan Etrüsk mezarlarına iyi bir örnektir⁶³.

Bir diğer mezar tipi de ekonomik durumla doğrudan ilgili olmayan ancak yine de saygın olan ailelerin mezarlarıdır. Etrüsk bölgelerinde rastlanan bu mezar tipinde dikkat çeken özellik ölen kişinin sosyal sınıfı çevresinden kişilerin, seramonide bulunanların, astların ve üstlerin isimlerinin mezar odasında duvara veya urne üzerine yazılmasıdır⁶⁴.(Şekil 6)

Etrüsk ölüm ritüellerinde kullanılan tasvirlerdeki insanbiçimcilik dikkat çekicidir. Heykelimsi urneler insan biçimciliğin kaynağı olabilir. Etrüsk şehirlerinden birisi olan Chiusi'de sık rastlanan MÖ 7. yy. a tarihlenen bu tipteki urneler gösteriyor ki gömme ritüellerinde sanat ve zanaat gösterisi ön plana taşınmaktadır. İnsanbiçimciliğe eğilimi gösteren seramik veya bronz örnekleri bulunan Canopi urneleri insan biçimselciliğin ilk örnekleri olabilir.(Şekil 7) Bu tip urnelerin kapak kısımları, villonova döneminde kullanılan bikonik vazolarda olduğu gibi, ölen kişinin baş kısmının stilistik betimlemesini andırır. Urnenin omuz kısımları adeta kişinin oturduğu minimize edilmiş koltuklardır.

Chiusi' de MÖ 5. yy. a tarihlenen urnelerde insan biçimciliğe eğilim artmıştır. Mater Matuta bu eğilimi açıkça gösteren bir örnektir.(Şekil 8) Bu kez urneler taştan oyulmuştur. Urnenin kapak kısmı ki bu kısım ölen kişinin baş betimlemesinden oluşur, sökülüp takılabilen bir özelliğe sahiptir ve kapağın altında küllerin yerleştirildiği kül yeri bulunur⁶⁵.

Etrüsk gömü geleneği genellikle değişmeyen bir ideolojiye sahiptir. Etrüsk mezarları ölen kişinin son ve ebedi mekanıdır. Mezar odasının giriş kısmı plak taşlarla desteklenmiş kirislere sahiptir ve taş bir kapı ile kapatılır.(Şekil 9)Kapının iki yanında mezar odasının

⁶¹Tümülüsler kendi içerisinde Tholos (Sahte kubbeli ve dairesel planlı) ve Digdörtgen planlı odalarını iki yöne eğimli çatıların örttüğü çok bölümlü, aristokrat ailelerin ebedi mekanı olan anıtsal mezarlar olarak iki gruba ayrılmaktadır.

⁶²Populonia, Casone Nekropolü'nde bulunmuştur. Mimari plan olarak küçük bir tapınağı andırmaktadır. Digdörtgen form, iki yöne eğimli çatı, duvara bitişik defin yatakları daha sonra anıtsal olan Etrüsk tümülüs mezarlarında kayaya oyulmuş olarak tekrarlanmaktadır.

⁶³Colonna 1993; Naso 1996, 74

⁶⁴Colonna 1986, 460

⁶⁵Cristofani 1975, 40.

bekçileri aslan, sfenks⁶⁶, karışık yaratık kabartmaları veya heykelleri bulunabilir.(Şekil 10 - 11)

Mezar odalarında üstün bir incelik gözlenir; bitki yetiştirilebilecek bir alan, bir evin mobilyaları şeklinde tasarlanmış taşa oyulan oturma basmakları veya yataklar mezar odasının içerisinde bulunur. Mezar odasının tavan kirişleri ile oluşturulmuş çatısı bulunmaktadır.⁶⁷

Bu tip Etrüsk mezarlarında, Etrüsk günlük yaşamından alınan konuları içeren duvar resimlerinin özenle kullanıldığı yer altı mezarları önemlidir⁶⁸.

MÖ 4. yy. Hellenistik dönemde ise anıtsal mimariye sahip birçok mezar bulunmaktadır. Savona veya Norchia' daki mezarlar gibi; bu örnekler tuf kayaca oyulmuşlardır. Mezarların girişleri Tapınak veya palas benzeridir. Plan olarak da tapınak benzeridir ve içerisinde altar bulunur. Altarların bulunması defnedilen kişinin kültürüne yönelik seramoninin veya kültüre uygun sununun gerçekleştirildiğinin göstergesidir. (Şekil 12 - 13)

Hellenistik dönemde Voltera bölgesinde de mezarlar tuf kayaca oyulmuştur. Voltera bölgesindeki mezarlarda mitoloji kaynaklı sahnelerden oluşturulmuş yüksek kabartmalara sahiptir. Diğer sahne konuları Etrüsk günlük yaşantısından alıntılar veya öteki dünya inancını destekleyen sahnelerdir. Bu tip mezarların kapı kısmı Erkek veya kadın gömüyü belirler nitelikte tasarlanmıştır. Defnedilen kişinin yüzü betimlenir. Genç bir kadın veya genç bir erkeğin yüz tipolojisine rastlanır.

⁶⁶ Bonfante 2011, 38. Sfenksler pek çok kültürün mitolojisinde yer almaktadır. Kralların koruyucusu gibi tanımlanırlar. Mısır'da ortaya çıktığı düşünülmektedir. Yunan sanatında Sfenksler, genç erkekleri kaçıran dişi şeytani bir varlıktır ve ölümcül mücadeleleri içeren sahnelerde sıkça rastlanan bir figürdür. Etrüsklerde ise kötülüğü kovan, koruyucu anlamlarını Sfenkslere yükleyerek sanat eserleri üzerinde renklendirerek kullanmışlardır.

⁶⁷ Adıgüzel 2013, 65-66.

⁶⁸ Torelli 1997 ,122.

3.ETRÜSK YERALTI MEZAR TİPOLOJİSİ

Etrüsklerin kısmen kazılmış olan şehirleri ve sanki bir şehir gibi oluşturulmuş mezarlıklarındaki dinsel mimari örnekleri Batı Anadolu'da görülen tümülüsler ile benzerlikler göstermektedir⁶⁹.

Tipolojik olarak Etrüsk mezar mimarisini üç bölümde incelenmelidir:

3.1. Tapınak Formlu Mezarlar (Küçük bir tapınağı andıran)

3.2. Ipogea Mezarlar (Toprak altı veya Taşın içine oyularak yapılmış)

3.3. Tümülüs Mezarlar (Tambur veya Tholos biçimli toprak örtüsüne sahip)

Etrüsk mezar mimarisinin en basiti bir sandukanın bulunduğu tek odadan oluşan, küçük bir tapınak formunu andıran gruptur. İkinci grubu ise yeraltı mezarları (ipogea) Sahte kubbeli mezarlar olarak bilinen kayaya oyularak oluşturulmuş mezarlar oluşturmaktadır. Aristokratların gömüleri ise çok odadan oluşan daha özenli ve dekorasyon unsuru olarak duvar resimlerinin ve/veya kabartmaların kullanıldığı adeta Roma dönemi aristokrat evlerinin öncüleri gibi tasarlanmış devasa tümülüslere sahip mezarlardır⁷⁰. Yeraltı mezarlarının çoğunda aristokrat aile mensuplarının gömüleri tuf taşlara oyulmuş defin yataklarına doğrudan veya lahit içerisine üzerleri kapatılmadan yatırılıyorlardı⁷¹. Anıtsal olan bu mezarlar da diğer grubu oluşturmaktadır. Duvar resimlerindeki konular, genellikle cenaze ile ilişkilendirilen konulardır. Bir çoğunda günlük hayattan esinlenen sahneler gösterilmiştir. Şölen, eğlence, yarışma veya oyunlar resmedilmektedir⁷². Yeraltı mezarlarına duyulan ilgi belki de henüz amacını tam olarak anlayamadığımız ancak süsleme unsuru olarak düşünülen duvar resimlerinden kaynaklanmaktadır. Etrüsk yeraltı mezarlarına Chiusi, Orvieto, Vulci, Veii kentlerinde de rastlanmasına karşın Tarquina' da bulunan örnekler en korunmuş mezar örneklerine rastlanılan Monterozzi Nekropolü ile ünlüdür⁷³. Tarquina, Monterozzi Nekropolü ile birlikte korunmuş Etrüsk dinsel mimarisi örnekleri ile tanınan bir diğer ünlü Nekropol de Cerveteri' de bulunan Banditaccia Nekropolü'dür.

⁶⁹ Lydia soyluları ölülerini, Friglerdeki gibi tümülüslere gömüyorlardı. Bu tümülüsler Sardes'in kuzeyinde Marmara Gölü kıyısında yer alırlar. Bunlardan 355 m. çapında ve 61 m. yüksekliğindeki tümülüs Anadolu'daki en yüksek yığma mezar örneğidir. Archaeological Exploration of Sardis, Report 5, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011

⁷⁰ Sprenner 1977, 67.

⁷¹ Thuillier 2013, 137.

⁷² Cornell 2001, 45.

⁷³ Banti 1962, 50 - 51.

3.1. Tapınak Formlumezarlar

3.1.1. Edicola Mezarı

Etrüsk mezar mimarisinde küçük bir tapınağı andıran mezar, Populonia'da Casone nekropolünde bulunan “*Edicola*” dır.(Res.5) Dikdörtgen planlı tek bir odadan oluşmaktadır. Odanın üzeri iki tarafa eğimli çatı ile kapatılmıştır. İnhumasyon ve kremasyon defin geleneği mezarda birlikte uygulanmıştır. İnhumasyon gömü düzleştirilmiş bir taş kutu(Lahit) mezar şeklindedir. Kremasyon gömü ise doğrudan toprağa kazılmış bir çukurun çakıl taşları ile desteklendirilmesi ile oluşturulmuştur⁷⁴.

3.2. Ipogea - Kubbeli Mezarlar

Ipogea, Kubeli Mezarlar grubu, sahte kubbeli mezarlar olarak bilinmektedir. MÖ 8. yy a kadar bu tip mezarlara gözlenmektedir. Dairesel planlıdır ve yapımında tuf kayalar kullanılır. Tuf kaya blokları dairesele formda dizilerek mezar odası dairesele planda oluşturulur. Dairesel mezar odasının konikleşerek daralan çatısı keskin kenarlı bir merdiveni andırır. Konik kubbenin merkezi, dairesele mezar odasının merkezinden yükselen bir sütun ile desteklenmektedir⁷⁵. Dairesel planlı mezar odasına düzgün bir hat üzerinde uzanan bir dromos ile girilir. Dromosun girişi oldukça büyük bir taş ile kapatılmıştır. Dromosların uzunlukları değişkenlik göstermektedir⁷⁶.

3.2.1. Montagnola Mezarı

Montagnola Mezarı, Kuzey Etrüsk Bölgesinde, Murlo yakınlarında özel bir park alanı olan Sesto Fiorentino Nekropolün'de bulunmaktadır. 70 metre çapındaki bir tümülüs⁷⁷ ile örtülüdür. Tümülüsün üst kısmı toprak, alt kısmı kil ile kaplıdır. Bu detay mezar odasının su geçirmezliği ve hava geçirmez özelliği için önemli bir detaydır. 5 metre çapındaki dairesele planlı bir mezar odasına sahiptir. Kalker bazlı kayaların dairesele bir şekilde dizilmesi ve bazı taşların dairesele bir şekilde yontularak yerleştirilmesi şeklinde oluşturulmuştur. Dairesel mezar odası çıkıntılı destek tekniği olarak dile getirilen bir sistemle örülmüş çatılara sahiptir. Dairesel mezar odasının çatısı konik şekildedir. Konik çatının merkezi, mezar odasının tabanından destek alan bir sütun ile desteklenmektedir. Ana

⁷⁴ Buzzi 1984, 191

⁷⁵ Liminia 2013, 4

⁷⁶ Nicosia 2012, 1-2

⁷⁷ Bir mezar ya da mezarlık içeren, toprak yığılarak oluşturulmuş tepeciklere verilen addır.

odaya giriş dromos ile gerçekleştirilmektedir⁷⁸. Dromos 14 metrelik çizgisel bir hat üzerinde oluşturulmuştur ve giriş kısmı oldukça büyük bir taş blok ile kapatılmıştır. Dromosun çatısı ise çift kanatlı ve iki yana eğimlidir. Çıkıntılı destek tekniği ile oluşturulmuş çatı bulunmaktadır. Dromostan dairesel mezar odasına geçilen kısımda yanal kirişler ile desteklenmiş bir giriş bulunur ve bu giriş kare formu oldukça büyük bir taş ile kapatılmıştır⁷⁹. (Res. 14-15-16)

Mezar odası duvarında at, domuz, keçi ve canavar tasvirleri kabartma olarak uygulanmıştır. 1959 yılında açığa çıkarılan mezarın daha önceden yasal olmayan şekilde açıldığı tespit edilmiş olması karşın içerisinde bulundurduğu buluntular nedeniyle oldukça önemlidir. Dairesel mezar odasında bulunan kremasyon gömü geleneğinin uygulandığı kül kaplarının izlerine rastlanmıştır. Ancak mezar odasında inhumasyon geleneğinde kullanılan defin yatağı da tespit edilmiştir. Defnedilen kişinin kişisel eşyaları, kumaş parçaları mikrolize parçalar olarak tespit edilmiştir. Fildişi sayısız amorf parça, metal buluntular arasında erkek gömüye ait kişisel eşyalardan bronz kesici delici aletlerin ile birlikte bronz kaplamalı minyatür aslan ve koç başı objeler de bulunmuştur. Buluntular arasında en dikkat çekici olan belki de “İonik bucchero oichonoe”⁸⁰ leridir⁸¹.

3.3. Tümüls Mezarlar

3.3.1. Cerveteri, Banditaccia Nekropolü Tümüls Mezarları

Banditaccia Nekropolü, İtalya’ nın Lazio Bölgesinde Roma iline bağlı Cerveteri’ nin kuzey batısında yer almaktadır. Banditaccia Nekropolü, Akdeniz kuşağındaki en önemli nekropol alanlarından birisi olarak gösterilmektedir. Etrüsk mezar mimarisi örnekleri ile birlikte Etrüsk ön kültürü olarak bilinen Villanova kültürünün mezar uygulamaları örnekleri de Banditaccia Nekropolünde (Şekil 1) bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 400 tümüls saptanmıştır. Villanova dönemi uygulamalarında sık raslanılan kuyu mezar örnekleri ve yeraltı mezarı örnekleri MÖ 9. yy. dan MÖ 3. yy. a kadar takip edilebilmektedir⁸².

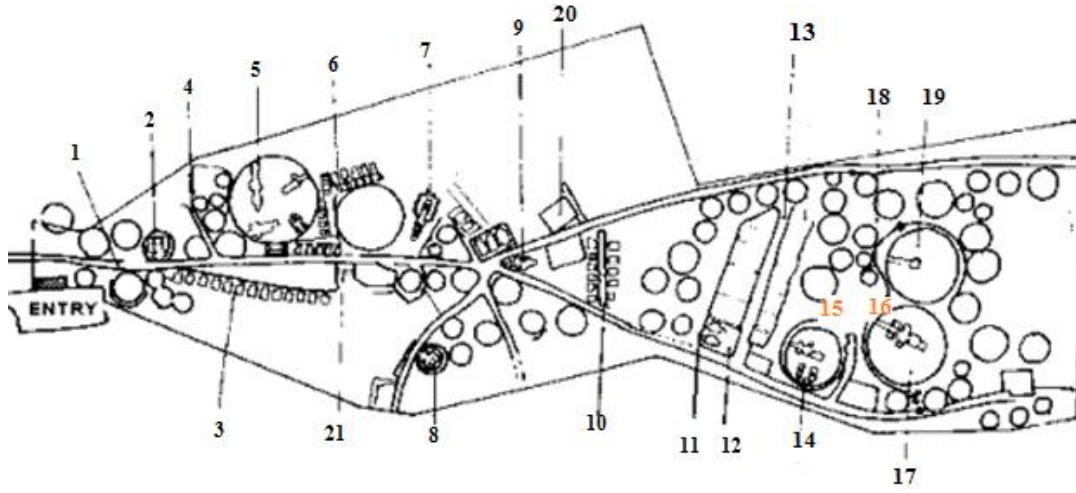
⁷⁸Achili 2008, 4,5.

⁷⁹Gargiani, Goracci 1997, 17 - 19.

⁸⁰Banti 1962, 50. MÖ 7. yy. in ortalarına tarihlendirilen ve özgün Etrüsk seramiği sayılan Bucchero seramik zarif kaplar Tarquinia’da bol miktarda bulunmuştur. Caere Bölgesine özgü olanları daha incedir. Çeşitlilik gösteren formlara sahiptir. Üzerlerine işlenen bazı sahneler söz konusudur. kazıma olarak insan, hayvan figürleri bazen de kabartma olarak insan veya hayvan başları işlenmiştir.

⁸¹Tampone, Brandinelli 1998, 651 - 664

⁸²<http://www.cerveteri-tarquinia-sitiunesco.beniculturali.it/index.php?it/156/le-necropoli>

1. Inferi Caddesi	12. Tolfa yolu Mezarları
2. Capitelli Mezarı	13. Monte Ceriti Caddesi
3. Arkeolojik Kazı Alanı	14. Maroi Tümülüsü
4. Arkaik Alan	15. Policrome Cornice Tümülüsü
5. Capanna Tümülüsü	16. Drum Tümülüsü
6. Arkeolojik Kazı Alanı	17. Mangerelli Tümülüsü
7. Rilievi Mezarı	18. Drenaj Tüneli
8. Cornice Mezarı	19. Colono Tömülüsü
9. Casetto Mezarı	20. Dado Mezarı
10. Aretini Vazoları Caddesi	21. Drenaj Kanalı
11. Tolfa Tepesi Yolu	

Kaynak: <http://www.cerveteri-tarquinia-sitiunesco.beniculturali.it/index.php?it/156/le-necropoli>

Şekil 3.1. Banditaccia Nekropolü, Tümülüs Mezarlarının Planı

3.3.2. Capitelli Mezarı

Mezar kısa bir dromosa sahiptir. Dromos diğer iki nişe açılır. Bank benzeri defin yatakları, merkez odada, kapı aralıkları hariç tutularak duvara bitişik konumlandırılmıştır. (Resim 17) Duvarlarda sıva izlerine rastlanmıştır. Mezarın çatısı merkez odada yer alan eolik sütun başlıklarına sahip sütunlar ile desteklenir. Çatı ile sütun arasında kiriş bulunmaktadır. Çatıyı destekleyen ahşap kirişleri ile diğer mezarlardan ayrılır⁸³. Odalardan daha geniş olan merkez odanın duvarında iki kare pencere açılmıştır. Diğer iki oda ise birbirinin kopyası gibidir. Odalar içerisinde ritüel yatakları duvara bitişik şekilde yer alır. (Resim 18-19) Bu mimari olasılıkla doğu etkisi ile tasarlanmıştır. Mezar MÖ 6. yy. a tarihlenebilir⁸⁴.

⁸³Akerström 1934, 11

⁸⁴Bandinelli 1976, 195

3.3.3. Capanna Mezarı

40 metre çapındaki Capanna Tümülüsü'nün (Tümülüs 2) altında bulunmaktadır. Vasi Greci, Doli -Alari ve Letti Funebre mezarları da aynı şekilde Tümülüs 2 nin altındadır⁸⁵. Mezar Capanna kalkarik bir kayaya oyulmuştur. Etrüsk aristokrasisinin doğduğu döneme çağdaş dikkate değer bir örnektir. MÖ 7. yy. ın ilk yarısına tarihlenmektedir. Mezar Capanna'nın merkez odası, Etrüsk aristokrasisini yansıtan bir ev gibidir. Uzun bir dromos ile girilen mezar odası basamaklarla inilen dromos girişine sahiptir. Dromos, ön kısımları, fazla yüksek olmayan, geniş bloklar ile kapatılmış karşılıklı nişler ile daraltılmıştır. Daralan koridorun sonrasında dikdörtgen planlı bir oda yer almaktadır. Odanın uzun duvarlarında, duvara bitişik, bank benzeri, yanal bloklar bulunmaktadır. Sanal bir giriş ile desteklenen iki yöne eğimli çatı, yanal blokların üst kısımlarına kadar dışbükey bir biçimde yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu odanın kısa kenarında diğer bir odaya açılan kemerli bir kapı bulunmaktadır. (Resim 20) Diğerinden daha küçük olan bu oda aynı eksen üzerindedir. Bu alan içerisinde küçük taşlar ile oluşturulmuş ritüel yatağı bulunmaktadır⁸⁶. Etrüsk mezar mimarisi planı olarak benzer mimari örnekleri Alcova Mezarı ve Rilievi Mezarı'nda da olduğu gibi Banditaccia Nekropolü'nde bulunan diğer mezarlarda da tekrarlanmaktadır⁸⁷.

3.3.4. Doli - Alari Mezarı

Capanna mezarı ile benzer özellikler göstermektedir. MÖ 7. yy. ın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir. Dromos ile girilen yeraltı mezarında dromosun sonunda dikdörtgenimsi plana sahip iki adet oda aynı hatta bulunmaktadır. Odalar iki yöne eğimli çatı ile örtülüdür. Şevleri ayıran imitasyon giriş de mezar odası gibi tuf kayaca işlenmiştir. Odalarda aynı şekilde tuf kayalara şekil verilerek yapılmış defin yatakları duvarlara bitişik şekilde yer almaktadır. (Resim 21) Defin yataklarında defnedilen kişinin baş kısmının bulunacağı yer yarım daire şeklinde oyuklar ile belirtilmiştir. Aynı mimari plan tümülüs içerisinde yer alan Letti Funebri⁸⁸ mezarında da tekrarlanacaktır.⁸⁹

⁸⁵Bottini, 201, 3.

⁸⁶Bandinelli 1970, 179.

⁸⁷Buzzi, 1984, 89.

⁸⁸Letti Funebri mezarının mimarisi ve buluntuları oldukça benzer özelliklere sahiptir. Defin yataklarının korunmuş olması nedeniyle mezara "Letti Funebri" (Defin Yatakları ismi verilmiştir)

⁸⁹Tesori Cerveteri, Storia e Legende D'Italia, 19.

3.3.5.Vasi Greci Mezarı

Yaklaşık olarak MÖ 560 yılına tarihlenir. Bu dönem MÖ 6. yy. ile MÖ 5. yy. lar arası yerel Etrüsk dinsel mimarlığının değişim gösterdiği dönemdir. Mezara kısa bir dromos ile girilir, dromos yanal iki odaya bağlanır, sonrasında üç odalı cella olarak da adlandırılan oldukça geniş olan ana oda üç odaya açılır. Küçük dikdörtgen planlı odalarda ve merkez odada ritüel yatakları yer alır. Ritüel yatakları Taş urne kutuları için de yapılmış olabilir. Kadın ve erkeklere ait ritüel yatakları farklılıklar göstermektedir. Mimari açıdan aristokrasi evlerinin evrim geçirmiş hali denilebilir. (Resim 22) Roma' nın cumhuriyet dönemi evlerine benzemektedir⁹⁰.

3.3.6.Cornice Mezarı

Basamaklarla inilen kısa bir dromosa sahiptir. Tüfkayaya oyularak yapılmış olan dromos ve mezar odası Banditaccia Nekropolü'ndeki MÖ 6. yy. mezarları ile oldukça benzerdir. Dromosun iki yanında simetrik olarak iki adet niş oyularak yapılmıştır ve içlerinde ikişer adet defin yatağı bulunmaktadır. Dromosun sonunda iki basamakla ana odaya geçiş sağlanmaktadır. Merkez odanın sağ ve sol duvarlarında dört adet defin yatağı duvarlara bitişik olarak bulunmaktadır. Merkez oda üç kapı ile diğer odacıklara bağlantılıdır. Odacıklarda da ikişer adet defin yatağı mevcuttur. Diğer yer altı mezarlarından farklı olarak defni gerçekleştirilecek kişinin konukları için veya defni gerçekleştiren yetkili kişi için defin tahtı olarak bilinen tüf kayaya işlenmiş koltuk bulunur. Defin koltuğu (Resim 23-24) merkez odaya girer girmez sağ ve sol taraflarda defin yataklarına bitişik olarak uygulanmıştır⁹¹.

3.3.7.Casetta Mezarı

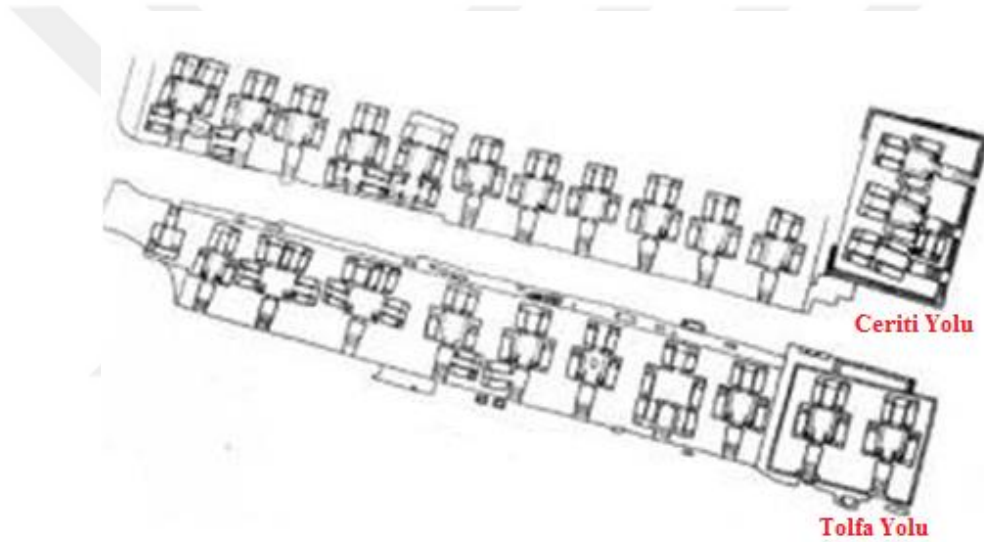
Basamaklarla inilen kısa bir dromosa sahip olan mezar odası geniş bir merkez odaya sahiptir. Merkez oda beş kapı vasıtasıyla geniş iki nişe ve dromos ile aynı düzlemdeki defin odasına bağlanır. Defin odasına bağlanan kapının yanında iki adet pencere bulunmaktadır. (Resim 25) Defin odası içerisinde defin yatakları diğer yeraltı mezarlarında da olduğu gibi duvara bitişik şekilde tüf kayaya işlenmiştir. Defnedilen kişinin baş kısmının yerleştirileceği yerler yarım daire şeklinde oyularak belirtilmiştir. Casetta Mezarı MÖ 6. yy. a tarihlendirilmiştir.

⁹⁰Bandinelli, Torelli 1976, 207.

⁹¹ <http://www.historiaweb.it/wp-content/uploads/2013/11/Cerveteri-pdf.pdf>

3.3.8. Tolfa ve Ceriti Yolu Mezarları

Tolfa tepesi yolu olarak adlandırılan patikave Ceriti yolu üzerinde yanyana bitişik tümülüslerin altında dizi halinde bulunmaktadır. (Şekil 17) MÖ 6. yy. ın ikinci yarısına tarihlendirilen mezarlar küçük tümülüsleri ile farklılık göstermektedir⁹². Tolfa ve Ceriti yolu mezarları orta sınıf halkın varlığını kanıtlar nitelikte gibidir. Bu mezarlar ile nekropolün dönem itibari ile bir düzenlemeye gidildiği veya mezarların mimari açıdan kurallara bağlandığı gibi bir sonuca ulaşmak mümkün olabilir. Bu yeni düzenleme ile mezarların boyutları küçülmüş daha mütevazı tasarlanmıştır. Dört köşe, zar biçimli mezarlar halini almışlardır. Mezar girişleri veya ön cephele birbirini dik açıyla kesen sokaklara özenle dizilmiştir⁹³. (Resim 26)

Şekil 3.2. Tolfa ve Ceriti Yolu Mezarlarının Yerleşim Planı

Cerveteri'deki Banditaccia Nekropolü Hellenistik ve Roma dönemlerini içerisine alarak MÖ 9. yy. a kadar uzanmaktadır. Nekropol alanı içerisinde MÖ 9. - 8. yy. a tarihlendirilen alan bölge halkı tarafından Pozzolana Mağraları olarak bilinmektedir. Bu alan ziyaretçilere açık olan nadir alanlardandır. Pozzolana Mağralarının çok yakınında Sorbo Nekropolü yer almaktadır. Kremasyon gömü ile inhumasyon gömü bu alanda birlikte görülmektedir. Doğal olarak bu alanlar Tüf kayaç özelliğine sahip bir alandı. Ancak MÖ 8. yy. basit ahşap çatı ve kapı kirişleri oyulmuş tüf kayalara yerleştirilerek mezar odaları oluşturuldu. Daha sonraları ise Defnedilen kişi bedeni ve birlikte gömüldüğü eşyaların güvenliği için daha güvenli ve sağlam yapılar gerekmiştir. İşte tam da bu ihtiyaçtan dolayı

⁹²Naso 2010, 134 - 138.

⁹³Thuillier 2013, 74.

mezar mimarisinde melez bir dönem yaşanmıştır. MÖ 8. yy. ın sonu itibariyle Tüf kayaya oyulmuş bir hendek düz duvar hattı oluşturacak şekilde oyuluyor ve düz duvar üzerine bir niş kazılıyordu. Niş Defnedilen kişi ve eşyaları içindi. Nişin ağzı blok taşlar ile sıva kullanılmadan oluşturulmuş duvar ile kapatılıyordu. Anıtsal mimarinin ilk örneklerinde de öncelikle 1.50 m derinliğinde bir hendek kazılmaktaydı. Kazılan hendek dairesel olarak oluşturuluyordu. Dairesel hendeğin etrafına yığılıyordu. Kalker bazlı taşlardan oluşturulan konik çatı basit bir sütun taban ile konik çatı merkezinde destek unsuruydu. Dairesel mezar odasına düz bir aks üzerinde alçalan bir dromos eklenerek giriş sağlanıyordu⁹⁴. (Örneğin Montagnola Mezarı). Bu melez dönem anıtsal mezar yapılarının doğmasına neden olmuştur.

MÖ 7. yy. dan itibaren (Colonello, Mangarelli, Animalı Dipinti, Scudi delle Sedie, Nave e Moretti Mezarları) devasa tümülüsler (Tümülüs 1 - 2) ile temsil edilmektedir. (Campana, Doli - Alari, Vasi Greci, Letti Funebri mezarları - Policrome ve Maroi Tümülüsleri) ancak devasa tümülüsler sonraları biraz küçülme gösterir. Hem dışta hem de mezar odalarında (Capitelli, Cornice, Casetta Mezarları)⁹⁵

MÖ 7. yy. ın son çeyreğinde nekropol genişletilmiş olmalıdır. Genişletilen nekropol alanı şehir planlaması gibi düşünülmüştür. Nekropol caddeleri birbirini dik kesmeye başlamıştır. Caddeler üzerine sıra halinde küp planlı mezarlar belli standartlar getirilmişcesine inşa edilmiştir. Bu mezarlar MÖ 6. yy. a tarihlendirilen Tolfa ve Ceriti yolu mezarları olarak bilinmektedir. Ancak küp planlı mezarların iç yapısında estetik unsurlar kısıtlanmıştır. Basit kabartmalar, ahşap taklidi hafif çıkıntılı kirişler iki yana eğimli çift kanatlı çatıyı ve mezar odasını süsleyen dekoratif unsurlardır⁹⁶.

⁹⁴Weinstock 1946, 129.

⁹⁵Foresti 2000, 277.

⁹⁶Thuillier 2013, 74.

4.ETRÜSK DUVAR RESİMLERİNDE RENKLERİN KULLANIMI

Etrüsk duvar resimlerindeki ilk örnek Veio'da bulunan MÖ 7. yy. a tarihlendirilen "Anatre Mezarı"dır. Mezar içerisindeki duvar resmi birbirini takip eden su kuşlarını içeren ana sahneden oluşmaktadır⁹⁷.

Duvar resminde kullanılan renkler: Siyah, kahverengi, sarı ve kırmızıdır. Siyah renk; şeritlerde ve bazı figürlerin kontur çizgilerinde kullanılmaktadır. sarı renk kırmızı boyalı ördeklerin arka planı olarak kullanılmıştır. Yatay renk bantları, boyalı ördeklere zemin oluşturmakla birlikte, duvar resmini iki bölüme ayırmak için de kullanılmıştır. Etrüsk resim sanatındaki bu ilk örneklerde renkler düzleştirilmiş tuf zemin üzerine direk olarak kullanılmıştır⁹⁸. Etrüsk resim sanatında önemli bir yere sahip olan Anatre mezarı, duvar resimleri korunmamış olan Veio'daki Campana mezarı ile bağlantılı olabilir. Campana mezarında daki duvar resimlerinde de basitçe dört renk kullanılmıştır ve yatay çizgiler duvar resmindeki sahneyi bölümlere ayırmaktadır. Ve bu basit renklendirmeler Acquarossa, Murlo ve Gravisca gibi diğer Etrüsk bölgelerinde de gözlemlenmektedir. Acquarossa'da oturma için kullanılan evlerin dekoratif süslemelerinde MÖ 7. - MÖ 6. yy. arasında kahverenginin tonları, kırmızı-turuncu ve beyaz renk kullanımı gözlemlenmiştir. Bu renklendirme Schimia mezarını bize hatırlatmaktadır (MÖ 480-470)⁹⁹. Kullanılan renklerden beyaz¹⁰⁰ zemin rengi olarak. Farklı tonlarda kırmızı¹⁰¹ ve siyah¹⁰² kullanılmıştır ancak renklerin uygulandığında Anatre mezarındakine MÖ (7. yy. ilk yarısı) göre farklılıklar gözlemlenmektedir. Scimmia mezarında renkler tuf kayaya doğrudan değil beyaz kalker sıva ile düzleştirilmiş ince bir tabaka üzerine uygulanmaktadır. kayaçların öğütülmesi ve kille yoğurulması ile elde edilen kil mezar odasının içerisini özellikle tavan kısmını kapladığı gibi sıvanın uygulandığı alanı da kaplamaktadır. Sıva uygulamasını yapıldığı dönemlerde resim sanatçıların figürleri

⁹⁷ Borelli 2003, 140.

⁹⁸ Naso 1996, 351..

⁹⁹ Borelli 1985, 94.

¹⁰⁰ Augusti 1967, 51. Beyaz renk "Paraetionium" kalkerden oluşmuşsada magnezyum ve fosfat bileşenlerine de sahiptir. Plinio bu rengi tanıır.(Plinio xxxv, 6) duru renkleri olarak bahseder. Beyaz rengin ana maddesi olan kalkerin, sıva veya alçı olarak kullanımı oldukça yaygındır. "Milenium" Beyaz bir toprak çeşiti (Creta calcarea olarak bilinir) Melo adasında bulunmuş olabilir(?) Plinio'nun sık kullandığı dört duru renk arasındadır. Samos adasında da Melo'dakine benzer bir toprak mevcuttur ancak Samos adasında bu toprak sağlık amaçlı kullanılmıştır. Kurşun beyazı olarak bilinen veya kurşun - karbonat olarak tanınan beyaz ise "Cerussa": asit buharını kurşuna tutarak veya kurşuna asit damlatarak üretilir.

¹⁰¹ Agosti 1967, 86.-87. Kırmızı renk, "Minium", "cinabro", "cerussa usta", "cinnabaris" veya "sanguis di drago" (ejderha kanı) isimleriyle antik dönemde tanınan renktir. "Rubricae" veya kırmızı topraktan yani temeli demir oksit olan renktir. naturel bir renk olan kırmızı sarı kehribarın yakılmasıyla veya palmyeninin bir çeşitinin meyvesinin recinesinden üretilebilir.

¹⁰² Bitkisel kömürden üretilir. (Karbon)

oryantalizan resim sanatına yakınlaşmıştır. bu uygulamanın yaygınlaştığı dönemlerde renk seçimleri beyaz, sarı, kırmızının tonlarıdır¹⁰³.

Sıva uygulamasının görüldüğü örnekler: Tori, Iscrizioni, Auguri, Leonesse, Caccia e Pesca, Giocalieri ve Barone mezarlarıdır¹⁰⁴. Sıva uygulamasının yanı sıra açık renklerin fon oluşturması ve cilalanmış bir duvar resmi tabanından söz edilebilir ki bu tarz cilalı bir uygulamaya Etrüsk duvar resimlerinde rastlanmamaktadır¹⁰⁵. Kronolojik olarak bu mezarlardaki etrüsk duvar resimlerinde renk pletinde renklerdeki tonlamaların aralığı genişler. Örneğin Tori mezarında ana renkler kırmızı ve siyahtır ancak, daha koyu bir kırmızı, pembemsi açık kırmızı, turuncuya dönük bir kırmızı kullanımından söz edilebilir. bu renklere ek olarak. gri renk ve yeşil de kullanılmaktadır. olasılıkla renk paletinde renklere karışan yeşil rengin ana maddesi malakit¹⁰⁶ bu renklerin ton değişikliklerinin nedeni olmalıdır. Bazalttan elde edile selodonitin sarı veya kırmızı ve mavi ile karıştırılmasıyla ulaşılan yeşilin tonları Etrüsk duvar resimlerinde bu dönemde kullanılmıştır. Malakit, mavi ile karıştırılmasıyla “fritta egiziana” olarak bilinen mavi renk¹⁰⁷ elde edilir¹⁰⁸. Leonesse mezarında, dalgalı deniz resmedilmiştir. Dalgalı deniz siyah çizgiler ve renk tonlaması ile iki boyutluluk resme kazandırılmıştır. Açık mavi renk deniz rengi olarak kullanılmıştır¹⁰⁹.

MÖ 5. yy. Etrüsk duvar resimleri birbirleriyle benzeşmektedir. ince kalker bazlı bir sıva üzerine uygulanan daha koyu tonlu renklerin kullanıldığı resimler bulunmaktadır. Resimlerdeki zemin rengi açık renktir, figürlerin etrafında kontur çizgileri vardır ve resim üzerinde grafiteler kullanılmıştır. Bu uygulamalar attika seramiğindeki yarım tonlardan oluşan çok renkliliğin Etrüsk duvar resimlerine yansması gibi algılanabilir¹¹⁰.

MÖ 6.,MÖ 5. yy. Etrüsk duvar resimlerinde kullanılan doğal renkler taklit edilmesi zor olan naturel renkler ancak resim kompozisyonlarındaki optik ilizyonlar, gerçek dışı efektler; ilizyonlar ve efektler, yoğun boyanın geniş fırçalar ile uygulanışı ile bürüssüzleşen,

¹⁰³ Borelli 1985, 92.

¹⁰⁴ Borelli 2003, 143.-144.

¹⁰⁵ Borelli 1985, 92.

¹⁰⁶ Augusti 1967, 86.-87. Creta viridis (yeşil toprak) Malakit; bakırdan oluşan mineral nedeniyle toprakta yeşil renge neden olur.

¹⁰⁷ Augusti 1967, 51; Delamare 1998, 143.-168. Mavi: Caeruleum aegyptium, azzuro egiziano veya fritta egiziano/fritta egiziano isimleriyle antik dönemlerde bilinen renktir. kullanım alanı oldukça çoktur. MÖ 8.yy. da Assurbanipal'in arşivlerinde bu renkten bahsedilmektedir. MÖ 3000 de Mezopotamya'da, Yunan sanatında bronz çağında, Suriye'de ve Mısır'da MÖ 4. yy. da da kullanılmıştır. L apislazuli taşından üretilen bir renktir.

¹⁰⁸ Borelli 2003, 145.

¹⁰⁹ Stopponi 1991, 1103-1161.

¹¹⁰ Borelli 2003, 148.

düzgün işçilik ile gerçekleşmiş gibidir. boya pürüssüz görünmektedir. Figürlerin etrafında kontur çizgileri bulunmaktadır. Şölen sahnelerinde ise renkler daha canlıdır, kırmızının tonları ve açık mavi kullanılır¹¹¹.

MÖ 4. yy. da ise duvar resmi altına sürülen ince sıvanın uygulaması değişir. Öncül örneklerinde ince sürülen kalker sıva. Gollini mezarında (MÖ 4. yy. ortası) olduğu gibi üç kademeli uygulanarak kalınlaşır. ilk kademe; yaklaşık olarak 2,5 cm ile 6 cm arasında farklılık gösteren polikarbonat tuf sıva, ikinci kademe; 10 mm lik ince kum ve kalker sıva, üçüncü kademe; 2 mm lik karışık kalsiyum karbonat ve ince kum sıva. Bu uygulama ve dönem benzersiz bir dönem olarak tanımlanabilir. Beyaza yakın çok açık renklerle karıştırılmış kalker sıvanın tuf duvar üzerine uygulaması Tuffatore mezarında olduğu gibi¹¹².Gollini mezarındaki bu kullanım sonraları geç klasik ve hellenistik dönem boyama stillerine yansıyacak olan öncü kullanım olabilir¹¹³. Bu dönemde malakit kullanımı ile renk skalası genişler çok renklilik gözlenir kullanılan renkler; siyah, kırmızı\açık kırmızı\turuncu, kahverengi, sarı\koyu sarı¹¹⁴, beyaz, yeşil, açık ve koyu mavi¹¹⁵.

¹¹¹ Steingraber 1985, 66.

¹¹² Rauverent 1992, 55.

¹¹³ Brecoulaki 2001, 11.

¹¹⁴ Parlavecchia 1992, 770-773. Ocre gialle (Koyu sarı) Demir hidroksit ile renklendirilen doğal renk. Sarı\Koyu sarı, kırmızı, kahverengi ve bu renklerin tonlarının Fenikeliler tarafından bulunduğu düşünülür. Dikenli salyangozun kabuğunun (Murice) yakılmasıyla bu renklerin elde edildiği düşünülmektedir.

¹¹⁵ Steingraber 1985, 60.

5. TARQUINA'DAKİ ETRÜSK MEZARLARINDAKİ DUVAR RESİMLERİNİN TARİHLENDİRİLMESİNDEKİ PROBLEMLER VE ETRÜSK TARİHİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN DUVAR RESİMLERİNE ETKİLERİ.

Tarquina'da bulunan yeraltı mezarlarının tarihlendirilmesinde Arkaik ve klasik dönem arasındaki kesin çizginin belirlenmesi oldukça zordur. Ancak duvar resimlerinin üzerinde yazılı metinlerin oluşu da Etrüsk duvar resimlerinin bir ayrıcalığıdır. Tarihlemede en zor olarak görülen dönem Etrüsk sanatında “Kriz” dönemi olarak tanımlanır ve belirtilen dönem MÖ 5. yy. ı ifade eder. Kriz dönemi aynı zamanda Etrüsk tarihinin de en tartışmalı dönemidir. Sansasyon yaratan sanatsal eserlerin dönemi de kriz dönemi eserleri olarak adlandırılabilir¹¹⁶. MÖ 5. yy. buluntularındaki kronolojinin belirlenmesindeki zorluklar korunmamış eserlerin yanısıra korunmuş eserlerin yağmalanmış kazılardan gelmesi sonucu restorasyonun uygun yapılmayışı veyastil gelişimini izleyebileceğimiz sıklıkta buluntu olmaması nedeniyle kronolojik takibin belirsizleşmesidir¹¹⁷. Günümüze kadar keşfedilmiş buluntular arasında, bahsettiğimiz önemli problemleri bir kenara koyarak bir değerlendirmede bulunduğumuzda, özellikle Tarquina'da bulunan örnekler ışığında eserlerin birbirine benzeyen tematik unsurlarını ve temaların uygulanışındaki uslubun benzerliğini görmek mümkündür. Benzerlikler ışığında söylenebilir ki Tarquina'daki yer altı mezarlarında bulunan duvar resimleri bir okulun yetiştirdiği sanatçılar tarafından veya belirli ustalar tarafından uygulanmıştır. Bu dönem eserlerinin birbirini tekrarlayan sahneleri de bu yorumlamayı somutlaştıran eserlerle sağlanır¹¹⁸. Chiusi'de yer alan mezarlardaki korunmuş duvar resimlerinin, Tarquina'daki örnekler ile ortak noktası oldukça fazladır. Buradan çıkarılması gereken sonuç belki de Chiusi'den çağrılan ustaların veya sanat okullarında yetiştirilen ustaların Tarquina'daki duvar resimlerinin uygulayıcıları oluşudur. Aynı bakış açısıyla tam tersini de söylemek de mümkün olabilir¹¹⁹. Belirsiz olan Volsini ve Orvieto' daki yeraltı mezarlarındaki duvar resimlerindeki stil farklılığının açıkça belirgin oluşudur. Orvieto'daki “Golini mezarı”ndaki duvar resmi ve Volsini'de bulunan “Quadrige Infernale (Cehennem Quadrigası) mezarı”ndaki duvar resimleri bu stil farklılığına en iyi

¹¹⁶ Levi 1955, 76.

¹¹⁷ Cristofani 1978, 148 - 150.

¹¹⁸ Webber - Lehmann 1985, 56.

¹¹⁹ MÖ 5. yy. ın ilk yarısına tarihlendirilen mezarlardaki duvar resimleri Chiusi ve Tarquina'da benzer olduğu gibi Etruria'nın iç bölgelerindeki örneklerle de oldukça benzerdir. Ancak Volsini'deki Golini mezarı ile farklılık göstermektedir.

örneklerdir. Arkaik dönem resim sanatındaki canlılık benzer noktadır ancak “Nave mezarı”nda olduğu gibi genel temalar ile yeni kaynaşan temaların birleştiği bir dönem “interimsperiode” (Ara dönem) (MÖ 450 - 440 subarlık) dönemi nedeniyle kronolojik sınıflandırmalar güçleşir.¹²⁰ MÖ 5. yy Tirren Denzinde Etrüskler için “Talassokrası” devletlerinin ataklarıyla uğraştığı bir dönem olarak görülebilir.¹²¹ Bu dönemde Tirren Denzindeki politik senaryo; Kartacalıların ve Atinalıların, Etrüsk karşıtı politikaları ile paralel olan Sirakuzalıların denizde üstünlük sağlama amacıyla sürekli Etrüsk hakimiyetini sonlandırmak veya kısıtlamak adına yaptığı atakların Yunan dünyası ile Etrüsk bağıni sosyo-ekonomik yönden zayıflatmak olarak görülebilir.¹²² MÖ 5. yy daki bu durumun etkileri Tarquina’daki duvar resimlerine kadar uzanır. Korunmuş örneklerde gözlemlenen değişim yeni konu arayışı veya yeni konular ile kaynaşma olarak tanımlanabilir. Özellikle Cumae Deniz savaşından sonra Etrüsk ticari limanlarının Yunan dünyası ile ilişkisinin kesilmesi resim sanatındaki birbirini tekrarlayan sahneler ile açıklanabilir (MÖ 470 den sonra)¹²³. Cumae deniz savaşından sonra yaşanan ekonomik gerilemeyle sanatsal girişimlerin de gerilemesi söz konusudur. Bu dönemde stilistik olarak şematik figürler sahnedeki ana karakterlerde gözlenir¹²⁴. 18. yy. da bulunmuş olan yeraltı mezarlarının çeşitli nedenlerden dolayı tahrip edilmiş olmasından dolayı mimari özelliklerini ve ölçülerini saptamak imkansızdır; ancak, Etrüsk sivil mimari örnekleriyle kıyaslamalar yapılarak bazı sonuçlara ulaşılabilir. Aynı düşünceden hareketle Etrüsk sivil mimarisinin süsleme - dekorasyon unsurları ile kıyaslamalar yapılarak boşluklar doldurulabilir¹²⁵. MÖ 4. yy. ın ortasına kadar kalkerli taşın öğütölmesi ile elde edilen toz ve kilin karışımıyla elde edilen sıva yeraltı mezarlarının duvarlarında gözlenir. Ancak Scudi Mezarı, Caronti ve Tifoni mezarlarında kabartmalar dekoratif unsur olarak duvarlarda kullanılmaya başlasa da sıva özellikleri aynıdır¹²⁶. Olgun Arkaik ve Klasik dönemin ilk evresi arasındaki dalgalanma minimum 10 yıllık kronolojik farklılık yaratacak şekilde tarihlendirilmiştir. Arkaik dönemde resim sanatında görülen alışkanlıklar MÖ 6. yy daki örneklerle de benzerlik

¹²⁰ Collonna 2003, 63.

¹²¹ Camporeale 2004, 90. Denizcilik faaliyetlerinin ve deniz kuvvetinin öne çıktığı imparatorlukları anlatır. Buna en iyi örnek olarak Antik çağda hüküm süren Fenike gösterilebilir. Talassokrasiler genelde sadece sahillerde hüküm sürerken ana merkezlerinde bile iç kesimlere hakim değillerdir.

¹²² Torelli 1975, 59-66.

¹²³ Cristofoni 1989, 604-605.

¹²⁴ Figürlerdeki bu standartlaşma belki de bir okulun veya bir okulun yetiştirdiği ustaların repertuarında yer alan duvar resmi talebinde bulunan bir müşterinin isteği doğrultusunda beklentiyi karşılama amacıyla da yapıyor olabilir.

¹²⁵ Pallottino 1937, 116.

¹²⁶ Borelli 2003, 144-145.

göstermektedir¹²⁷. C. Weber Lehmann tarihlemelerinde “son figür” kıyaslaması olarak anılabilecek bir yönteme başvurmaktadır. Değişik üslupla çizilmemiş olan aynı karakter özelliklerine sahip figürleri tek tek gruplayarak kıyaslar ve bir sonuca ulaşmaya çalışır. Bu yöntemde dikkat edilmesi gereken, figürlerin belki de mezarı yaptıracak olan kişinin isteği (siparişi) doğrultusunda şablondan sunuluyor olması kronolojik çalışmaları yanıltıcı olabileceği düşüncesidir¹²⁸. Mezar Pigmei, Mezar Querciola 1 ve Mezar Guerriore’de gözlerin çizimi yan profildendir. Firizler arasına alınmış ana sahne, Sahneleri ayıran çizgilerin bitkisel motif içeriyor olması, Denizdeki dalgalanma hali, kuş ve yunusların duvar resmine yansıtılması gruplanabilir benzerlikler (Turna kuşu, kolların formu ve giysiler az da olsa farklar içermekteyse de Gözlerin profilden çizimi gruplama için oldukça önemlidir) içermektedir. Bu benzerlikler MÖ 4. yy. ın ikinci çeyreğine tarihlenen “Beozia”daki Tebe” kabir vazosunun üzerinde yer alan resimli sahne ile uyum içerisindedir. S. Stopponi ise MÖ 5. yy. Sacrofa Nera mezarına odaklanarak daha iyi bir tarihleme yapmak için detaylı incelemeler ve gözlemler gerçekleştirir. Çalışmalarının sonucunda Attika seramiği ile Sacrofa Nera mezarı arasındaki paraleliğe vurgu yapar. Sacrofa Nera mezarında firizler arasındaki ana sahne üzerinde ressam çok özenli ustaca bir çalışma ile duvar resmini uygulamıştır. Dikey unsurlar; budanmış ağaçlar, servis eden figürler (refakatçiler) ve kline ayakları, yatay unsurlar ise frizler, klineye uzanmış yemek yiyen ana figürlerdir. Dikey ve yatay unsurlar olarak hareketlilik yaratmaktadır. Figürler arasındaki simetrik yaklaşımlar, proporsyonlardaki özen ressamın ustalığının somut kanıtı gibidir. Dikey ve yatay unsurlardaki boyut farklılığı sahnede bir üç boyutluluk ilizyonu yaratarak duvar resminde derinlik kazandırmıştır. Ancak ana sahnedeki renklerin homojen dağılmaması bir hata olarak söylenebilir¹²⁹. Kırmızı figür attika seramiğindeki atletler ile kıyaslanarak tarihleme yapılmaktadır. Figürlerdeki profilden çizilen göz ve daha ölçülü vücut proporsyonları gözlemlenir¹³⁰. Etrüsk mezarlarındaki duvar resimlerinin daha doğru tarihlenmesi Attika seramikleri ile Etrüsk resim sanatı arasında bir bağ dokusu oluşturulması ile gerçekleştirilebilir ve daha doğru bir kronolojik dağılım oluşturulabilir¹³¹. Duvar resimlerinde ana sahnede atların çektiği arabalar ile resmedilen defin sahnelerinin bulunduğu Capanna, Barrone mezarları denizel etki ile kaynaşan sahnelerin bulunduğu günlük yaşamdan sahneler de içeren Caccia e Pesca MÖ 5. yy a tarihlendirilmektedir. Ana

¹²⁷ Stopponi 1983, 103.

¹²⁸ Weber - Lehmann 1985a, n.59.

¹²⁹ Stopponi 1983, 97.

¹³⁰ Stopponi 1983a, 86-87.

¹³¹ Stopponi 1983a, 83. Attika seramikleri ve Etrüsk duvar resimleri üzerindeki ana karakterlerin; "anatomik özellikleri, elbiseleri ve özellikle de profilden çizilen göz" kıyaslamaların en saygı duyulan ortak özellikleridir.

sahnedeki erkek ve kadın figürlerin boyutlarında büyüme gözlemlenmiştir. Defin kortejine eşlik eden kişiler özellikle dikkat çekicidir ve de defin kortejleri şanlı bir şekilde resmedilmiştir. Müzisyenler özellikle vurgulu çizilmiştir. Mezar odasında yer alan imitasyon boyama kapı, mezar odasını sınırlayan bir unsur olarak sahnede yer bulur. Tarihlemeye yardımcı önemli unsur ise müzisyenlerin giydiği Khithon'un etek boyunun kısalmasıdır. Simposio sahneleri duvara daha yaygın olarak işlenmiştir¹³². Colonna ise, duvar resimlerinde yer alan figürleri "Samoslu Agatherchos'un" eserleri ile kıyaslar ve figürlerin perspektiflerindeki özene vurgu yaparak MÖ 460 yılına tarihleme yapar¹³³.

Kronolojik dağılım için önemli değerlendirmeler Demmoni Azzuri mezarının incelenmesiyle açığa çıkmıştır. Demmoni Azzuri mezarı kronolojik değerlendirmelerde bir kanca görevi görür ve tarihlenebilir veriler yönünden en güvenilir buluntuları bizlere sunar¹³⁴. Cenaze odasında duvarların birleştiği köşelerde çukur içerisinde bulunan attika seramiği örneği iki adet amphora siyah figür tekniği uygulanılarak yapılmış ve "Antimene" ressamının eserleriyle uyum içerisindeki sahneleri nedeniyle MÖ 510'a tarihlendirilmiştir. Ancak Demmoni Azzuri mezarı'nın duvar resmi diğer mezarlardaki korunmuş duvar resmi örnekleri ile karşılaştırıldığında temasal farklılıklar gözlenir. Tarquina'da rastlanan örneklerde duvar resimlerindeki simposium sahneleri (şölen sahneleri), Profilden çizilen göz çerçevesinde değerlendirilen mezarlar, (Italiota denilen stil)

MÖ 4. yy. ikinci yarısı¹³⁵ başlatılabilir. Demmoni Azzuri mezarında yolculuk sahnesi işlenmiştir (MÖ 5. yy. grubu" (Proto Arkaik dönem) MÖ 4. yy. ın ikinci yarısına tarihlendirilir ancak mimari unsurlar, nişleri çerçeveleyen kornişlerin üzerindeki yaprakların çok renkli oluşu, yivli frizler MÖ 6. - 5. yy. ı işaret etmektedir¹³⁶.

¹³² Torelli 1997, 143; Colonna 1988, 72-77.

¹³³ Bandinelli 1980, 111-116.

¹³⁴ Adinolfi- Carmagnola-Cataldi Dini 2005a, 434.

¹³⁵ Claassen 2004, 75 - 77.

¹³⁶ Yunan sanatı tarihinin geleneksel kronolojik terimleri, Etrüsk Sanatına uyarlanarak anlatım yapılmıştır: Etrüsklerin ön kültürü olarak bilinen Villanova Dönemi: MÖ 10-9; Oryantalizm, oryantalizan "Doğululaşma-Doğu etkilerinin de izlendiği dönem": MÖ 8.-7. yy.; Arkaik Dönem MÖ 6. - 5. yy.; Klasik dönem: MÖ 5.-4. yy.; Hellenistik Dönem MÖ 300-100.

	Moretti ¹³⁷	Weber-Lehman ¹³⁸	Colonna ¹³⁹	Torelli ¹⁴⁰	Stopponi ¹⁴¹
M.Triclinio ¹⁴²		MÖ 470-460	MÖ 480-450	MÖ 480	MÖ 500-475
M.Letto Funebre ¹⁴³		MÖ 460-450	MÖ 460	MÖ 470	MÖ 475-450
M.5513 ¹⁴⁴		MÖ 440	MÖ 480-450	MÖ 450	MÖ 450-425
M.Scrofa Nera ¹⁴⁵	MÖ 5. yy'ın ilk yarısı	MÖ 5. yy'ın üçüncü çeyreği ¹⁴⁶	MÖ 480-450	MÖ 460	MÖ 460
M.Francesca Giustiniani			MÖ 5. yy'ın ikinci yarısı		MÖ 450-425
M. Caccia al Cervo ¹⁴⁷	MÖ 5.yy.'ın ilk yarısı	MÖ5. yy'ın son çeyreği		MÖ 450	MÖ 475-450
M. Guerriore ¹⁴⁸	MÖ 4.yy'ın ilk çeyreği	MÖ 4. yy'ın ilk yarısı	MÖ 5 yy'ın ikinci yarısı	MÖ 450	MÖ 450-425
M. Orco 1 ¹⁴⁹		MÖ 4. yy'ın ikinci yarısı	MÖ 380-370	MÖ 400-390	MÖ 380-370
M. Demoni Azzuri ¹⁵⁰			MÖ 5. yy'ın sonu	MÖ 450	
M. Maggi ¹		MÖ 5. yy'ın üçüncü çeyreği ¹		MÖ 460	MÖ 475-450
M. Pulcella ¹		At Figürü MÖ 5.-4.yy arası	MÖ 5. yy'ın ikinci yarısı		MÖ 450-425
M. Nave ¹	MÖ 5. yy'ın ilk yarısı	MÖ 5. yy'ın son çeyreği	MÖ 480-450	MÖ 5. yy ortası ¹	MÖ 450-425
M. Gallo ¹		MÖ 5. yy'ın son çeyreği ¹	MÖ 5. yy'ın son çeyreğinin ilk evresi		MÖ 425-400
M. Gorgoneion ¹	MÖ 4. yy'ın ilk yarısı	MÖ 4.yy'ın ilk çeyreği	MÖ 5. yy'ın son çeyreğinin sonu		MÖ 425-400
M.Pigmei ¹		MÖ 4. yy'ın ilk yarısı ¹	MÖ 5. yy'ın sonu	MÖ 5. yy	MÖ 400 ¹
M. Quarciola 1 ¹		MÖ 4. yy'ın ilk yarısı		MÖ 450	MÖ 475-450

¹³⁷ Moretti 1966, sadece Lerici Vakfının yaptığı kazılarda ortaya çıkan mezarlar üzerine yoğunlaşarak çalışmalarını sürdürmüştür.

¹³⁸ Weber-Lehman 1985, 56-61. Bir grubun veya bir okulun uyguladığını düşündüğü duvar resimlerini işaret eder.

¹³⁹ Colonna 1996, 177-180. Letto Funebre mezarından yola çıkarak sistematik bir tarihlemeye bulunur.

¹⁴⁰ Torelli 1997, 143.

¹⁴¹ Stopponi 1983, 97. Letto Funebre mezarı ile örtüşen mezarları gruplar ve tarihler.

¹⁴² Naso 2005, 40. 1830 yılında bulundu.

¹⁴³ Agostino 1999, 19-20. 1873 yılında keşfedilmiştir. Etrüsklerdeki Dioscurlar kültünü anlaşılması ve Dioscurlar kültünün güncellenmesi için derinlemesine analizi gerçekleştirildi.

¹⁴⁴ Rizzo 1989, 146-148. 1967 yılında keşfedildi.

¹⁴⁵ Camporeale 2004, 146-148 1959 da keşfedildi.

¹⁴⁶ Ressam Pentelisea'nın figürleri ile karşılaştırılarak tarihlendi. MÖ 460 - 450.

¹⁴⁷ Moretti 1966, 185-189.

¹⁴⁸ Markussen 1993, 168.

¹⁴⁹ Markussen 1993, 175-176.

¹⁵⁰ Naso 2005, 49.

6. TARQUINA, MONTEROZZI NEKROPOLÜNDE DUVAR RESİMLERİ KORUNMUŞ TÜMÜLÜS MEZARLAR

Tarquina, Etrüsk dilinde “Tarchuna” veya “Tarchna”, Calvario ve Monterozzi alanlarını da kapsayan geniş platolara sahip toprak yapısı tuf kayaç özelliğine sahip etrafı sarp kayalık tepelerle korunduğu gibi nehir boylarının çizdiği hat içerisinde kalan denize oldukça yakın verimli topografik özelliklerinden ötürü korunaklı bir bölgedir¹⁵¹. Monterozzi Nekropolü’nde yaklaşık olarak 6000 adet gömü belirlenmektedir. Gömülerden tespit edilebilen yaklaşık olarak 200 tanesi duvar resimleri içermektedir. Etrüsk Nekropollerinde yapılan kazı çalışmaları göstermiştir ki arkeolojik kazılar öncesinde yeraltı mezarlarının çoğu önceden kayıtsız bir şekilde açılmış ve yağmalanmıştır¹⁵².

Yağmalanmış olan mezarların tamamı boşaltılmış da olsa mezarları süsleyen duvar resimleri Etrüskler hakkında birçok bilgiyi bizlere sunmaktadır. Monterozzi Nekropolü özellikle Etrüsk yeraltı mezarlarının resim sanatı yönünden zengin olanlarıyla tanınmaktadır. Tespit edilen mezarlardan duvar resmi içerenlerin 200 tanesinden 60 örnek kısmen korunmuş fresklere sahiptir. Tezimin ana konusunu oluşturan; Tarquina, Monterozzi Nekropolü’ndeki tümülüs tipi mezarların duvar resmi içeren örnekleri, resim sanatı ön planda tutularak anlatılmaya çalışılmıştır.

6.1. Tuffatore Mezarı

Napoli’de Paestum olarak anılan bölgede 1968 de keşfedilmiştir. Mezar diğer mezarların normlarına farklı gelen özellikleriyle dikkat çekicidir. Mezarın ana odası 5 adet plakanın bulunduğu duvarları ile farklılık gösterir. Plakalar 15-25 cm kalınlığında mezarın yapıldığı ana kayaç ile aynı kalkerli özellik gösteren topografik özellikleri aynı gözenekli bir kayadan üretilmiştir. Plakaların üzeri kil sıva (Stucco) ile kaplanmıştır¹⁵³. Plakalar üzerinde çok rengin kullanıldığı sahneler bulunmaktadır¹⁵⁴. Tuffatore Mezar odasında bulunan resmin uygulandığı plakanın dışarıda yapıp uygulandığını kanıtlayan izler bulunmaktadır. Bu izlerin en önemlisi henüz Plaka üzerine yapılan çok renkli resmin boyası

¹⁵¹ Martinelli; Poulucci 2007, 12.

¹⁵² Thuillier 2013, 141. Arkeoloji periskopu; C.M. Lerici tarafından kazılmadan önce mezara bir periskop sokulmuştur. Oyuğa sokulan periskop mezarın kazılmasına gerek kalmadan görüntüsünü dışa aktarabiliyordu. Bu sayede bir çok mezar kazılmadan keşfedilebilmişti ancak keşfedilen mezarların %98 inin önceden girilmiş olduğu ve girilen mezarların %60 ının tamamen boşaltılmış olduğu saptanmıştır.

¹⁵³ De Juliis 1984, 937-938.

¹⁵⁴ sıklıkla kullanılan renkler; Siyah’ın ve Kırmızı’nın tonları, mavi, beyaz ve yeşildir. Resmi uygulayan ressam tarafından sulandırılarak seyreltilmiş veya yoğun olarak tonlamalar yaratılmıştır.

yaşken resim üzerinde gözlenen halat izleridir¹⁵⁵. Plakalar ve plakalar üzerindeki resimler 1. ve 2. bir taslak kullanılarak çizildikten sonra boyanarak mezar odasındaki duvarlara monte edilmiştir. 1. taslak aralarında boşluklarla belirtilmiş kesin hatları olmayan izlerden ibarettir. 2. taslak ise bir hat halinde boşluksuz çizilmiş¹⁵⁶, figürün tüm hatlarını ve hacmini anlaşılır bir şekilde belirterek uygulanmıştır. Duvarlar üzerine monte edilen 4 plakada Simposium(şölen) sahnesi bulunmaktadır. Simposium sahnesindeki figürlerin hepsi birbiri ile mesafesi ölçülü, her biri ayrı ayrı seçilebilecek netlikte resmedilmiştir. Figürlerin bu şekilde ustaca cizimi de boyama yapılmadan önceki ön hazırlığı somutlar niteliktedir. Diğer mezarlardaki duvar resimlerinden farklı olan Tavandaki sahnedir. Mezar adını Tavandaki plakanın üzerine uygulanmış resimdeki sahneden alır ki bu bir dalgıçtır (Tuffatore = Dalgıç).¹⁵⁷

Kuzey ve Güney yönündeki plakalar üzerinde 3 er kline bulunmaktadır ve klineler düz bacaklı desteklere sahiptir. Klineler üzerinde 10 adet erkek figürü resmedilmiştir. 4 kline üzerinde 8 kişi, diğer iki kline üzerinde de 1 er kişi resmedilmiştir. Klinelerin önünde üç bacaklı desteğe sahip dikdörtgen masalar bulunmaktadır. Masaların üzerinden bitkisel motifler sarkıtılmıştır¹⁵⁸. Çizilen Taslaklar resmi uygulayan sanatçıya serbestlik ile boyamayı değil taslağa uygun sınırlı bir çalışma sunmuştur. Özellikle masaların ve klinelerin bacaklarının farklılık içermeyen boyanmış oluşu limitler dahilinde boyamanın somut kanıtıdır. Dikdörtgen masaların ayakları aslan ayağı şeklinde resmedilmiştir. Klineler üzerindeki erkek karakterler torso görünümlü resmedilmiştir, başlarında dallarla oluşturulmuş taç vardır¹⁵⁹. Yarı giyinik (Himatyon - Himatia Calati) şekilde sol dirsekleri üzerine uzanmaktadır. Sol dirseklerinin yanında koltuk altı boşluğuna doğru yastıklar bulunmaktadır. Kline üzerindeki konfor unsurları yastık ve kline üzerine köşelerden tutturularak serilmiş mavi kline örtüsüdür¹⁶⁰. Kısa duvar üzerindeki plakada, çıplak resmedilmiş bir kahya elindeki oichonoe ile karaterden doldurduğu şarabı servise hazır durumda ayakta resmedilmiştir¹⁶¹. Batı duvarında sağ tarafa doğru ilerleyen üç figür korteji ifade etmektedir. Üç figürden bir tanesi “aulos” (çiftli flüt)¹⁶² çalmaktaolan bir kız

¹⁵⁵ Lewis 2002, 356.

¹⁵⁶ 1. ve 2. taslaklar farklı sanatçılar tarafından çizilmiş olabilir.

¹⁵⁷ Holloway 2006, 376-378.

¹⁵⁸ Napoli 1960, 115-116.

¹⁵⁹ Başlarda bulunan taşlar aynı sosyal ortama veya aktiviteye bağlılığı\üyesiği işaret ediyor olabilir.

¹⁶⁰ Napoli 1960, 133-115.

¹⁶¹ Yüksek kulplu bir krater, bu form Arkaik dönemde oldukça yaygındır.

¹⁶² Comotti 1991, 72-78. Aulos Frig kökenli bir çalgıdır. Müzik enstrümanı olan çiftli flüt bir çok varyasyonu olmasına karşı genellikle "kamış"tan üretilir. kamışın üzerine delikler açılarak yapılan üflemleri bir çalgıdır. Çalan kişi eğitilmiş olmalıdır. sakince oturulup dinlenmeyen heyecan verici bir sese sahip olmalıdır.

çocuğudur. Simposiuma katılan tek kadın, bir kız çocuğudur¹⁶³. “Lir” çalan genç erkek karakterler klinenin üzerindedir¹⁶⁴. Lirler arasında dikkat çekici farklılıklar bulunmaktadır. Kuzey Duvarı yer alan sahnedeki lir Arkaik dönem seramiklerinde görülen kablumbağa kabuğundan üretilmiş lir dir. Ancak diğer lir omuzlu bir akustik kutuya sahip lir dir¹⁶⁵.

Kuzey duvar üzerinde yer alan plaka üzerindeki ilk kline üzerinde iki karakterin “Omo-erotik” yaklaşması, ikinci kline ve üçüncü kline üzerindeki karakterlerin ise “kotabos” oyununu kendi oyunlarına konsantre olarak oynadıkları görülüyor ancak ikinci klinedeki kişi kendi oyununa olan konsantrasyonu kaybetmiş olarak resmedilmiş. “Kottabos” oyuncularının elinde “Kylis” ler var¹⁶⁶.

Güney plaka üzerinde, kuzey plakadaki resim ile oldukça benzer, birinci klinede “aulos” çalan bir kişi, ikinci klinede karakterle birbirleri ile sohbet ediyorlar, üçüncü kline de ki karakter ise tüm klineleri görerek aulos dinletisine odaklanmış gibi görünüyor. Üçüncü karakterin sağ elinde lir sol elinde ise yumurta¹⁶⁷ tutmakta. Kuzey plakaya oranla daha deneyimsiz bir el tarafından çizilmiş gibi(?) Kuzey plakanın daha modern bir resim olduğunu söylemek mümkün¹⁶⁸.

Doğu plakada, genç bir erkek kahya, baş kısmı daha küçük, gözleri profilden, çıplak resmedilmiş, yaklaşma yaşayan çifte şarap servis etmek üzere hareket halinde, elinde oichonoe tutuyor, masa üzerinde yüksek kulplara sahip bir kraterden doldurduğu şarap doldurmuş olmalı, plakalarda kesinlikle bir uyum söz konusu dekorasyon ve karakterlerin doğal resmedilişleri açısından, sadece söylenmelidir ki tavan plakasının ve kuzey plakanın uygulaması daha profesyonel bir elden çıkmış gibi görünüyor¹⁶⁹.

Tavanda yer alan resim siyaha bir korniş ile sınırlandırılmış, kornişin köşelerinde volut üzerine yapışık olarak resmedilen palmet var “simposium’a” katılmayan bir karakter

¹⁶³ Lewis 2002, 95-98.

¹⁶⁴ Martinelli 2005, 160. “Lir” sürekli olarak asillik ile birlikte anılmıştır. Bu sahne “Lir” enstrümanını yeni tanıyan, “Lirin” sesini çıkardı melodileri dinleyen genç erkek figürler resmedilmiştir.

¹⁶⁵ Comoti 1991, 72. Kablumbağa kabuğundan üretilen lir yayların bağlantı noktasını oluşturan kesintisiz bir akustik kutudur. Geniş bir kıvrıma sahiptir.

¹⁶⁶ Kotabos; antik Yunan’da içecek ile oynanan bir denge oyunu.

¹⁶⁷ Bachofen 1989, 499. Yumurta yeniden doğumu simgeleyen, “cosmogonic” bir anlam taşır, Etrüsk resimlerinde ve Yunan seramiklerinde yaygın yer bulur.

¹⁶⁸ Güney plakada yer alan karakterler daha sert, ağır karakterler olarak resmedilmiş. Gözler daha profilden çizilmiş.

¹⁶⁹ Napoli 1960, 143-143.

sahnede tek olarak resmedilmiş¹⁷⁰. Muhtemelen resmin yapıldığı yüzeyin ölçüsüne göre Tuffatore'nin (dalgıç'ın) oranlanarak boyutlandırılması gerçekleştirilmiş¹⁷¹. Dalgıç, iki ağacın¹⁷² arasında yer alan trampolinin üzerinden atlamışsa da henüz suyla temas etmeden hemen önceki aksiyonu halinde resmedilmiş. Öteki dünyaya yolculuk sahnesi olarak tanımlanabilir. Muhtemelen dalacağı su bir göl veya bir nehir, Ade'nin kapısı olarak yorumlanabilir¹⁷³.

6.2.Caccia ve Pesca Mezarı

Mezar, plan olarak basitçe aynı aks üzerinde iki odadan oluşur. Oda duvarları, duvar resimleri ile bezelidir. Ön odanın uzun yan duvarlarında, aralıklı yerleştirilmiş ağaç motifleri, çelenkler ile süslenmiş bir duvar resmi içerisinde karşılıklı şekilde dizginsizce dans eden dansçı motifleri, flüt çalan çıplak bir diğer dansçı arkasında bir “amphora” ile sahnede yer almaktadır. Bu sahne olasılıkla bir “komos” sahnesidir. “Dionisos”ritüelleri ile ilişkilendirilebilir.

İkinci oda, duvar üzerinde, bir dizi av sahnesi ile bezelidir. Bu sahne, deniz üzerinde balık avı sahnesidir. Figürlerin doğal yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Avcıların konumlandırışı, denize atlayan erkek figürü ve av esnasında kullanılan zıpkın, balık ağı gibi unsurlar başarı ile yansıtılmıştır. İkinci odadaki Balık avı sahnesi üzerinde yer alan alınlıkta şölen sahnesi bulunmaktadır. Bu sahne içerisinde “Leonese” mezarındaki sahnede yer alan bronz kraterin kopyası resmedilmiştir¹⁷⁴.İki hizmetçininyer aldığı, flüt eşliğinde son derece medenice yenen bu ziyafet sahnesi aristokrat ailelerin geleneklerinin yansıması olmalıdır. (Resim 19)

Birinci odanın alınlığında ise, Bir av sahnesi iki süvari ile resmedilmiştir. Öncesinde üç figür yer alır bu figürler süvarilerin peşinden köpekler ile gelmektedirler. Sahne çeşitli bezemeler ile süslenmiştir. Taç,defne vepalmet yaprakları, çan motifleri vardır¹⁷⁵.

¹⁷⁰ Warland 1996, 146. Diğer karakterler gibi başında dallar ile oluşturulmuş bir taç yok. Simposium'a katılanlardan bir kişi değil.

¹⁷¹ Yaşamaktan keyif alan bir kişinin mezarı olmalıdır. mezarın öteki dünya inancı ile dekore edildiği düşünüldüğünde geçmişindeki güzel anıları hatırlatma adına bir anı sahnesi olabilir.

¹⁷² kıvrımlı gövde ve yedi dala sahip ağaçlar. yedi sayısı, lir in ses tellerinde, mezardaki 14 füğür bölü iki 7, trambolindeki yedi tam blok taşın üst üste konması, yunan geleneğinde yedi sayısının önemi ile açıklanabilir.

¹⁷³ Bandinelli 1970-71, 142.

¹⁷⁴ Torelli 1997,142 – 143.

¹⁷⁵ Bandinelli, Torelli 1976, 223.

Dalgıç'ın bulunduğu sahne oldukça dikkat çekicidir, flora ve deniz faunası; kuşlar ve yunus içeriği ile oldukça naturel yansıtılmıştır. Ana karakter çıplak olarak morumsu renk ile resmedilen denize atlamaktadır. Bu mezar naturalistik dekorasyon anlayışını Etrüsk duvar resimlerinde ileriye taşımaktadır¹⁷⁶. Sanatçı tarafından yansıtılan sahne hayal ürünü bir sahne gibidir. Ana karakterin atladığı kaya üzerinde başka bir karakter daha bulunmaktadır, kısa bir tunik giymektedir. Bir eli yukarıda selamlama yapıyor gibi resmedilmiştir. Belki de bu selamlama jest dalgıca yön gösteren bir mesaj da olabilir¹⁷⁷. Dalma eylemini gerçekleştiren ana karakterin vücut hareketleri doğru bir şekilde verilmiş, kollar, gövde ve bacaklar dikey denize dalmaya hazır resmedilmiş. Ana karakterin atladığı kayalığa çok uzak olmayan bir mesafede sahnenin sağ tarafına doğru bir kayık içerisinde üç erkek avlanırken resmedilmiştir. Günlük yaşamdan alıntı bir sahne yansıtılmıştır. Aristokrat ailelerin kutlamalarındaki aktiviteler ile benzeşir bir sahnedir. Resmin renklendirmesi doğadaki gerçek renkler ile uyuşmamaktadır. Ana karakter “dalgıç” sahnede dalacak olduğu suyu bir geçit olarak görmekte ve tereddütsüz olarak suya atlamaktadır¹⁷⁸. Dalgıç sahnesinde yer alan yunuslar, martılar ve avlanan kişiler tanrısal gözlemciler olabilir¹⁷⁹. Tüm duvarlarda uygulanan sahneler bir birleri ile uyum içerisinde, toprak ve deniz birbirine çağrışım yaparak yansıtılmış¹⁸⁰. Su ile öteki dünyaya yolculuk Lidyalıların inancı ile bağlantılı olabilir¹⁸¹.

6.3. Leonese ve Giocoliori Mezarları

Leonese ve Giocoliori mezarları duvar resimleri İon etkilerini net gösteren Tarquina'nın Arkaik döneme ait önemli yeraltı mezarlarıdır. Her iki mezarda da duvar resimleri arasında bir bağ olma olasılığı yüksektir¹⁸². Her iki mezarda da dikkat çekici ve tartışılara neden olan taslak figürlere rastlanır¹⁸³.

Leonese mezarındaki duvar resimleri her üç duvarda da üst ve alt sahne olarak ikiye bölünmüştür, alt sahnelerde; denizel etki açıkça gözlenir, uçan kuşlar, dalma eylemindeki

¹⁷⁶ Badoni 1968-69, 65; Napoli 1960, 159.

¹⁷⁷ Auguri mezarındaki duvar resmindeki sahnede boyama ile oluşturulmuş imitasyon bir kapı "Ade'nin" kapısı resmedilmiştir ve kapının iki yanında yer alan erkek figürleri bir eli uzanarak kapıyı gösterir. Buradaki erkek figür de bir yol gösterici olmalıdır. Giocoliori mezarında da aynı şekilde bir sahne resmedilmiştir.

¹⁷⁸ Naso 2005, 29-31.

¹⁷⁹ Warnald 1998 bu teoriyi destekler. Tanrısal mahkemenin gözlemcileri...

¹⁸⁰ Cerchiai 1987, 122-123.

¹⁸¹ Torelli 1997, 142.

¹⁸² Steingraber 1986, 317.

¹⁸³ Cerchiai 1987, 35-49. Boyut olarak ana sahnedeki karakterler ile uyumsuzluk gösteren küçük boyutlu taslak olarak bırakılmış karakterler.

yunuslar duvar resmine dans eden figürler ile birlikte canlılık katmaktadır. Merkez duvarda üst kısımda yer alan sahnenin tam ortasında bronz görünümlü bir büyük krater, kraterin sol tarafında lir çalan bir erkek ve dans eden kastanyetli bir kadın¹⁸⁴, sahnenin sağ tarafında ise aulos çalan bir erkek ve dans eden bir çift resmedilmiştir¹⁸⁵. Merkez duvarın üzerindeki üçgen alınlıkta iki aslan yüz yüze resmedilmiştir. Sağ ve sol duvarlar üzerinde şölen sahneleri yer almaktadır¹⁸⁶. Sol duvar üzerinde kline üzerine uzanan karakterin ayak ucunda, ana sahneler ile ölçüsel olarak uyumsuz taslak çizim figür yer almaktadır. Giocoliori mezarında rastlanan duvar resimleri de Leonesse mezarında olduğu gibi resim içeren sahneler alt ve üst olarak ikiye ayrılmıştır. Alt sahne koyu mavi renkte dalgalı bir denizdir. Üst kısımda ana sahnede yer alan merkezdeki karakter başındaki kandil ile dengede durmaya çalışan bir kadındır. Denge oyunu oynayan karakterin sağında kapağı açık iki sepet yer alır. Jonklöre yakın olan sepet içerisinden çıkan genç erkek elinde bilezik tutuyormuş gibi resmedilmiştir. Sahnenin sağında tabure üzerinde oturan bir başka erkek karakter sahnelenen performansı izlemektedir. Jonklörün solundaki kısım da aulos çalan bir erkek çalgıcı ve hemen arkasında çıplak bir erkek ayakta bir eliyle yüzünü kapatırcasına bir jest yaparken resmedilmiştir. Sahnenin en solunda Leonesse mezarında da karşılaştığımız taslak figürler¹⁸⁷ bulunmaktadır. Boyutsal farklılıkları nedeniyle ana sahne ile uyumsuzlardır¹⁸⁸. Taslak figürlerin çıplak performans sanatçıları olduğu ve\veya çıplak resmedilen kahya olabilecekleri de düşünülmüştür¹⁸⁹. Taslak çizim karakterlerin ayakta olan figürlerin ayaklarının altında ufak bir yükselti bulunmaktadır¹⁹⁰. Diğer Etrüsk mezarlarında da rastlanılan kırmızı hat oluşturularak kimi zaman siyah hatlar ile de üst üste gelecek şekilde hat çizilerek resmedilen karakterlere iyi bir örnek, Leonesse mezarının merkez duvarında üst sahnenin solunda görünen kastanyet giyimli dans eden kadın figürüdür¹⁹¹. Leonesse

¹⁸⁴ Torelli 1997, 131. Bu sahneler "komos" sahnesine vurgu yapmaktadır

¹⁸⁵ Martinelli 2007, 23-25-123-125. Etrüsklerin defin geleneğinde de olduğu gibi müzik günlük hayatın yansıtıldığı sanat eserleri üzerindeki sahnelerde de fon olarak yerini almaktadır. Şölenler dışında, yemek yapılırken, av esnasında ve spor müsabakalarında sürekli olarak Gitar, Lira, Flüt veya çiftli flüt (Aulos - Doppio Aulos) performansları resmedilmektedir. Bu sahnelerde melodik flüt performanslarına, sesiyle eşlik eden kişilerin tasvirleri ve\veya dansçıların tasvirleri genellikle birlikte verilmiştir.

¹⁸⁶ Torelli 1981, 90.

¹⁸⁷ Taslak figürler ana sahnedeki karakterler gibi renklendirilmemiştir. Renklendirilmemesinin nedeni "hermo-afrodit" oluşlarından olabilir. Ne erkek ne de kadındırlar. belki de bu durum genç olmalarından kaynaklı, hem boyutlarına hem de sahnede renklendirilmeden taslak uygulamayla sahneye eklenmesinin nedenidir.

¹⁸⁸ Taslak çizim figürlerden birisi ayakta bir diğeri oturur resmedilmiştir. Oturan figür sol eli önde avuç içi dışarıya bakacak şekilde bir jest yapmaktadır. Ayaktaki figür ise elinde bir çeleng tutuyor gibi görünmektedir.

¹⁸⁹ Palottino 1952, 48. M. Palottino'ya göre Etrüsk hiyerarşisinde Banket sahnesinde yer alan karakterler önemli karakterlerdir, boyutsal olarak küçük resmedilen figürler kahya veya hizmet edenler olmalıdır.

¹⁹⁰ Yunan Kore/Kouros heykellerinin kaidesi gibi görünmektedir. Örnek: "Aristodikos Boy"

¹⁹¹ Etrüsk seramiklerindeki sahnelerde sıklıkla rastlanır. Kırmızı Hat\çizgi ressamı başlığı altında. Genellikle sivri uclu ayakkabılar resam tarafından tercih edilir ancak Leonesse mezarında dans eden kadın figürünün

mezarındaki giyimli kadın figürü ile Giocaliori mezarında performans sergileyen jonklörün giysileri ve takıları benzerdir¹⁹². İki mezarda da aynı ressamın çalışmış olabilir ancak duvar resimlerinde en azından iki farklı ressam aynı mezarın duvar resmini çalışmış\uygulamış olmalıdır¹⁹³.

6.4.Leopardi Mezarı

Küçük bir mekandan oluşan mezar adını girişin karşısında yer alan alınlıkta karşılıklı duran iki büyük leoparden alır. Geniş bir çizgi halindeki girişburada geniş dairesel motiflerle süslenmiştir. Alınlıktaki olağan imitasyon çatı desteği resminin yerini,leopardların birer pençelerini kaldırarak yapraklarına dokundukları, ince dallı bir bitki almıştır. Alınlıkların tüm boşlukları bu tür bitkilerle doldurulmuştur¹⁹⁴. Bu bitkilerden yaprakları arasında siyah noktalar ile belirtilen zeytinler, bu bitkinin, ritüellerde kullanılan zeytinyağının elde edildiği zeytin ağcı olduğunu kanıtlamaktadır. Etrüsk mitolojisinde bu sahne tanrılaşdırmanın sembolüdür¹⁹⁵. Bu zamana dek sadece alınlıkta görülen şölen sahneleri, bu mezarda ilk kez büyük frizler halinde duvarlara taşınmıştır. Girişin karşısında ekose örtülü üçkline üzerinde yarı uzanmış birer çift ile bunlara şarap sunan hizmetkarlar betimlenmiştir. Şölenin, sahnenin en sağdaki kline üzerinde yer alan kadın ile erkeğin şerefine düzenlendiği dolayısıyla bu karakterlerin mezar sahipleri olduğu sanılmaktadır. Pileli izlenimi veren dikine çizgili bir giysi ve kalın kumaştan mavi bordürlü kırmızı manto ile kollarında bilezikler taşıyan kadın yanındaki kocasına doğru dönmüştür. Mavi kenarlı beyaz bir manto giymiş olan erkek, sağ elinin başparmaklarıyla tuttuğu yarım parmak boyu büyüklüğünde oval bir nesneyi (ortak kaniya göre yumurtayı) kaldırmış karısına göstermektedir¹⁹⁶. Daha eski mezarlarda da karşılaştığımız bu motif genel bir yorumla yaşamın devamlılığını simgelemektedir. Figürler arasındaki boşluklar yine bitkisel motifler ile doldurulmuştur. Duvarların üstünü ve kenarlarını kırmızı ortası beyaz çizgili kalın bir bant çevrelemektedir. Yan duvarlarda birbirlerinden ince dallı bitkilerle ayrılan tümü şölen betimine doğru yönelmiş çiftli flüt,lir gibi müzik aletleri çalan ve dans eden figürler de

ayakkabılarında bu sivriligi net göremiyoruz. Ayrıca belirtilmelidir ki kırmızı hat ressamı dış hattı oluşturken eli zorlanıyor gibidir. Zorlanan eli kesin çizgilerin olmayışından anlaşılmaktadır.

¹⁹² Disk küpeler ve çan etek.

¹⁹³Sonia Amaral Rohter: Bu yazı orijinali Brown Üniversitesi'ndeki Eski Dünya Arkeolojisi ve Sanat Merkezi'ndeki 2003 Baharında Prof. R. Ross Holloway tarafından verilen "Antik Resim" seminerinde yazılmıştır. Taslak çizim karakterler ile, kırmızı hat ressamı farklı ressamı işaret ederken duvar resimlerinde sütun başlıklarının dekoratif farklılıkları da farklı ressamı işaret eden kanıt olarak gösterilir.

¹⁹⁴Tül, 1992, 60-62.

¹⁹⁵Feo 2003, 92.

¹⁹⁶Prof. Graziano Baccolini, Università di Bologna, Marzo 2004.

sahne yer almaktadır. Bunlar gibi müziğin ritmine uygun yürüyen kortej gibidir. Mezar sahibinin arkasında (mezarın köşesinden sonra sağ duvarda) konumlandırılmış kısa mantolu bir karakter başını geriye çevirmiş sol kolunu dirsekten yukarı kaldırmış avuç içi yukarı bakacak şekilde elini arkadaki müzisyenlere uzatmış bir şeyler der gibidir. Tüm figürler gayet dinamik görünümde olup canlı renkler ve zengin giysilerle işlenmişlerdir. Ressamın bir başarısızlığı oranlamada göze çarpmaktadır¹⁹⁷. (Resim 15)

6.5.Campana Mezarı

Mezar, aynı eksen üzerinde iki odadan ve öncesinde bulunan dromostan meydana gelir. Dromosun bağlandığı oda içerisinde inhumasyon gömüler için tasarlanan iki adet ritüel yatağı bulunmaktadır. İkinci odanın planı, tipik geç orientalizan dönemi mezar planları ile benzerlik gösterir. İkinci oda duvara bitişik tasarlanmış alçak oturma basamakları ile dekore edilmiştir. Bu oda içerisinde urneler yer alır. Mezar duvar resimleri ile oldukça dikkat çekicidir. Duvar resmi canlı renkler kullanılarak direk olarak duvar üzerine yapılmıştır. İkinci oda içerisindeki duvar resmi tipik oryantalizan dönemi resimlerini andırır¹⁹⁸. Giriş duvarında yer alan duvar resmin fon rengi mavidir. Fon üzerindeki figürler ve bezemeler için ağırlıklı olarak gri, siyah, sarı ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Sahne bezemeler ile çerçevelenmiştir. Duvar resminde sfinks, grifone, panter, aslan, geyik resmedilmiştir. Giriş duvarı sağ üst köşesinde yer alan sahnede at üzerinde küçük bir çocuk, atı eğerdinden tutup yönlendiren bir erkek, gerçekte pek bağdaşmayan hayvan tasvirleri ve onlara yol gösterir gibi betimlenmiş olan omzunda balta taşıyan bir erkek resmedilmiştir. Önde giden bu karakterizasyon ruhlara yol gösteren Etrüsk tanrısı olabilir. Sol duvarın alt kısmında resmedilen grifone Etrüsk mitolojisinde”şahin” ile akraba olan güneş prensinin sembolüdür. Kışın sonlandığı, güneşin ve sıcaklığın artışının sembolü olarak yorumlanır. Duvarın sağ alt kısmında yer alan sfinks ise kışın gelişiyi birlikte karanlığın gelişini sembolize etmektedir¹⁹⁹. (Resim 16) Duvar resmi olasılıkla ölüm sonrası yolculuğa vurgu yapmaktadır²⁰⁰. İkinci odanın duvarında ise altı adet bronz kalkan resmedilmiştir²⁰¹.

¹⁹⁷Tül 1992, 60-62.

¹⁹⁸Achili 2005, 237 – 238.

¹⁹⁹Feo 2003, 36 - 39.

²⁰⁰Torelli 1997, 134 – 135.

²⁰¹Tül 1992, 52.

6.6.Tori Mezarı

Mezar, dikdörtgenimsi plana sahiptir. Merkez oda ve aynı odaya bağlı iki odadan oluşmaktadır. Dekorasyonu limitler dahilinde yapılmış gibidir. Birinci odanın sonlandığı duvar üzerinde mitolojik sahneler alır. Alınlıkta, orta kısmında koçboynuzu şeklinde resmedilmiş çift volütlü basık bir sütun yer alır. Bu sütun aynı zamanda çatıyı desteklemiş gibi gösterilmiştir. Alınlıkta olasılıkla “Bellerofone” ile “Chimera” arasındaki düello resmedilmiştir²⁰². Frizde zemin “nar²⁰³ dizisi” motifi ile yansıtılır²⁰⁴. Frizin iki tarafında da erotik sahne ve iki boğa yer almaktadır. Boğalardan birisi insan yüzlüdür²⁰⁵. Boğa motifi üretkenliğin ve gücün sembolüdür²⁰⁶. Ayrıca figürler arasında mezar sahibinin ismini belirten Etrüskçe bir yazı bulunur: “AranthSpurianas”. Friz altında, kapılar arasında yer alan mitolojik sahne, iki parçadan oluşmaktadır. Üst sahnede olasılıkla bir pusu sahnesi canlandırılmıştır, yunan savaş kahramanı Akhileus, üzerinde aslan motifleri olan bir çan ve bir çeşmenin arkasında elinde mızrak ve başındaki miğfer ile sahnenin sol kısmında saklanır şekilde yer alır. “Troilos”, at üzerinde, çıplak ve elindeki uzun baston “Akhileus’a” doğru yaklaşırken resmedilmiştir²⁰⁷. “Akhileus’un” elindeki geniş ağızlı bıçak tipik bir Etrüsk detayıdır. Bu bıçak aynı zamanda da “Troilos’ un” kurban edileceğini belirten bir unsurdur²⁰⁸. Sahne bitkisel motifler, kamış, palmetler ve palmiye ile desteklenerek zenginleştirilmiştir²⁰⁹. Mitolojik sahnenin alt kısmında bitkisel motiflerin yer aldığı başka bir sahne yer alır. Burada yer alan defne ağaçları eşsizliğin, tanrısallaştırmanın veya mistik ritüellerdeki, defne yaprağının çiğnenerek, kahinin kendinden geçip gayipten haber verdiği ritüellerle ilişkilendirilebilir(?) Bu ağaç Apollon’a adanmaktadır²¹⁰. (Resim 17)

²⁰²Torelli 1997, 142.

²⁰³ Nar Yunan mitolojisinde Persephone ile ilişkilendirilir. Yunan mitolojisinde Zeus ile Demeter’in kızıdır. Persephone'nin asıl ismi Kore'dir. Hades Persephone ismini, O'nu yeraltına kaçırdıktan sonra vermiştir. Kaçırılıp Persephone orada, Hades'in sunduğu nardan biraz yedikten sonra, "ölüler ülkesinde bir şey yiyenlerin yeryüzüne çıkma hakları bulunmamaktadır" kuralı nedeniyle, ölüler ülkesinde kalmak zorunda kalmıştır. Hades'in eşi ve ölüler ülkesinin tanrıçası olmuştur fakat doğan hiçbir çocuğu Hades'ten değildir. Annesi Demeter'in ısrarları sonucunda, kış dönemi hariç kalan kısmını yeryüzünde geçirmeye hak kazanmıştır. Bu yüzden ölülerle ve yeraltıyla olduğu kadar hasatla da ilişkilendirilir. Aynı zamanda Zeus'un eşlerinden biridir.

²⁰⁴Janot 1930, 207. Etrüsk defin geleneğinde rölyef uygulamalarda üçboyutlu yapraklı bir şekilde sahneye işlenir. Etrüsk yeraltı mezarlarındaki fresklerde stilize olarak siyah veya kırmızı renklerde çizilmiştir. Freskler üzerindeki şölen sahnelerinde Trapeza/Masa üzerinde şölen boyunca durur şekilde resmedilir. Nar meyvesinin anlamı genel görüş olarak bolluk ve ikinci bir yaşamdır.

²⁰⁵Bandinelli, Torelli 1976, 207.

²⁰⁶Feo 2003, 31.

²⁰⁷Bandinelli, Torelli 1976, 221.

²⁰⁸Bonfante 2006, 31.

²⁰⁹Bandinelli, Torelli 1980, 221.

²¹⁰Feo 2003, 91.

Bir görüşe göre, mitolojik sahne, Vulci' den Tarquina' ya gelen bir vazo ressamı tarafından yapılmış olabilir(?)çünkü, duvar resmi üzerindeki oranlamalar tutarsızlıklar göstermektedir. Ayrıca, bu mitolojik sahneli mezar, geç Arkaik dönem duvar resimlerinin, mezar mimarisinde çeşitli şekilde kullanıldığını gösterir. Ancak, bu mitolojik sahnelerin, bir okul tarafından yetiştirilen ressamlar tarafından yapıldığı gibi bir görüş söz konusu değildir. Ancak, Yunan seramik ustalarının MÖ 6. yy. da yaptığı seramik üzerindeki bu tarz mitolojik sahneleri işlediklerinden bahsedilebilir. Oryantelizan dönem sonuna kadar Ionik figür tekniğinin, Etrüsk mimarisinde kullanıldığı söylenebilir²¹¹.

6.7. Auguri Mezarı

Duvar resimleri oldukça bilinen, dikdörtgen plana sahip bir mezardır. Oda duvarının neredeyse hepsi, duvar üzerindeki konulu sahne ile alınlık arasındaki şeritler hariç, bezemeler ve figürler ile doludur. Alınlıkta, hayvan tasvirleri yer alır. Alınlık altında yer alan sahnenin ortasında metal kapı "Ade' nin" kapısı, kapalı bir şekilde çizilmiştir. Kapının iki yanında neredeyse simetrik bir şekilde tasvir edilmiş, sivri ayakkabı ve beyaz "khiton" giyen, iki erkek figürü "Tanasar" ve olasılıkla "Apastanasar" bulunmaktadır²¹². Kişilerin bir elleri alınlıklarında, diğer elleri ileriye uzanır şekilde gösterilmiştir²¹³. Yas törenlerinde ritüelleri gerçekleştiren kişiler olabilir. Yaptıkları jest, ölüm sonrasında yapılan ritüelden bir sahne olmalıdır²¹⁴. Bu sahnede süsleme unsuru bitkisel motifler ve bir kuğu motifi yer alır. Etrüsk mitolojisinde gök ve yerin birleşimi tasviri tanrısal güçlerin gelişkinliğini sembolize eder²¹⁵. Sağ duvardaki duvar resminin en sol kenarında beyaz üzeri, siyah noktalı tunik giymiş erkek çocuk, omzunda tabure taşımaktadır. Karşısında ona dönük bir yetişkin erkek yer alır. Yaptığı jestler, selamlama, işaret etme anlamı taşıyan jestler olmalıdır²¹⁶. Yetişkin erkek figürü sanki sol eliyle çocuğu çağırmakta sağ eliyle de işaret verir gibidir. Bu iki figür arasında yerde oturan muhtemelen ağlayan, siyah giysili bir çocuk vardır. Güreş müsabakasının yanında yer alan diğer yetişkin erkek figürü, beyaz "khiton" giymekte elinde ucu kavisli bir asa tutmaktadır²¹⁷. Bu asa "Litus" olarak bilinir. "Litus" krallık asası, baston

²¹¹ Bandinelli, Torelli 1976, 221.

²¹² G. Barker, T. Rasmusen, Etruskové (Gli Etruschi), Lidové noviny, Praha 2005, p.

236; cfr. www.etruscopolis.it "Ade'nin kapısının yanında bulunan figürler defin kortejine katılan kişiler de olabilir.

²¹³ Novara 1974, 32. ileriye uzanan el avuç içi dışa dönük "selamlama veya uğurlama", alın kısmına götürülen el ise "hüzün" ifade eden jestler olmalıdır.

²¹⁴ Bandinelli, Torelli 1976, 222.

²¹⁵ Feo 2003, 86.

²¹⁶ Bandinelli, Torelli 1976, 222.

²¹⁷ Achili 2005, 327 – 332.

veya din adamlarının taşıdığı gibi bir asa sembolü²¹⁸ olabilir. Gökyüzü; toprak ve öte dünya ilişkisini belirten bir sembol olarak anlamlandırılabilir²¹⁹. Asayı tutan kişi²²⁰ müsabakayı yöneten kişi olmalıdır. Eliyle yaptığı jest ile müsabakayı başlatıyor gibi görünmektedir. Bu figürün hemen yanında güreş müsabakası yer alır. Sporcular arasında ödül bulunmaktadır. Uzun bir iple bağlı köpeği tutmakta olan bir diğer figürde “Persu” dur. Bu figür kontrolünde olan köpeği, kısa elbiseli, başında şapka ile resmedilen diğer adamın üzerine sürmektedir²²¹. Bu kişi elindeki baston ile köpeğin saldırısını durdurmaya çalışır. Benzer sahneler Olimpiadi ve Pulcinella mezarlarında da vardır²²². Bu sahne, gladyatörlerin hayvanlarla yaptıkları oyunlardan alınan bir sahne gibidir²²³. (Resim 18)

Duvar resmi son olarak tanımlanması güç diğer bir sahne ile tamamlanır. Bu sahne de olasılıkla “komos” sahnesidir. Muhtemelen, çiftli flüt eşliğinde resmedilen dansçı figürleri, boksörler yer alır. Mezar, Tarquina resim kültürünün dikkate değer örneğini içerisinde bulundurmasıyla öne çıkar²²⁴. Duvar resmi Ion etkilidir. Bezeme ve Figürlerin çift konturlu çizgisi, karakterlerin başarılı konumlandırılması, dolgun ve güçlü vücut hatları duvar resmindeki Ion etkisinin izleridir. Yaklaşık olarak mezar MÖ530 a tarihlenir²²⁵.

6.8.Barone Mezarı

Mezar içerisinde bulunan küçük oda içerisinde yer alan duvar resmi İtalya antik resim sanatının önemli örneklerindendir. Tarquinia, Arkaik duvar resmi ile çok yakın değildir. Odanın sonundaki duvar resmi üzerinde kahverengi, uzun tutulus giyen bir kadın figürü yer alır. Ellerini, kendisine doğru gelen, sahnenin sol kısmında yer alan, ikili flüt çalarak ilerleyen bir kız çocuğuna sarılan ve elinde tabak tutan erkek figürüne, selam verir nitelikte kaldırmıştır. Her iki figür, arkalarında kendilerine eşlik eden at üzerinde binici figürleri yer alır. Sahnenin merkezindeki kadın, erkek ve erkeğin sarıldığı kız çocuğu figürlerini aile olarak değerlendirirsek, at üzerindeki figürler için bu ailenin diğer çocukları olarak düşünebileceğiz²²⁶(?) At üzerindeki figürlerin kimliği tartışmalıdır. Bazı görüşlere

²¹⁸ J. Bouzek (Gli Etruschi, differenti da tutte le altre nazioni), Karolinum, Praha 2003, p. 56; www.riflessioni.it/dizionario_religioni/religione_etrusca.htm.

²¹⁹ Feo 2003, 59.

²²⁰ Asayı tutan kişinin arkasında "Tevarath" yazmaktadır.

²²¹ Moretti, Tarquinia, De Agostini, Novara 1974, p. 35; www.etruscopoli.it

²²² http://spazioinwind.libero.it/popoli_antichi/Etruschi; F. Prayon, "Gli Etruschi", Svoboda, Praha 2002, 88.

²²³ Achili 2007, 327 – 332.

²²⁴ Torelli 1997, 122 – 123.

²²⁵ Pallottino 1980, 489.

²²⁶ Bandinelli, Torelli 1976, 225.

göre ölünün defnedilmesi esnasında ölü ruhuna eşlik eden “Dioskur”larolduğu yönündedir. Sağ oda duvarı üzerinde merkezde üç erkek figürü yer almaktadır. Figürlerin yanlarında ise atlar resmedilmiştir. Sol oda duvarı üzerinde ise merkezde iki figür ellerinde çelenkler, birbirlerini selamlar gibi resmedilmişlerdir²²⁷. Ressam, resimdeki dengeyi oldukça akılcı ve başarılı bir şekilde duvar resmine yansıtmayı amaçlayarak duvar resmini çizmiş olmalıdır. Ayrıca olayın geçtiği ortamın bitki örtüsü verilmiştir. Ressamın oldukça başarılı olduğu diğer dikkate değer resim tekniği ise resmin hareketini, resmin hızını (Atların insanların yürüme hızına göre adımlaması) oldukça özenli bir şekilde yansıtmış oluşudur. (Resim 21) Mezar duvar resmi stil özellikleri ışığında MÖ 6. yy sonuna, yaklaşık olara MÖ 510 yılına tarihlenebilir²²⁸.

6.9. Bighe Mezarı

Mezar Bighe’ nin duvar resimleri kötü korunmuş olmasına rağmen stil özellikleri bakımından Etrüsk duvar resmi sanatı açısından olgun Arkaik resim sanatına geçişin belirtilerini taşır. Dikdörtgen planlı odanın sütunları çıkıntılarla belirlenmiştir. Çatısı, kırmızı, beyaz, mavi, polikromkare motifler ile bezelidir²²⁹. Alınlıkta simetrik olarak yerleştirilmiş iki erkek figürü yer alır. Figürlerin aralarında bulunan, kabartma gibi tasarlanmış olan basık bir sütunun kaide kısmına klimesahnesindeki figürler gibi uzanmış şekilde resmedilmiştir. Duvar üzerinde biri diğerinden daha büyük olan iki sahne ile dekore edilmiştir. Büyük olan sahne alt kısımda, diğeri ise onun üzerinde yer alır. Büyük olan sahnenin fon rengi kırmızı, çıkıntılı friz üzerinde yer alan daha küçük olan sahne ise beyaz fon rengine sahiptir. Büyük olan sahnedeki şölen sahnesinin fon renginin kırmızı oluşu şölenin bir tente altında yapıyor oluşundan kaynaklanabilir. Bu sahne oda duvarları ile sınırlandırılmıştır. Birbirinin benzeri erkek figürleriklinelerin üzerinde uzanmaktadırlar. Sahnede iki hizmetkar ve bir aula sanatçısı yer alır. Erkek ve kadın dansçı figürleri de yan duvar üzerinde yer alır. Şölensahnesi üzerindeki sahne oldukça karışıktır. Güreşçiler, boksörler, atletler, atlar ve sürücülerin figürleri yarışma hazırlığı içerisinde resmedilmiştir. Ahşap tribün üzerinde seyirci betimlemeleri sahnenin her iki tarafında da yer alır²³⁰. Sahnede yer alan dikkate değer betimleme; tribünler, tribünün yanında bir yol veya yolun gidiş yönünün olabileceğini, kurallı bir yarışın olduğunu bize gösterir. Ressam sahne üzerinde figürlerin karakteristik özelliklerini yansıtmaya, dikkat etmiştir. Bununla birlikte

²²⁷Torelli 1997, 138 – 139.

²²⁸Bandinelli, Torelli 1976, 225.

²²⁹Bandinelli; Torelli 1976, 226.

²³⁰Torelli 1997, 143.

sahne canlılık içermektedir. Yaşanıyormuşçasına yapılan aktivitenin geçtiği mekanın resmedilmesi çabasıyla yansıtılmıştır. Duvar resmi geç Arkaik dönem stil özelliklerini taşımaktadır. İon etkisi duvar resminde görülmektedir²³¹. (Resim 22)

6.10.Demoni Azzuri Mezarı

Mezar sonundaki duvarda yer alan tanımlanması oldukça güç durumda olan bu duvar resmi bir şölen sahnesidir. Yan duvarlarda yer alan resimler ise iki dünya arasındaki yolculuk inanişına ayna tutmaktadır. Sahneler üzerindeki başkahramanlar aynı olsa da yerleri ve cinsiyetleri farklıdır. Gorik figürlerdeki farklılık gibi sol duvar üzerinde bir erkek ayakta bighe üzerinde son yolculuğunu yaparken resmedilmiştir. Bighe'nin arkasında iki dansçı önünde ise iki müzisyenle birlikte bir erkek erişkin figür ve bir çocuk sahne önünde resmedilmiş masanın yanında çıplak resmedilmiştir. Resmedilen bu masa oda sonundaki duvarda yer alan şölen sahnesine vurgu yapmaktadır. Tam tanımlanamayan bu duvar sahnesinde birbirinin kopyası dört adet kline yer alır. Erkek figürleri klinelerdeuzanır şekilde resmedilmiştir. Ancak sahne merkezindeki figürlerin cinsiyetlerinde aykırılıklar bulunmaktadır. Sol duvar üzerinde de öteki dünya anlayışı, sahnede resmedilmiştir. Bu sahnede Acheronte' nin mavi suları üzerinde dümeni kürek olan kırmızı küçük sandalıyla resmedilmiş Yunan Caronte yer almaktadır. Bu figür Etrüsk demonfigürü ile çağdaş değil hatta daha geç bir figür olduğu halde aynı sahnede kullanılışı ilginçtir.Caronte,Ade'nin kıyısına yaklaşırken resmedilmiştir. Sonrasında birbirine sarılmış gibi betimlenen üç figür, bir genç çocuk ve başı ve vücudu örtülü elinde dal tutan bir figür resmedilmiştir. Bu sahnenin hemen arkasında ölüm, cehennem(?) Kaya üzerinde oturan kollarına yılan sarılı bir demon ve öteki dünya ile ilişkili ağzından kan damlayan kanatlı bir diğer ölüm habercisi ile anlatılmıştır²³². Demon figürü (Resim 23) Etrüsk inanişında, cehennemin kapısında bekleyen gardiyanlar olarak bilinir²³³.Yunan resim sanatıölüm sahnelerinin temel esaslarınınEtrüsk sanatına yansımaları göstermesi bakımından dikkate değer bir örnektir. Mezar MÖ 5. yy. a tarihlenmektedir²³⁴.

²³¹Bandinelli, Torelli 1976, 226.

²³²Torelli 1997,143 – 146.

²³³Feo 2003, 84.

²³⁴Torelli 1997, 143. – 146.

6.11.Triclinio Mezarı

Mezar 5. yy Tarquinarituel resmi stil özelliklerini taşımaktadır. Mezar içerisindeki duvar resminde şölen sahnesi yer alır. Ayrıca dansöz figürleri ve çeşitli oyunlar resmedilmiştir. Şölensahnesinde üç kline ve birbirinin benzeri erkek ve kadın figürleri yer almaktadır. Yan duvar üzerinde bir gitarist ve çiftli flüt (aula) çalan müzisyenler yer alır. Genellikle figürler khimation giymişlerdir. Kadınların giysileri ise oldukça gösterişlidir. Kıyafetlerin özellikleri, dökülen bir şekilde vücut üzerinde duruşları, kıvrımları, figürlerin hareket halinde olduğu anlarda elbisenin harekete göre şekil alması son derece iyi yansıtılmıştır. Ağaçların arasında dans eden üç kadın ve iki erkek resmedilmektedir. (Resim 32) Yapraklar arasında kuşlar ve konfetiler görülmektedir. Erkek dansçılar lir ve flüt çalmaktadırlar. Diğer detaylar ise ağaca tırmanan bir kedi, sıçrayarak hareket eden bir sincap ve kuşların hareketleri oldukça iyi yansıtılmıştır. Dans sahneleri Diğer bir duvarda ise şölen sahnesi resmedilmiştir. Sıra halinde dans eden dansçılar ellerinde içki kapları tutmaktadırlar. Dansçıların arasında ise bir hizmetkar elinde krater tutmaktadır²³⁵.

Giriş duvarı üzerinde iki süvari resmedilmiştir. Olayın geçtiği mekan, doğadan naturalistik unsurlar ile oldukça iyi tasvir edilmiştir²³⁶. Bu duvar resminde gerçekleştirilen dans sahnesinde dansözün ve çiftli flüt çalan kişinin giysileri son derece gösterişlidir. Dansözün elleriyle yaptığı jest tamamen geleneksel Etrüsk dansözlerine özgü bir harekettir²³⁷. (Resim 24)

6.12.Iscrizioni Mezarı

Sol duvar üzerinde, metal kapalı kapı betimlemesinin solunda Vecenes ve Fivan adlı boksörler yer almaktadır. Yarışmanın ödülü, boksörlerin arasında resmedilmiştir. Çiftli flüt çalan figür ve arkasında güreş sahnesi yer alır. Güreşçilerin isimleri Nucrtel ve sağ tarafta yer alan Eicrecedir. Nucrtelerakibini düşürürken resmedilmiştir. Atlı figürler metal taklidi kapalı kapının sağ tarafında yer almaktadır. Atlı yarış sahnesinde önde giden figür LarisLarthia' nın ve onun yanında yer alan figür Velthur' un isimleri belirtilmiştir. Ayrıca sağ duvarda ismi belirli diğer figürler de resmedilen kapının sol tarafında yer alır. Diğer duvarlarda tahrip olmuş sahneler bulunmaktadır. Oda giriş kapısı yanındaki duvar resminde olasılıkla iki erkek figürü, biri ayakta elinde değnek tutarken resmedilmiştir. Diğer figür ise

²³⁵Poulsen 1922, 15.

²³⁶Bandinelli, Torelli 1976, 236.

²³⁷Achili 2008, 223.

balık pişirmektedir. Diğer iki erkek figürü de oyun tahtası(?) etrafında canlandırılmışlardır (Oda giriş kapısının sağında). Sağ yan duvar üzerindeki sahnede ellerindeki defne dalları ile diğer bir kişiyi selamlamakta olan figür yer alır. Çelenkler, bitki motifleri süsleme unsuru olarak duvar resmine işlenmiştir. Alınlık üzerinde diğer figürler yer alır bunlar; Geyik, Satyrler ve panterlerdir. MÖ 510 a tarihlenebilir²³⁸.

6.13.Letto Funebre Mezarı

Mezar odası şölen, dans ve oyunlar gibi mezar sahibinin onuruna düzenlenen ritüellerin ve aktiviteleri içeren sahneler ile dekore edilmiş, Etrüsk duvar resmi genel özelliklerini ve figürlerini içeren duvar resimlerini, içerisinde bulundurmaktadır. Oda sonundaki duvar üzerinde, üst üste şiltelerle kapalı, içerisinde bir yatak ile resmedilen bir yeraltı mezarı resmedilmiştir. Mezar üzerinde çiftli olarak eşleştirilmiş kenarları beyaz şeritli minderler yer alır. Bir görüşe göre resmedilen yeraltı mezarının içerisindeki yatak, ölümden sonraki yaşamı Prothesis sembolize etmektedir. Aynı duvar üzerinde sağda bir şölen sahnesi bir klineve sahne içerisindeki olayların üzerini kapatan bir tente bulunmaktadır. Sahnede yer alan hizmetkarlar telaş içerisinde çalışmaktadırlar. Yan duvarlarda ise dans ve oyunların tasvirleri yer almaktadır. (Resim 25) Duvar resminde canlı renklerin kullanılması, resme boyut kazandırma amacıyla figürlerin boylarının ölçülendirilmesi bu duvar resminin diğer dikkate değer Tarquina resim sanatı örneklerinden birisi olduğunu bize göstermektedir. Figürlerin gözlerinin dolu resmedilişi Arkaik etkiyi bize kanıtlamaktadır. Mezar Letto Funebre yaklaşık olarak MÖ 460 yıllarına tarihlendirilmiştir²³⁹.

6.14.Scrofa Nera Mezarı

Mezarın duvar resmi oldukça kötü korunmuş olmasına rağmen resim kalitesi bakımından oldukça dikkate değer bir örnektir. Odanın sonundaki duvar üzerindeki sahnede, üç kline, birbirinin benzeri uzanmış erkek figürü, iki refakatçi ile sahnede yer alır. Resmedilen merkez minder üzerinde oturan bir gitarist bulunur. Yan duvarlar üzerinde iki hizmetkar(?) ve bir başka kline, sağ duvar üzerinde bir avın hazırlığı, elinde mızrak tutan bir erkek bir diğer erkek figürü, bir köpek ve onların sağında iki dansöz ile resmedilmiştir, odanın sonundaki duvarın alınlığında bir domuz avı sahnesi resmedilmiştir. Tasvirler oldukça başarılı bir şekilde resmedilmiştir. Şölen sahnesindeki erkeklerin saç stilleri, jestleri oldukça doğal yansıtılmıştır. (Resim 26)

²³⁸Torelli 1997, 130.

²³⁹Bandinelli, Torelli 1976, 237.

Resim kompozisyonu ve figürlerin konumlandırışı açısından oldukça ölçülüdür. Duvar resmi stil özellikleri göz önünde tutularak MÖ 5. yy. ortasına tarihlenebilir. Duvar resmi özellikleri bakımından Guerrieri Mezarı ile yakınlık gösterir²⁴⁰.

6.15.Orco 1 Mezarı

Orco I, Orco II ile bitişiktir. Üzeri çatı ile kapalı küçük bir oda ve geniş nişli duvarlardan oluşmaktadır. Duvar resminde, fon rengi koyu yeşildir ve düzensiz bir şekilde dağıtılmıştır. Birinci niş içerisinde batıl inançlarla ilişkili demon figürleri resmedilmiştir. Mezar, Tarquinia' nın ünlü ailelerinden Spurius ailesine aittir. Nişin sağ duvarı üzerinde sakallı bir erkek figürü Aita²⁴¹ klinelerin merkezindedir ve bir kadın figürü, baş kısmı korunmuş Velia (Resim 27) yer almaktadır.

Bir diğer figür ise nişin son duvarı üzerinde olasılıkla Spurius ailesinin bir üyesi Rampa Pefrinai ve sakallı bir erkek, olasılıkla bu iki figürün oğlu, resmedilmiştir. Sahnenin sonuna doğru ölüm ve cehennem ile ilişkilidemon figürü resmedilmiştir. Nişin son duvarının sağına doğru olası aile üyesi iki genç şölen sahnesinde demonu bekler gibi resmedilmiştir. Bu sahne oldukça canlı renkler kullanılarak özenle gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte bitkisel motifler sahneyi süslemektedir. Ressam duvar resminde Tarquinia'nın diğer duvar resimlerinde de kullanılan kireç üzerine boyama tekniği kullanılmıştır. Kronolojik olarak MÖ 4. yy son çeyreğine dahil edilebilir²⁴².

6.16.Orco II Mezarı

Orco I' den, Orco II'ye uzun dar bir geçiş ile ulaşılır. Dikdörtgenel bir odaya ve sağ duvarda bir nişe sahiptir. Mezarın üzeri çatı ile kapalıdır. Duvar resminde sıva ile kullanılan bir boya (Stucco) kullanılmıştır. Giriş duvarında iki erkek figürü yer alır. Bu figürlerin hayat sonrası yaşam ile ilişkisi olasıdır²⁴³. İki mezar odasını birbirine bağlayan geçiş duvarında Homeros' un Odyssea' sındaki en gözde maceralardan biri resmedilmiştir: Odysseus, göz doymak bilmeyen iri tek gözlü Kyklops Polypheros' u kör etmektedir²⁴⁴. (Resim 28)

²⁴⁰Bandinelli, Torelli 1976, 238.

²⁴¹Thuiller 2013, 18. Etrüsklerin ölümler ülkesinin Hades'i. Etrüsk mezarlarındaki duvar resimleri Leonardo Da Vinci, Michelangelo gibi usta sanatçılara ilham kaynağı olmuştur. Orco Mezarı'ndaki Aita'nın kurt postu giymiş başı Michelangelo'nun portrelerinin izlerini taşımaktadır.

²⁴²Bandinelli, Torelli 1976, 256.

²⁴³Bandinelli, Torelli 1976, 256.

²⁴⁴Bonfante 2011, 51.

Diğer bir duvarda ise taht üzerinde oturan yılan saçlı Persefone (Phersipnei) ve kurt derisi başlık giyen Ade (Aita). Sağ duvar üzerinde resmedilmişlerdir. Bu iki figürün yanında Etrüsklerin ölüm tanrısı, gardiyan Gerione (Cerun) elinde bir mızrak ve beyaz zırh ile resmedilmiştir²⁴⁵. Sağ taraftaki duvar resminde ise bir tören sahnesi yer alır. Mitolojik kahramanların figürleri üzgün resmedilmiştir. Silahlı Aiace (Aivas), göğüs altı bantlı bir giysi giyen Agamennone (Achmemrun), başı örtülü bir giysi giyen Tiresia (Hintial Teriasals) iki bitki arasında resmedilmiştir. Bitki iskeleti betimlemesinin dalları arasında bilemediğimiz oldukça küçük resmedilmiş figürler yer almaktadır. Bu figürler ruhların tasvirleri olabilir. Ölüm sonrası yeniden hayat bulma ile ilişkilendirilebilir(?) (Res. 48, 49)²⁴⁶. Giriş duvarında yer alan iki figürden birisi, kaya üzerinde oturan Teseo (These), demon Tuchulcha ve Sisifo (Sispes) Karakterizasyonlarıdır. Figürlerin detaylandırılışı, duvar resminde efektif unsurlar, tanrısal figürler ve mitolojik kahramanlar bir arada resmedilmiştir. Yaklaşık olarak MÖ 300 – 320 yılına tarihlenebilir²⁴⁷.

6.17. Giglioli Mezarı

Pinie ailesine ait bu mezar, geniş bir odadan oluşur. Oda, düz, iki yöne eğimli bir çatıya sahiptir. Mezar duvarlarının yüksek kısımlarında Etrüsk aristokrasi dönemi savaşçıların mantalitesini yansıtan eşyaların ince bir sıva üzerine resmedilişi söz konusudur. Duvar üzerinde çivi ile tutturulmuş gibi tasvir edilen askeri teçhizatlar, kalkan, kılıç, kask motifleri yer alır. Kılıç ve kalkan motifleri üzerindeki parıltı verilmeye çalışılmıştır. Dikkat edilmesi gereken bir nokta kalkanlar üzerindeki sembollerdir (Resim 29).

Bu sembollerden birisi bir domuz başı figürüdür. Domuz başı bezemesine Tarquinia seramikleri üzerinde sıklıkla rastlanılır ve bu nedenle tarihlemeye kullanılan önemli bir bezemedir. Mezar yaklaşık olarak MÖ 4. yy a tarihlenebilir²⁴⁸.

²⁴⁵Cristofani 1985, 7.

²⁴⁶Bandinelli; Torelli 1976, 257.

²⁴⁷Pallottino 1980, 489. tav. xxxvi.

²⁴⁸Bandinelli, Torelli 1976, 258.

6.18.Pulcella Mezarı

1865 de keşfedilen bu mezar üzeri iki yöne eğimli bir çatı ile kapalı küçük bir oda ve oda sonundaki duvar içerisine kazılmış mezarlık alanından oluşmaktadır. Çatı üzerinde yanal kirişler kahverengi renkle boyanarak ahşap taklit edilmiştir. Odanın sonunda yer alan duvarın sonunda çalgıcılar yer almaktadır. Birincil kirişin uç kısmına doğru, iki Toskana sütunu ile çerçevelenmiş gorgon maskeli bir kadın yer almaktadır. Yanal duvarlarda ölü için yapılan şölen sahnesi, şölen sahnesinde de dört adet birbirinin kopyası figür klinelere uzanmış şekilde resmedilmiştir. Sahne oldukça zengin dekore edilmiştir. Genç hizmetkarlar servis yaparlarken resmedilmişlerdir. Giriş duvarı üzerinde tanımlanması oldukça güç korunmamış bir duvar resmi bulunmaktadır. Kapının sol kısmında elinde meşale tutan genç bir kadın ve bir erkek çocuğu aynı duvarın sağına doğru resmedilmiştir. Bunlarla birlikte güçlükle görülen bir diğer şölen sahnesi daha bulunmaktadır. Yaklaşık olarak MÖ 5. yy. ın ikinci yarısına tarihlenebilir. (Resim 30)

Mezar Pulcella, 1943 yılında kimliği belirsiz kişiler tarafından onarılamaz hale getirilmiştir. Ancak yıkılan duvarlar arasından çıkarılan bloktaki hizmetkar betimlemesine ait figürün baş kısmı, MuseoNazionale’ de sergilenmektedir²⁴⁹.

Akrobasi, aula (Çiftli flüt) ile yapılan müzik eşliğinde sunulmaktadır. Duvarın sağ kısmına doğru tabure üzerinde oturan bir karakter yer alır. Olasılıkla bu kişi mezar sahibidir(?) Sağ duvar üzerinde dans halinde dansçılar, sol duvar üzerinde ise bir genç çıplak dans ederken resmedilmiştir²⁵⁰. (Resim 31)

Çalgıcıların ayakuçlarında bir adet krater ve amphora resmedilmiştir. Sol yanal duvar üzerinde bitki örtüsü merkezdeki ince dallı ağaç ile anlatılmaya çalışılmıştır. Freskin sol kısmında bir dansçiolasılıkla bir çalgıcı²⁵¹(?) Freskinsağ kısmında bir genç erkek hizmetkar elindeamphora tutmakta ve arkasında bir Kattabos oyuncusu(?)(Bu oyun ön sezi ve denge oyunudur) Oyuncu elinde tuttuğu küçük bir tabak ve üzerinde içi şarap dolu bardağıolası müdahalelere karşı dengede tutmaya çalışmaktadır²⁵²(?) Sağ duvar üzerinde ise bir komos sahnesi resmedilmiştir. Bitki örtüsü ince dallı kırmızımsı yapraklı ağaç ile verilmiştir. Kadın figürü olasılıkla mezar sahibi(?) oldukça iyi karakterize edilmiştir. Bir

²⁴⁹<http://lilustudenti.net/view/4215/arte-etrusca>

²⁵⁰<http://lilustudenti.net/view/4215/arte-etrusca>

²⁵¹Torelli 1997, 130 – 131.

kadın hizmetkar, figürün arkasında. Bir erkek çocuk, çıplak, figürün önünde yer almaktadır. Sahnenin diğer kısmında çiftli flüt çalan bir çalgıcı ve sakallı bir erkek figürü resmedilmiştir. Giriş duvarında ise giriş kapısı iki yanında Mezar Auguri' deki gibi iki erkek figürü yer alır. Duvar resimlerinin teması ölüm, yas ve mezar sahibi onuruna düzenlenen ritüellerden oluşmaktadır. Mezar MÖ 5. yy. ın ilk yarısına tarihlenmektedir²⁵³.

²⁵³Torelli 1997, 130 – 131.

SONUÇ

Cerveteri'deki Banditaccia Nekropolü Hellenistik ve Roma dönemlerini içerisine alarak MÖ 9. yy. a kadar uzanmaktadır. Kremasyon gömü ile inhumasyon gömü bu alanda birlikte görülmektedir. Tüf kayaç özelliğine sahip alanlar Etrüsklerin nekropol alanları için özellikle seçilmiş gibidir. MÖ 8. yy. basit ahşap çatı ve kapı kirişleri oyulmuş tüf kayalara yerleştirilerek mezar odaları oluşturulmuştur. Daha sonraları ise defnedilen kişi bedeni ve birlikte gömüldüğü eşyaların güvenliği için daha güvenli ve sağlam yapılar gerekmiştir. İşte tam da bu ihtiyaçtan dolayı mezar mimarisinde melez bir dönem yaşanmıştır. MÖ 8 .yy. ın sonu itibariyle Tüf kayaya oyulmuş bir hendek düz duvar hattı oluşturacak şekilde oyulmuş ve düz duvar üzerine bir niş kazılmıştır. Niş, defnedilen kişi ve onun eşyaları içindir. Nişin ağzı blok taşlar ile sıva kullanılmadan oluşturulmuş duvar ile kapatılmıştır. Anıtsal mimarinin ilk örneklerinde öncelikle 1.50 m derinliğinde bir hendek kazılmış ve kazılan hendek dairesel olarak oluşturulmuştur (Montagnola). Bu melez dönem anıtsal mezar yapılarının doğmasına neden olmuştur .

MÖ 7. yy. dan itibaren (Colonello, Mangarelli, Animali Dipinti, Scudi delle Sedie, Nave e Moretti Mezarları) devasa tümülüsler (Tümülüs 1 - 2) ile temsil edilmektedir. (Campana, Doli - Alari, Vasi Greci, Letti Funebri mezarları - Policrome ve Maroi Tümülüsleri) anıtsal mezarlar olarak tanımlanan tümülüsler sonraları biraz küçülme göstermektedir. Hem dışta hem de mezar odalarında boyutsal küçülme gözlenmiştir. (Capitelli, Cornice, Casetta Mezarları)²⁵⁴

MÖ 7. yy. ın son çeyreğinde nekropol genişletilmiş olmalıdır. Genişletilen nekropol alanı şehir planlaması gibi düşünülmüştür. Nekropol caddeleri birbirini dik kesmeye başlamıştır. Caddeler üzerine sıra halinde küp planlı mezarlar belli standartlar getirilmişçesine inşa edilmiştir. Bu mezarlar MÖ 6. yy. a tarihlendirilen Tolfa ve Ceriti yolu mezarları olarak bilinmektedir. Ancak küp planlı mezarların iç yapısında estetik unsurlar kısıtlanmıştır. Basit kabartmalar, ahşap taklidi hafif çıkıntılı kirişler iki yöne eğimli çatıyı ve mezar odasının süsleyen dekoratif unsurudur²⁵⁵.

Etrüsk yeraltı mezarlarındaki resim sanatı örneklerinin başlangıcı da MÖ 7. yy. a kadar gitmektedir. Duvar resminin en önemli örnekleri Veiî'de yer almaktadır. Anatre

²⁵⁴Foresti 2000, 277.

²⁵⁵Thuillier 2013, 74.

Mezarı, Etrüsk ile Korinth etkileşimini kanıtı olabilir²⁵⁶. Anatre Mezarı'nda sıra halinde birbirini takip eden ördekler kontur - resim tarzında canlandırılmıştır. MÖ 600 yılı civarına tarihlenen Campana mezarı resimlerinde ise tematik bir anlatım ve bezeme zenginliği söz konusudur. Motiflerin içi doldurulmuştur. Atlar yüksek bacaklıdır ve at sürücülerine ise kısa çizilmiştir. Tarquina, Monterozzi Nekropolü'ndeki Pantere, Leoni Dipinti mezarları da duvar resimlerindeki kontur çizgileri ile orientalizan tasvir repertuarını tekrar etmektedir. MÖ 6. yy. oryantalizan evrenin sona ermesiyle Tarquina merkez olmak üzere Etrüsk mezarlarındaki duvar resimlerinin en zengin dönemi başlamıştır. Tasvirlerin ana temasını defnedilen aristokrat aile üyesi olan kişinin yaşamından sahneler oluşturmaktadır. Alınlık alanlarında ise hayvan figürleri yerini almıştır. Müziğin fon oluşturduğu mekanlarda şölen sahneleri, spor müsabakaları oldukça yaygındır²⁵⁷.

Tarquina, Monterozzi Nekropolü'de bulunan korunmuş mezar örnekleri son derece önemlidir. Tori Mezarı (MÖ 550-540), Auguri (MÖ 540-530), Leonesse ve Caccia e Pesca Mezarları (MÖ 530) daha geç Olimpiadi, Giocaglieri, Cardelli (MÖ 510-510) ve Brone Mezarı (MÖ510)

Tori Mezarı mitolojik sahne içeren tek Arkaik mezardır. Troilos'u yakalamak üzere pusuda bekleyen Akhilleus sahnede resmedilmiştir. Özellikle Troilos'un dalgalı ve uzun saçları İonik etkiler taşımaktadır. Auguri Mezarı, Duvar resimlerindeki sahnelerde İon etkilerinden uzaklaşma vardır. Bu durum Etrüsk yerel etkilerinin resim sanatında bulunduğu göstergesi olabilir. Leonese Mezarı ile çağdaş olan Caccia e Pesca Mezarı,

²⁵⁶Tül 1992, 52. Küçük bir mezar olmasına karşın içerisinde koruna gelen duvar resmi ile Etrüsk resim sanatının varlığını bize açıkça gösteren erken örneklerden birisidir. Oda dikdörtgen planlıdır. Sol kısımda uzun bir duvar ve bu duvara bitişik inhumasyon gömü ve gömüye ait ritüelyatakları yer almaktadır. Kırmızı, sarı renkler oldukça sık kullanılmıştır. Ayrıca duvar üzerindeki şeritler siyah renkle oluşturulmuştur. Duvar üzerindeki beş adet ördeğin sola doğru ilerlerken betimlendiği bir duvar resmi mezarın duvarını süslemektedir. Etrüsk mitolojisinde ördek (Anatra) figürü; dünyanın üç belirgin ve reddedilemez olgusunu, birbirine bağlayan bir figürdür. Şöyle ki bu görüş ördeğin suda yaşayan, yürüyebilme yeteneğine sahip uçan bir hayvan oluşundan yola çıkılarak geliştirilmiş olabilir. Bir görüşe göre burada miras teması işlenmektedir(?) Ördeklerin gaga, ayak ve kuyruk betimlemeleri birbirlerinden farklıdır. Ördeklerden iki tanesinin içi siyah renk ile boyalıdır. Stil özellikleri ve mezar buluntuları ışığında Mezar Anatre MÖ 7. yy. ın ikinci çeyreğine dahil edilebilir. Bu duvar resmi tüf taşı üzerine yapılan en eski örneklerdendir.

²⁵⁷Sosyal kültür açısından çok önemli olduğu düşünülen şölen alışkanlığının Etrüsk defin geleneğinde önemli yer tutmasının nedeni olarak çeşitli hipotezler bulunmaktadır. Hipotezlerin ortak noktası ölümden sonraki yaşama olan inancın Etrüskler tarafından benimsediğidir. Ancak Etrüsklerin Defin geleneğinde özellikle yeraltı mezarlarındaki örnekler üzerine yapılan tartışmalar ile konuya farklı yönlerden bakılmaya çalışılmıştır. Şölen sahnelerinin, defni yapılan kişinin onurlu bir şekilde anılması, ölümden sonraki yeni yaşamın bir yansıması, ölen kişiyi yaşadığı hayatın anılarıyla birlikte uğurlama düşüncesi veya ölümden sonraki yaşamında yaşamış olduğu hayata benzer bir yaşam sürmesi gibi amaçları taşıdığı düşünülmüştür. Bu görüşleri desteklemek oldukça güçtür ancak Etrüsklerin defin geleneğinde uyguladıkları şölen sahneleri bu görüşleri kapsar nitelikleriyle dikkat çekicidir. Ministero Per i Beni Culturali e Ambientali Soprintendenza Archeologica Della Tascona Sezione Didattica, *Il Banchetto in Etruria*, 1,2,3,4.

balıkçılık, av sahnelerini ustalıkla resmetmiştir. Genellikle Duvar resimlerindeki sahnelerde bitkisel motifler, ağaç dalları veya yapraklar resmin fonunu oluştururken bu mezardaki örnekte fonda doğa manzarası gerçeğe yakın bir biçimde verilmeye çalışılmıştır. Olimpiadi, Giocoliori ve Cardelli Mezarları atletik müsabakaların, yarışların veya oyunların resmedildiği mezarlardır. Jonglör ve dansözlerin dans ettiği sahneler de bu mezarların duvarlarında yer almaktadır.

Cerveteri’de olgun Arkaik döneme tarihlenen ve üzerinde mitolojik sahneler bulunan boyalı pişmiş toprak levhalar bulunmuştur. Mitolojik bir sahne anlatımı söz konusu olmasından dolayı bir tapınak friz süslemesi olduğu düşünülmektedir. Dikdörtgen formda olan levhalar yaklaşık olarak 1 m. yüksekliktedirler. Pişmiş toprak levhaların öncelikle üzeri kil ile kaplanarak yapıldığı desenlerin kontur çizgilerinden belirlenmektedir. Kontur çizgilerinin içi ise boya ile doldurulmuştur. Genellikle pişmiş toprak levhaların alt kısımları kırmızı, beyaz dikine çizgilerle yapılmıştır²⁵⁸. Bu levhalar genellikle tanınan örneği “Boccanera” olduğu için bu isim ile anılmaktadırlar. Boccanera levhalarının²⁵⁹ stilleri korint vazolarındaki resimlerden kaynaklanmaktadır ve bu stiller Tarquina, Monterozzi Nekropolünde bulunan tümülüs mezarlardaki duvar resimleri ile benzer stil özelliklerine sahiptir.

Campana pişmiş toprak levhaları (MÖ 530 - 520) ise Boccanera levhaları ile benzerdirler²⁶⁰. Olgun Arkaik dönem Barrone Mezarı’ndaki duvar resimleri ile temsil edilmektedir. Attika etkileri MÖ 6. yy. sonraları ile MÖ 460 yıllarını kapsayan Etrüsk geç Arkaik döneminde de devam etmiştir. İnce kontur çizgileri figürlerde hakimdir. Resmedilen sahnede Yunan etkileşiminden uzaklaşılma söz konusudur. Etrüsk yerel adetleri sahnede gözlemlenmektedir. Spor karşılaşmalarını izleyenler arasında kadınlar da yer almaktadır.

Chiusi’de bulunan Scimmia Mezarı²⁶¹ (MÖ 460 - 450) stilistik olarak oldukça önemlidir. Bu mezarın öncüleri olarak Tarquina, Monterozzi Nekropolü’ndeki Bighe ve

²⁵⁸ Jannot 2009, 85.

²⁵⁹ Jannot 1930,85-88. Beş adet Boccanera Levhasının üç tanesi yanyana durduğu için figürlerin devamlılığının olduğu anlaşılmaktadır. Bir friz şeklinde olan levhaların alt kısımlarında kırmızı beyaz kalın çizgiler, üst kısımlarında ise örgü bandı yer almaktadır. Farklı yönlere dönük beş figürden en sağdaki hariç tüm figürler profilden resmedilmişlerdir.

²⁶⁰ Tül 1992, 49-53. Levhaların üst kısımlarında yer alan karmaşık örgü bandı yerine dil motifi ile süslenmiş bir korniş hafif çıkıntılı olarak işlenmiştir. Kalkhas ile Agamannon karşılıklı olarak sandalyelerde oturmaktadırlar. diğer bir sahnede Apollon elinde ok ve yay tutmaktadır. Apollon’un arkasında İphigeneia’yı taşıyan kanatlı Artemis koşar durumda resmedilmiştir.

²⁶¹ Bandinelli, Torelli 1976, 238-240 Mezar, üç odaya açılan bir solana sahiptir. Merkez odada üç ritüel yatağı bulunur. Odalarda klineler yer alır. Tavan süslemelidir. Duvar resimleri merkez oda duvarlarındadır. Duvar

Olimpiadi Mezarlarıdır. Giocolieri Mezarı da bu gruba eklenebilir. Duvar resimlerindeki şölen sahneleri bir tente altına taşınmıştır. MÖ 6. yy. ve MÖ 5. yy Tarquina, Monterozzi Nekropolü'nden ele geçen duvar resimlerinde şölen sahnelerinde artış söz konusudur. MÖ 5. yy. a gelindiğin de ise mitolojik konuların yanı sıra ölümden sonraki yaşam teması, ebediyete uğurlanma ve cehennem sahneleri söz konusudur²⁶². MÖ 4. yy. a tarihlendirilen Vulci'deki François Mezarı²⁶³ ise duvar resimlerinde destansı bir anlatım ile farklılaşmaktadır. Sahnede yer alan kahramanları mitleştirme arzusuna eğilim gözlemlenmektedir²⁶⁴.

Etrüsklerin bilinen dinsel anlayışı, ertelenemez ölüm olgusuna çözüm arama ile ilişkili, tanrı önündeki istek – arzu ve ölümden sonraki yaşam üzerine endişelerini içeren bir his gibiydi. Ancak, Yunan ve Roma sanatının karakterleri bu hissi, Etrüsklerinkiler kadar iyi yansıtamıyordu. Çünkü onların yaşamsal düzeni daha hukuksaldı. Yunan – Roma sanatına nazaran Etrüsk sanatında, ölüm ve yas temalı sahnelerdeki başkarakterlerin, tanrı huzuruna defnedilmesi ve arkasından yaşanan his yoğunluğu sırasındaki jestler daha hüznü ve

resmi yeşilimsi bir fon üzerinde, meander ve yaprak dizisi motifleri ile çerçevelenmiştir. Duvar resmi sadece kapıların olduğu yerlerde kesintilidir. Giriş kapısının hemen yanında, sıkı bir şekilde palmye yaprağı tutan iki genç ve iki çalgıcı yer alır. Sonrasında bighelerin yarışı resmedilir. Bigheler arasında bir köpek ve onu yakalamaya çalışan bir genç erkek figürü de resmedilmiştir. Ayrıca bu kısımda çam kozalakları süsleme unsuru olarak bigheler arasında kullanılmıştır. Sahne elinde palmye yaprağı tutan biri yetişkin biri genç iki figür ile devam eder. Sonrasında bir diğer yarış sahnesi yer alır. Güreşen, çıplak betimlenmiş sporcular, yarışı yöneten uzun saçlı, khiton giyen bir hakem(?) bir elinde baston tutar şekilde, diğer eliyle ise, güreşçinin diğer güreşçiyi omuzladığı anda onlara doğru bir jesti ile resmedilmiştir. Oldukça özenli karakterize edilen bir figürdür. Arkasında mezara adını veren maymun figürü sahnede yer alır. Maymun, meraklı şekilde aktivitelere dönük resmedilmiştir. Sahne dansöz, çalgıcı, iki at üzerindeki bir cambaz, bir çocuk diğeri yetişkin erkek figürleri ile devam eder. Bu kısımda bir köpek figürü daha yer alır. Flüt sanatçısı, yanında başını dansöz betimlemelerindeki dansçılar gibi çevirmiş olan bir figür ile oyunlara dönük bir şekilde, şemsiyeden destek alarak, yüksek bir taburede veya masada(?) güneş ışığından, şemsiye aracılığı ile korunur şekilde resmedilmiştir. Yas temasının duvar resminde vurgulanışı, şemsiye altında, iyi karakterize edilmiş olan bu kadın figürü ile sağlanmıştır. Mezar Scimmia'nın duvar resmindeki tema, yas ve ölüm sonrasında gerçekleştirilen aktiviteleri, diğer Targuinia mezarlarındaki duvar resimleri gibi işlemiştir. Stilistik ve işlediği konu açısından geç Arkaik döneme MÖ 5. yy. a dahil edilmektedir.

²⁶² Pallottino 1974, 165.

²⁶³ Ponte Rotto nekropolü'nde yer almaktadır. Duvarlarındaki resimlerin yanı sıra mimari açısından da oldukça önemlidir. Mezar girişinde aristokrat evleri yer alır. Sonrasında derinlemesine bir dromos, "T" planlı diğer odalar açılan merkez bir oda bulunur. Merkezodanın duvar resimlerinde yer alan figürler; savaşı kahramanlar, Roma asıllı Tarquinalıların öldürülmesi, Vel Saties, kurban edilen Troyalı esirler, Eteocle ve Polinice, Nestore, Fenice, Aiace ve Cassandra, Sisifo ve Anfiarao, Thanchvil Veratidir. Duvar resimlerinin sağ kısımda yer alanları tarihsel bir olaya vurgu yapmaktadır. Marce Camitlnas kılıcını Cneve Tarchunies Rumach isimli kişiye saptamaktadır. Öldürülen bu kişi muhtemelen Tarquina asıllı bir Romalıdır. Olasılıkla Roma'nın krallarından birisidir. Olasılıkla Etrüsk tarihi ile ilişkili yerel bir isimdir. Roma imparatoru Cladio tarafından görevlendirilen Servius Tullius'un Etruria'dan Roma'ya transferi olan Mastarna ile aynı kişi olması olasıdır. Etrusque bu isim Macstrna olarak Francois fresklerinde yer alır. Sol oda duvarı resimlerinde ise Patroklos'un ruhu huzurunda Troialı esirlerin Etrüsk ölüm Demonlarından Kharun ile kanatlı Vanth'ın nezaretinde öldürülüşü betimlenmiştir.

²⁶⁴ Tül 1992, 68.

endişeli verilmekteydi²⁶⁵. Duvar resimlerinde sürekli vurgulanan şölen sahnesi veaula eşliğinde dans sahneleri Etrüsk ritüellerinde, Etrüsk yaşamında müziğin önemini kanıtlamak yeterli olmalıdır²⁶⁶. Sıkça resmedilen bu sahneler yoğun olarak MÖ 6. yy - MÖ 5. yy. lerde görülmektedir²⁶⁷. Dans ve şarap sahneleri tanrı Dionisos ile ilişkilendirebileceğimiz ritüellerdir. Ölüm ve yaşam arasındaki yolculuk ile ilişkilendirilmelidir. Figürlerdeki kontur çizgileri İon etkisinin net bir göstergesidir. Saç stillerinin özenle yapılması, dalgalı ve uzun görünümü Arkaik etkiyi görebilmemizi sağlar. Etrüsk figürlerinin giysilerinde de Anadolu etkisini görmek mümkündür. Bunun en net örneği sivri uçlu, ucu kalkık ayakkabılardır. Resimler üzerinde bu etkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için ağırlıklı olarak Arkaik dönem Yunan seramik sanatının figürlü örneklerinin değerlendirilmesi önemlidir.

²⁶⁵ Buzzi 1984, 71.

²⁶⁶ Martinelli 2007, 24, 25, 26, 125, 126, 130.

²⁶⁷ Pallottino 1980, 277.

KAYNAKLAR

Achili 2005 A. Achili, *Cultural History*, Pisa, 2005

Achili 2007 A. Achili, "Mitochondrial DNA variation of modern Tuscany supports the Near Eastern origin of Etruscans" *The American Journal of Human Genetics* 80, 68

Achili 2008 A. Achili, "Mitochondrial genomes of extinct aurochs survive in domestic cattle", *Current Biology* 18.4, 157-158

Adıgüzel 2013 H. Adıgüzel, *Etrüsk Türk Bağlı*, Ankara, 2013

Adinolfi 2005 G. Adinolfi, "Studi Etruschi" *La Tomba dei Demoni Azzuri*, Veio, Caere, Tarquinia, Vulci, 2005

Agostino 1999 D. Agostino, *L'immagine La Pittura e La Tomba Etrusca*, Bari, 1999

Akerström 1934 A. Akerström, *Studien über die etruskischen Gräber*, Uppsala, 1934

Augusti 1967 S. Augusti, *I Colori Pompeiani*, Roma, 1967

Bachofen 1989 J.J. Bachofen, *Il Simbolismo Funerario degli Antichi*, Napoli, 1989

Bandinelli 1970 B. Bandinelli, *Paradiso in Storicita' dell'arte Classica*, Bari, 1970

Bandinelli 1976 B. Bandinelli, *L'arte dell'Antica Classica (Etruria - Roma)*, Torino, 1976

Bandinelli 1980 B. Bandinelli, *La Tomba dell'Inferno*, Bari, 1980

Banti 1962 L. Banti, *Die Welt der Etrusker*, Stuttgart, 1962

Bloch 1998 R. Bloch, *Le Mystères Etrusques*, Paris, 1998

Bonfante 2006 G. Bonfante, 'La gorgia toscana e l'Etrusco', *Studi Etruschi* 69, 257-9

Bonfante 2011 L. Bonfante, *Etrüsk Mitleri*, Ankara, 2011

Borelli 1985 L. Borelli, "Tecnica e conservazione della pittura etrusca in Stanzani 1985", 91-99

- Borelli 2003 L. Borelli, “*Profilo storico della tecnologia della pittura tombale etrusca in Atti Sarteano*”, 140-153.
- Brecoulaki 2001 H. Brecoulaki, “*L’esperienza del colore nella pittura funeraria dell’età preromana MO5.-8. yy.*” Napoli
- Buzzi 1984 G. Buzzi, *Guida alla Civiltà Etrusca*, Milano, 1984
- Camporeale 1997 G. Camporeale, “*On etruscan Origins, again*” *Etruscan Studies* 4, 45-52
- Camporeale 2004 G. Camporeale, “*The Etruscans outside Etruria*”, Los Angeles, 2004
- Cataldi 1986 D. Cataldi, *La Lombardia per gli Etruschi*, Milan, 1986
- Cerchiai 1987 L. Cerchiai, “*Tomba dell’Tuffatore e della Caccia e Pesca*” 61-71
- Claassen 2004 H. Claassen, “*The Etruscan skulls of the Rostock anatomical collection – How do they compare with the skeletal findings of the first thousand years B.C.?*” *Annals of Anatomy* 186, 157-163
- Colonna 1986 G. Colonna, *Urbanistica e Architectura*, Rasenna, 1986
- Colonna 1988 G. Colonna, “*il Dokanon, il Culto dei Dioscuri e gli Aspetti Ellenizzanti della religione dei Morti nell’Etruria Arcaica*” (*Studi Miscellanei*, 29), 165-184
- Colonna 1993 G. Colonna, *Strutture Teatrali in Etruria*, Rome, 1993
- Commotti 1991 G. Comotti, *La Musica nella Cultura Romana*, Torino, 1991
- Coppa 1997 A.C. Coppa, “*Biological*”, *Etruscans Studies* 4, 87-102
- Cornell 2001 T. J. Cornell, *The Beginings of Rome*, London, 2001
- Cristofani 1975 M. Cristofani, *Statue - Cineraria Chiusine di età Classica*, Roma, 1975
- Cristofani 1978 M. Cristofani, *L’Arte degli Etruschi*, Roma 1978
- Cristofani 1983 M. Cristofani, *Gli Etruschi del Mare*, Milano, 1983
- Cristofani 1989 M. Cristofani, *Celebrazioni della Morte nelle Pitture Funerarie*, Milano, 1989

- De Juliis 1984 E.M. Juliis, *Pittura Funeraria dell Apulia*, 1984
- Delamare 1998 F. Delamare, *La Couleur dans la peinture et l'Egypte ancien*, Bari, 1998
- Falchi 1891 L. Falchi, *Vetulonia e La sua Necropoli Antichissima*, Firenze, 1891
- Feo 2003 G. Feo, *Miti, Segni e Simboli Etruschi*, Pavona, 2003
- Ford 1974 B. Ford "Thomas Jenkins; Banker, dealer and unofficial English agent" *Appollo* (June)
- Foresti 1974 L. A. Foresti, *Tesi, Ipotesi e Considerazioni Sull Origine Degli Etruschi*, Vienna, 1974
- Foresti 2000 A. Foresti, "Orientalische Elemente im etruskischen Königtum ?", in *Der Orient und Etrurien. Zum Phänomen des 'Orientalisierens' im westlichen Mittelmeerraum*", Tübingen 12, 275 - 86
- Gabrielle 1981 R. Gabrielle, *Dall'Antica a Roma*, Torino, 1981
- Grant 1980 M. Grant, *The Etruscans*, London, 1980
- Harris 1971 W. V. Harris, *Rome in Etruria and Umbria*, Oxford, 1971
- Haynes 2000 S. Haynes, *Etruscan Civilization and Cultural History*, Los Angeles, 2000
- Holloway 2006 R. Holloway, "The Tomb of Diver", *AJA*, 365-388
- Jannot 1930 J. R. Jannot, *Religion in Ancient Etruria*, London, 1930
- Kinder 2006 H. Kinder, *Dünya Tarih Atlası 1. cilt*, Ankara, 2006
- Lehmann 1985 W. Lehmann, "Stile, cronologia e iconografia Il Periodo Classico", 56-61
- Levi 1955 M. Levi, *La Politica nel Mondo Antico*, Milano, 1955
- Lewis 2002 S. Lewis, "The Atenian Woman An Iconographic Handbook", London - Newyork
- Marcussen 1993 E. Marcussen, *Painted Tombs in Etruri*, 1993
- Martinelli 2005 M.C. Martinelli, *La Musica L'eta Ellenistica*, Napoli, 2005

- Martinelli 2007 M.C. Martinelli, *Spettacolo e Sport in Etruria - Musica, Danza, Agonismo Rappresentazioni tra Italia e Mediterraneo*, Toscana, 2007
- Moggi – Checchi 2009 J. Moggi - Checchi, “*The Anthoropological Study of Etruscan Population*”, *Etruscan Studies* 4, 73-75
- Moretti 1966 M. Moretti, *Nuovi Monumenti della Pittura Etrusca*, Milano, 1966
- Napoli 1960 M. Napoli, *Pittura Antica in Italia*, Bergamo, 1960
- Naso 1996 A. Naso, “*Osservazioni Sull’Origine dei Tumuli Monumentali nell’Italia Centrale*”, *Opuscola Romana* 20, 69 - 85
- Naso 1996 A.Naso, *Architetture dipinte. Decorazioni parietali non figurate nelle tombe a camera dell’Etruria meridionale*, Rome, 1996
- Naso 2010 A. Naso, *La Pittura Etrusca*, Roma, 2010
- Pallottino 1937 M. Pallottino, *Tarquina in MonAnt*, Rome, 1937
- Pallottino 1947 M. Pallottino, *L’Origine Degli Etruschi*, Rome, 1947
- Pallottino 1952 M. Pallottino, *Tombs Painting*, Geneve, 1952
- Pallottino 1971 M. Pallottino, *Civilta Artistica Etrusco - Italica*, Florance, 1971
- Pallottino 1974 M. Pallottino, *The Etruscans*, London, 1974
- Pallottino 1980 M. Pallottino, “*Il Museo Nazionale al Villa Gillia*”, Roma
- Pallottino 1984 M. Pallottino, *Storia della Prima Italya*, Milan, 1984
- Pallottino 1985 M. Pallottino, *Etruscologia*, Milano, 1985
- Palma 2004 C. PALMA, *Leorigini degli Etruschi*, Bologna 2004
- Parlavecchia 1992 P. Parlavecchia, *Les ‘Etrusques et L’Europe*, Paris, 1992
- Paulsen 1922 F. Paulsen, *Etruscan Tomb Paintings*, Roma, 1922

- Pellecchia 2007 M. N. Pellecchia, *"The Mistery of Etruscan Origins"*, *Proc. R. Soc. B* 274, 175-79
- Perkins 1999 P. Perkins, *Etruscan Settlement, Society and Material Culture in Central Coastal Etruria*, Florence, 2007
- Ridgway 1987 D. Ridgway, *"An eighteenth centruy Aberdonian in Italy, James Byres of Tonley and The Etruscans"* *Deeside Field* 19, 124
- Ridgway 1989 D. Ridgway, *"James Byres and The Ancient State of Italy"* Rome, 1, 213
- Rizzo 1989 M. A. Rizzo, *Nuove lastre dipinte da Cerveteri in tyrrhenoi philotechoi*, Viterbo 1989.
- Rouverent 1992 A. Rauverent, *Le Tombe Dipinte di Paestum*, Modena, 1992
- Sprenner 1977 M. Sprenner, *Die Etrusker*, Münih, 1977
- Steingraber 1985 S. Staingraber, *Catologo Ragionato della Pittura Etrusca*, Milano, 1985
- Stopponi 1983 J. Stopponi, *La Tarquina delle Tombe Dipinte*, Milano, 1983
- Stopponi 1991 S. Stopponi, *Un acroterio dal santuario di Cannicella a Orvieto in Archaeologia Classica*, 1103-1161.
- Tampone 1998 G. Tampone, *"International Congress of Prehistoric and Protohistoric Scienies"*, *Forli* 8, 651 - 664
- Thuille 2013 J. P. Thuiller, *Etrüskler*, İstanbul, 2013
- Torelli 1975 M. Torelli, *Elogia Tarquiniensia*, Firenze, 1975
- Torelli 1981 M. Torelli, *Storia Degli Etruschi*, Roma-Bari, 1981
- Torelli 1985 M. Torelli, *"I Duodecimpopuli Etruriaae"*, in *Annali della Fondazione per il Museo Claudio Faina*, II, 55-73
- Torelli 1985 M. Torelli, *L'Arte degli Etruschi*, Rome - Bari, 1985

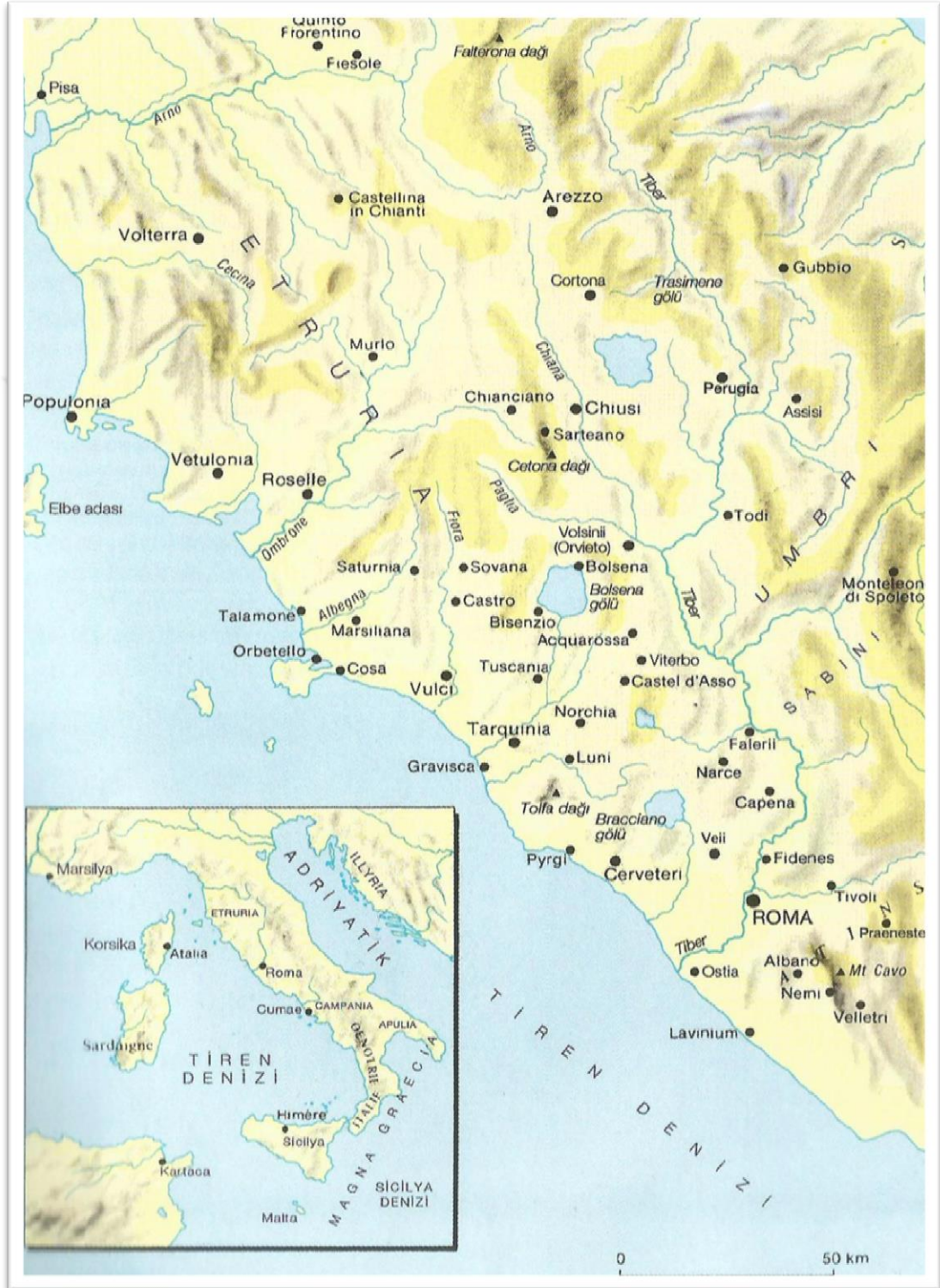
Torelli 1997 M. Torelli, *Il Ragno, il Rito e L'immagini della Rappresentazione Storica Romana*, Milano, 1997

Tül 1992 E. Tül, *Etrüsk Sanatı*, İstanbul, 1992

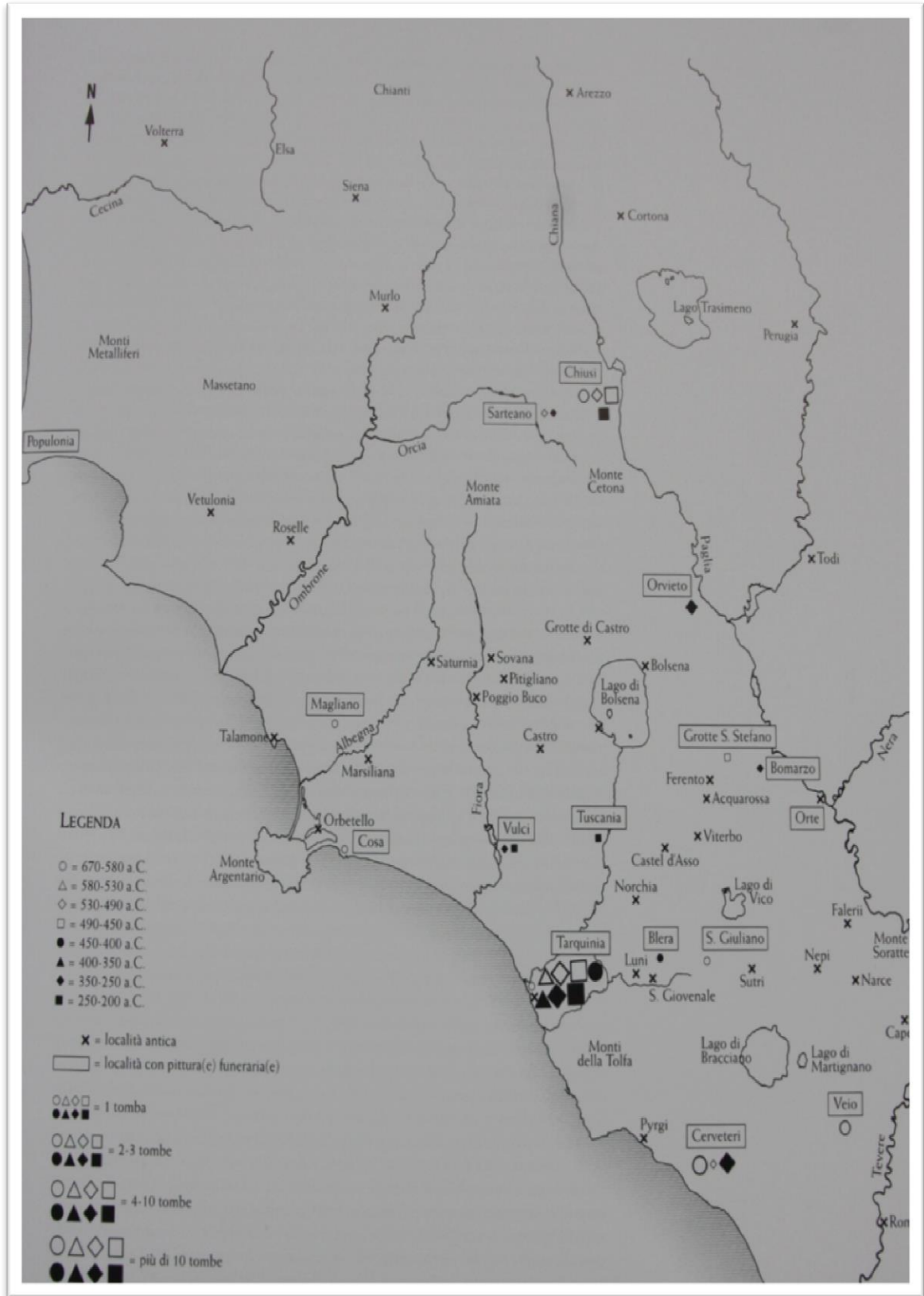

LEVHALAR

Levha I

Harita 1. Jean-Paul Thuiller, 2013, 51.

Harita 2. Toscana Bölgesi Haritası.

Levha III

Resim 1. Howard, “Hypogaei”, 1842, The University of Aberdeen “Etruscan by definition,5.”

Levha IV

Resim 2. İtalya,Volterra, MÖ 9. - 8. yy. Guarnacci Müzesi. Villanova kültürüne ait olduğu düşünülen Bikonik olarak adlandırılan urne.

Resim 3. “MÖ. 7. yy. Tarquina - PoggioSalciatello’ da bulunan Capanna urnesi. FirenzeArkeoloji Müzesi (Sergiden kaldırılmıştır)”

Resim 4. Populonia’ da bulunan tümülüs tipindeki Carri mezarı, MÖ. 7. yy. San Gerbone Nekropolü (<http://footage.framepool.com/en/shot/726867584-gulf-of-barattipopuloniabarrow-grave-etruscan>)

Levha VII

Resim 5. M. Martinelli ve G. Paolucci 2007, 66 Edikola Mezarı, Casone Nekropolü. Guida ai luoghi Etruschi.

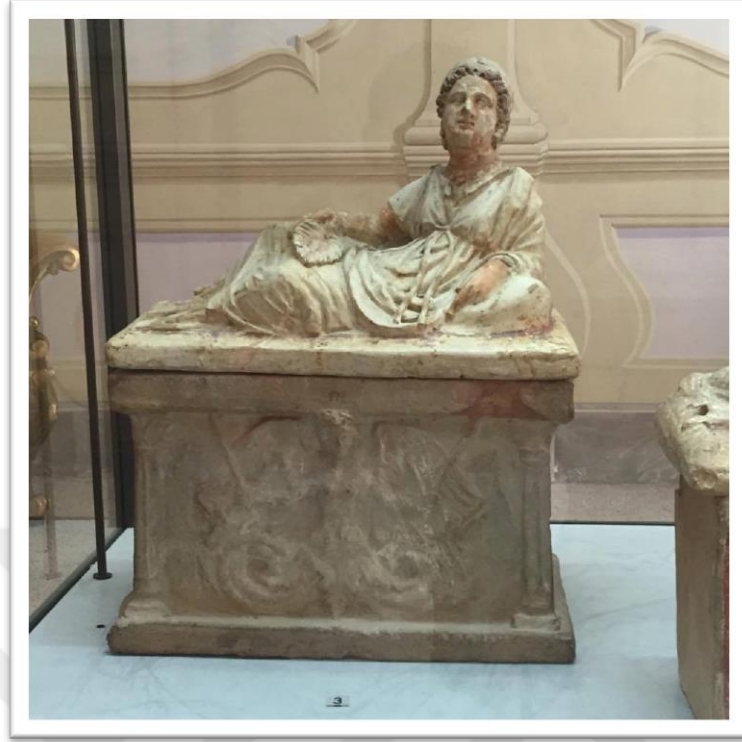
Levha VIII

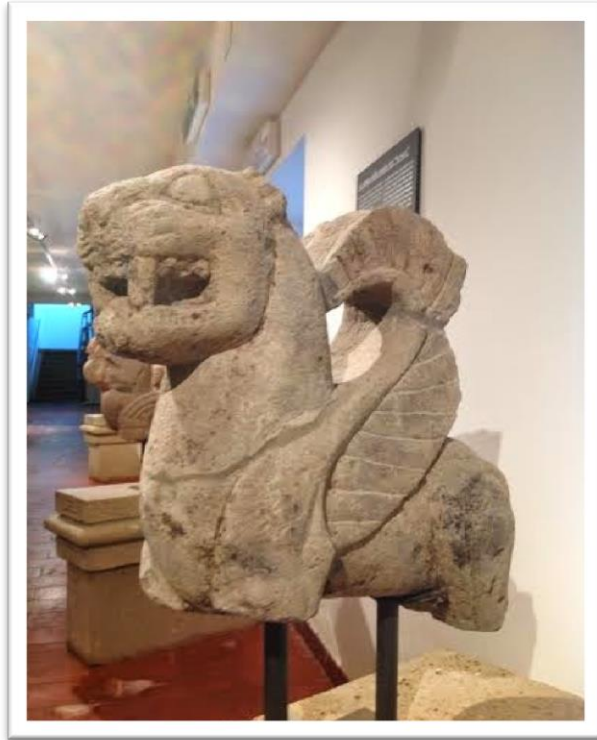
Resim 6. İtalya, Orvieto, Museo di Faina.

Resim 7.İtalya, Orvieto, MuseodiFaina, “Canopo Vazosu”.

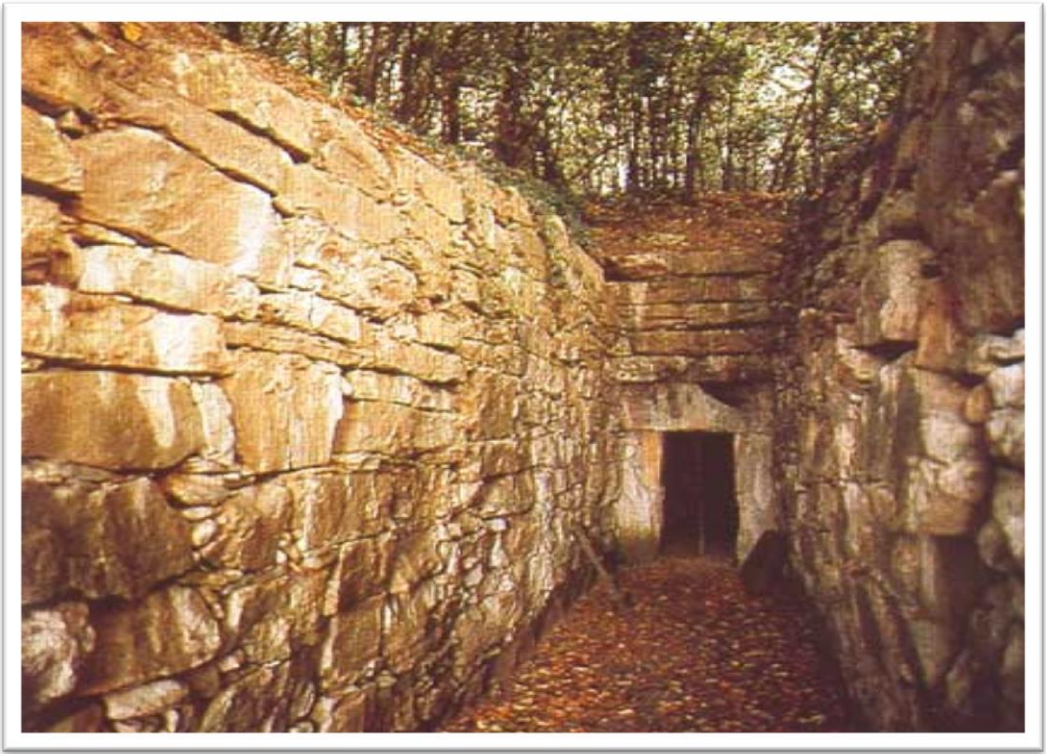
Resim 8. İtalya, Orvieto, MuseodiFaina

Resim 9. Firenze Arkeoloji Müzesi “Kanatlı Aslan Heykeli”.

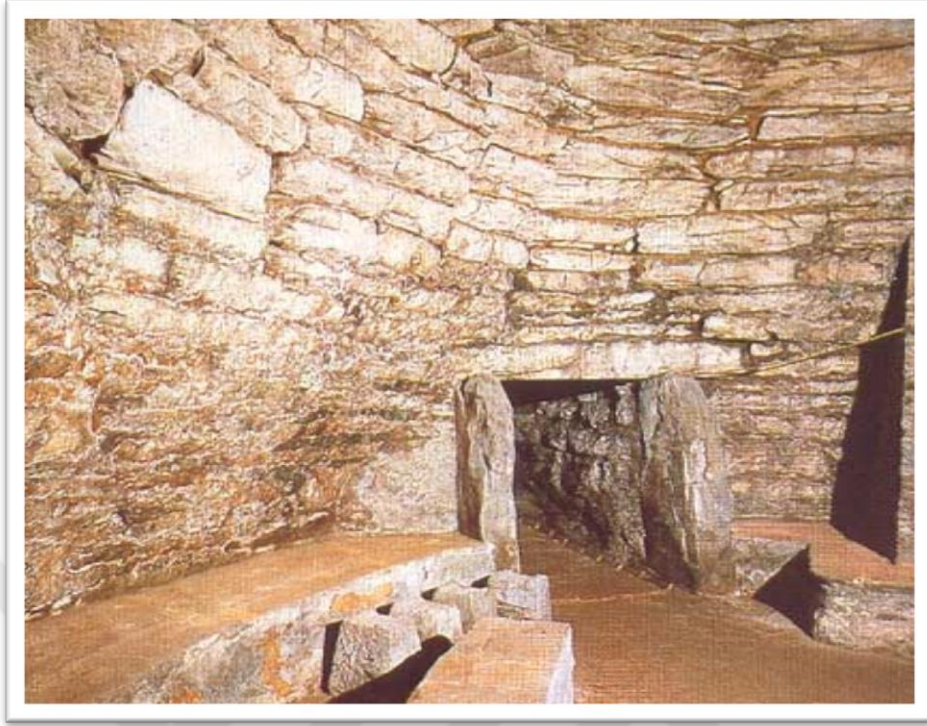

Resim 10. Norchia.

Resim 11. Jean Paul Thuiller, 77. Montagnola Mezarı

Levha XIV

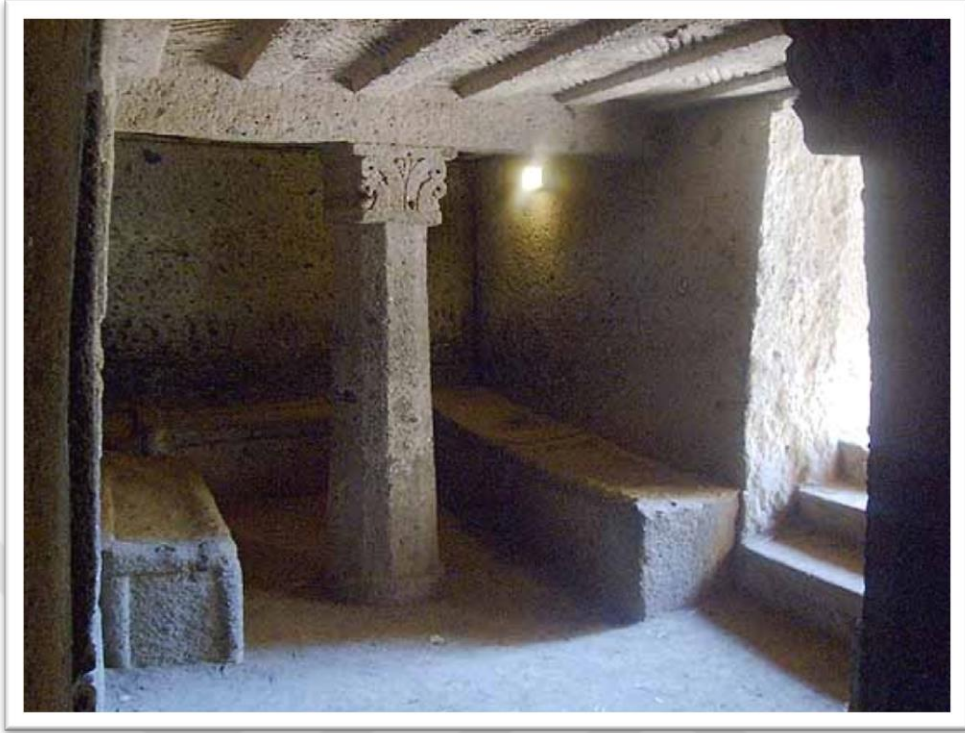

Resim 12. Jean Paul Thuiller 77, Montagnola Mezari

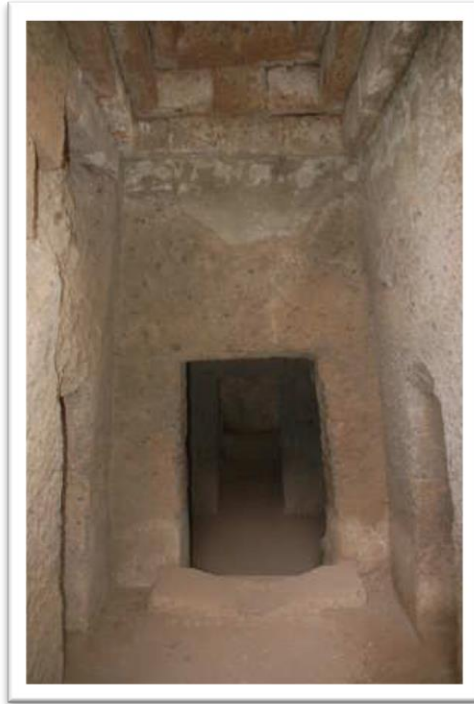
Levha XV

Resim13.Montagnola Mezari(https://www.piccoligrandimusei.it/blog/portfolio_page/tomba-della-montagnola/)

Resim 14. Capitelli Mezarı (http://www.etruschi.name/cerveteri/tomba_capitelli_it.html)

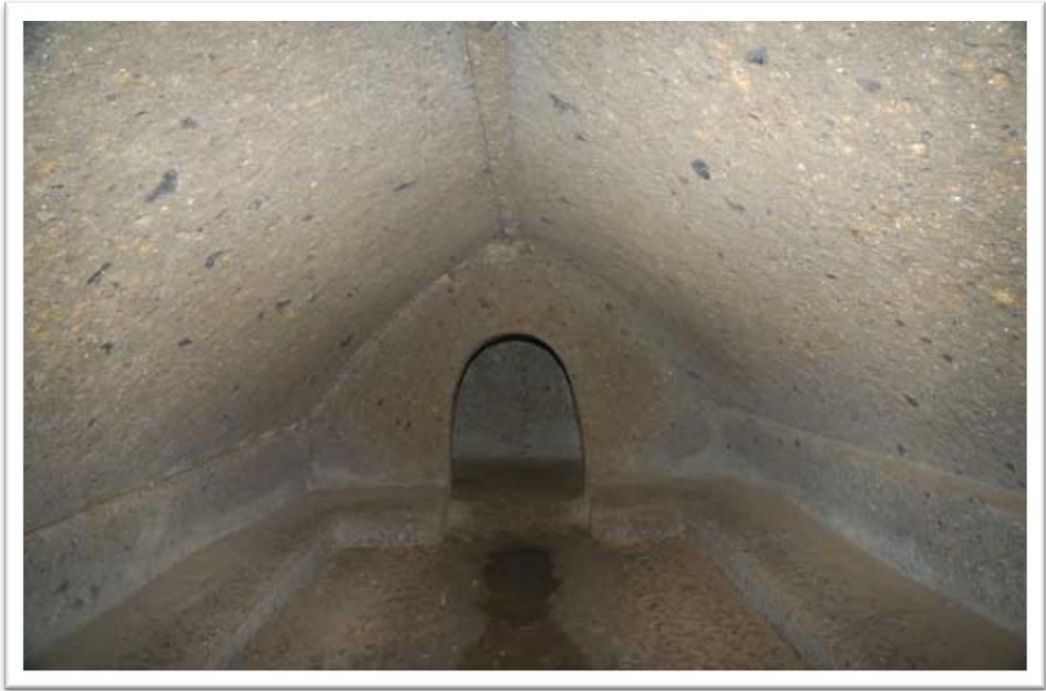
Resim 15. Capitelli Mezarı Girişı (http://www.etruschi.name/cerveteri/tomba_capitelli_it.html)

Levha XVIII

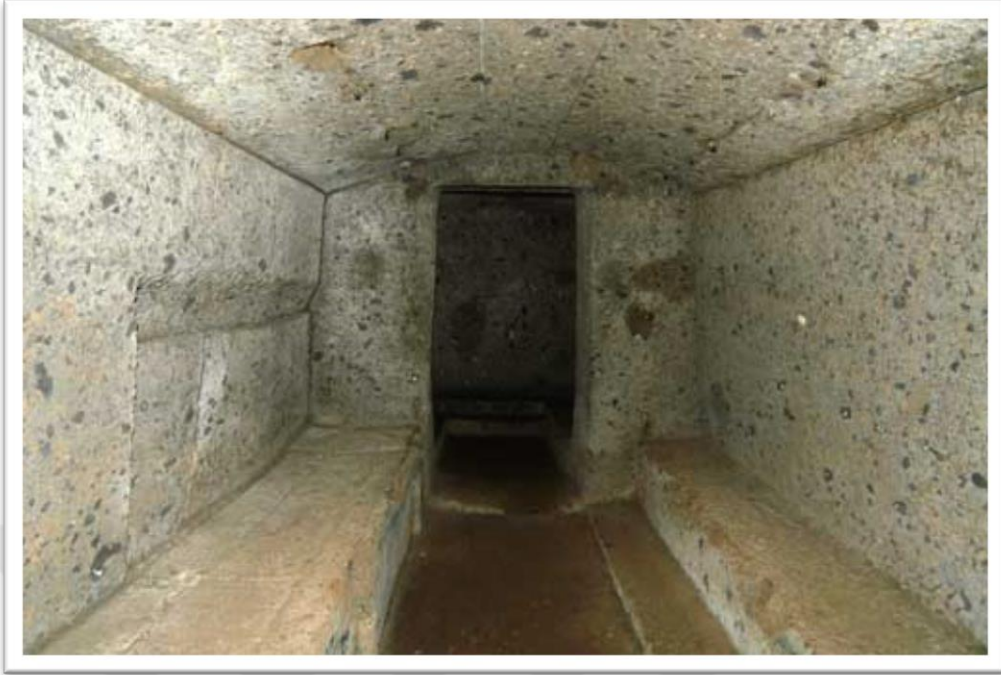

Resim 16. Capitelli Mezari. Tavanı (http://www.etruschi.name/cerveteri/tomba_capitelli_it.html)

Levha XIX

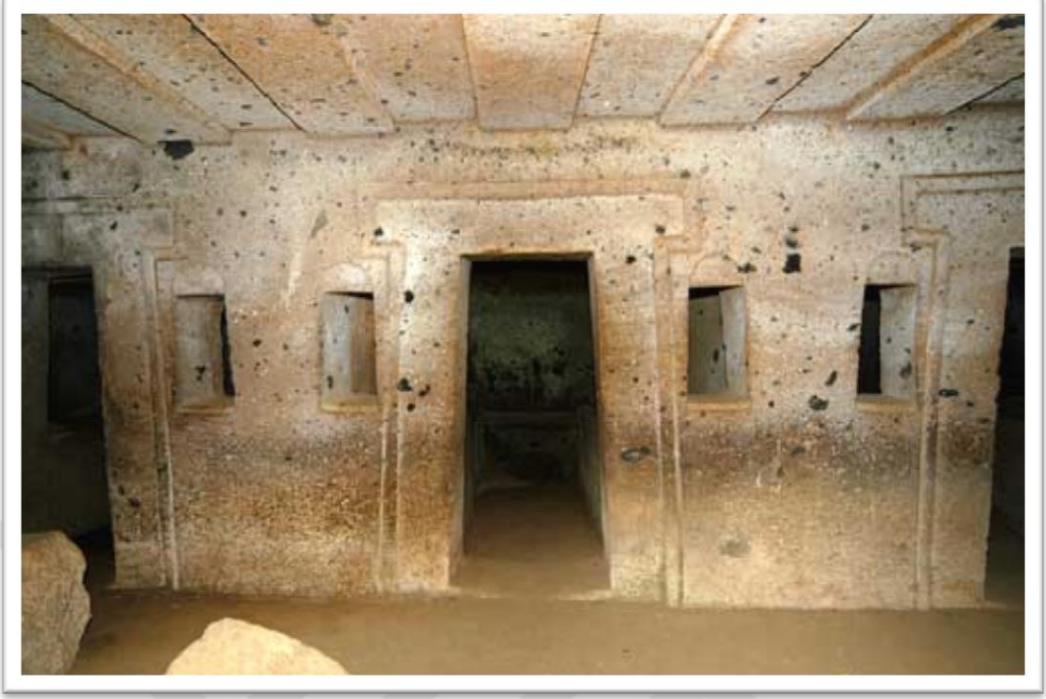
Resim 17. Capanna Mezari (http://www.irasenna.org/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=60)

Resim 18. Doli Alari Mezari. “Birinci oda” (http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/etruschi_tuscia/cerveteri/doli.htm)

Resim 19. Vasi Greci Mezari (<http://www.terraetrusca.eu/?p=184>)

Resim 20. Cornice Mezarı (http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/etruschi_tuscia/cerveteri/cornice.htm)

Resim 21. Cornice Mezarı (http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/etruschi_tuscia/cerveteri/cornice.htm)

Levha XXIV

Resim 22. Casetta Mezari
(http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/etruschi_tuscia/cerveteri/casetta.htm)

Levha XXV

Resim 23. Tolfa Yolu Mezarları
(http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/etruschi_tuscia/cerveteri/monti_ceriti.htm)

Levha XXVI

Resim 24. Golini 1 Mezarı.Orvieto, sol duvar, banket için hazırlıklar sahnesi, MÖ. 4. yy. ortası (Steingraber 2006, 213)

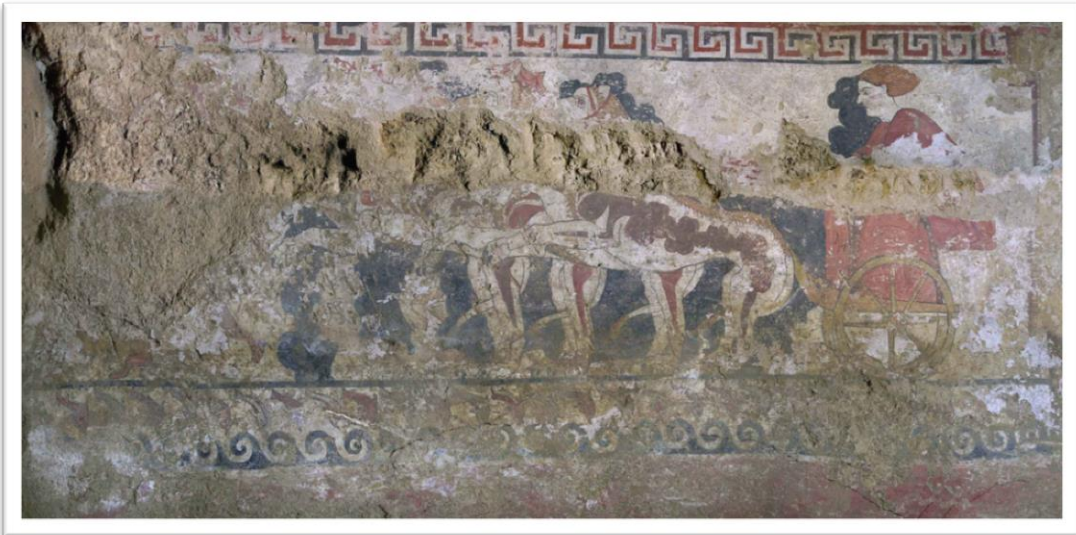
Levha XXVII

Resim 25. Golini Mezarı.Orvieto,Mö. 4. yy. ortası.
(<https://www.studyblue.com/notes/note/n/wall-painting/deck/13214849>)

Resim 26. Quadriga Infernale Mezarı. Cehennem Quadrigası. MÖ. 4.yy.'ın son çeyreği.

Resim 27. Quadriga Infernale Mezarı. Sarteano, Cehennem Quadrigası Mezarı, Quadriga üzerinde hızla yol alan Demon sahnesi MÖ. +. yy.'ın son çeyreği (<http://www.museosarteano.it/pagina4.php?linguanumero=1>)

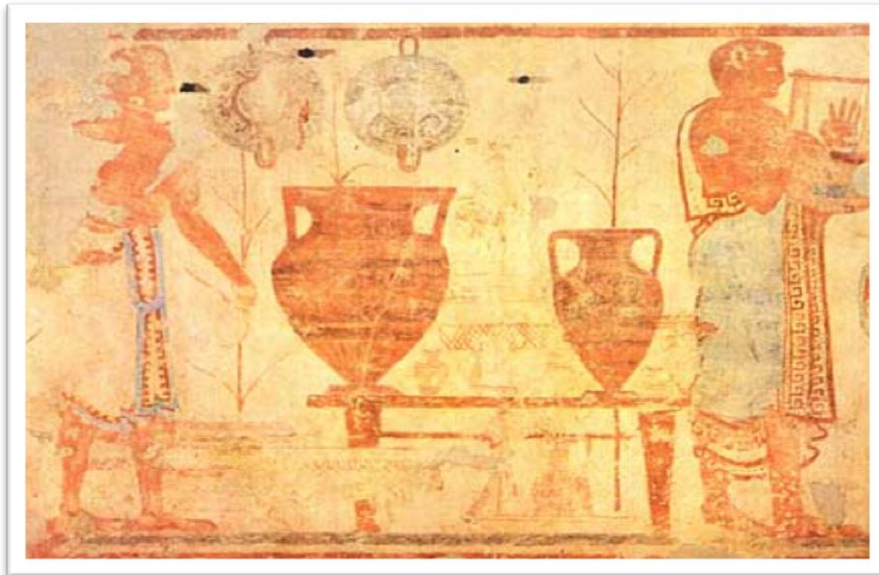
Resim 28. QuadrigaInfernale Mezarı.Sarteano, Cehennem Quadrigası Mezarı, giriş duvarı sağ kısım, ölüm habercisi “Demon”. MÖ. 4.yy.’ın son çeyreği (Steingraber 2006, 2016-2017)

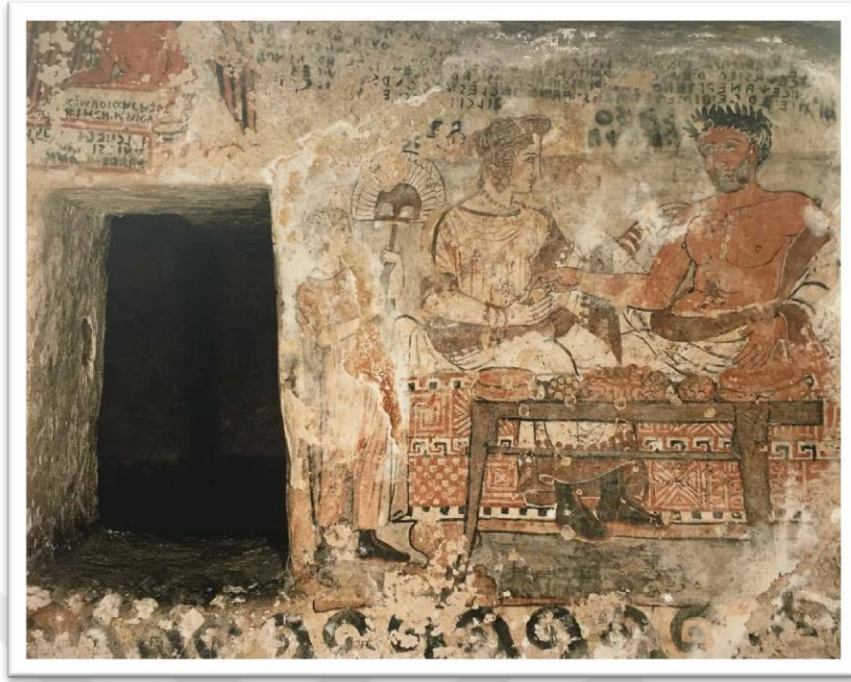
Resim 29. QuadrigaInfernale Mezarı.Sarteano, Cehennem Quadrigası Mezarı, detay. MÖ. 4. yy.'ın son çeyreği.

Resim 30. Nave Mezarı Tarquinia, sol duvar, kayalık bir limana yanaşmış gemi, MÖ. 5. yy.'ın ortası veya MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 153)

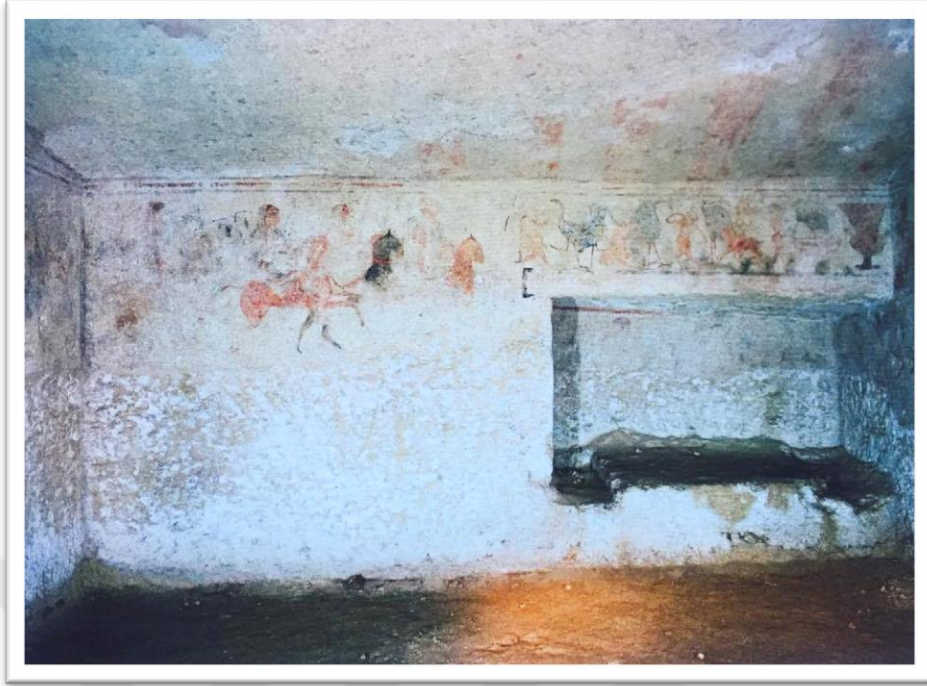
Resim 31. Nave Mezarı Tarquinia, sol duvarın sağ kısmı, hizmetkar, kylenekeion ve kedra çalgıcısı. MÖ. 5. yy. ortası veya MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 154)

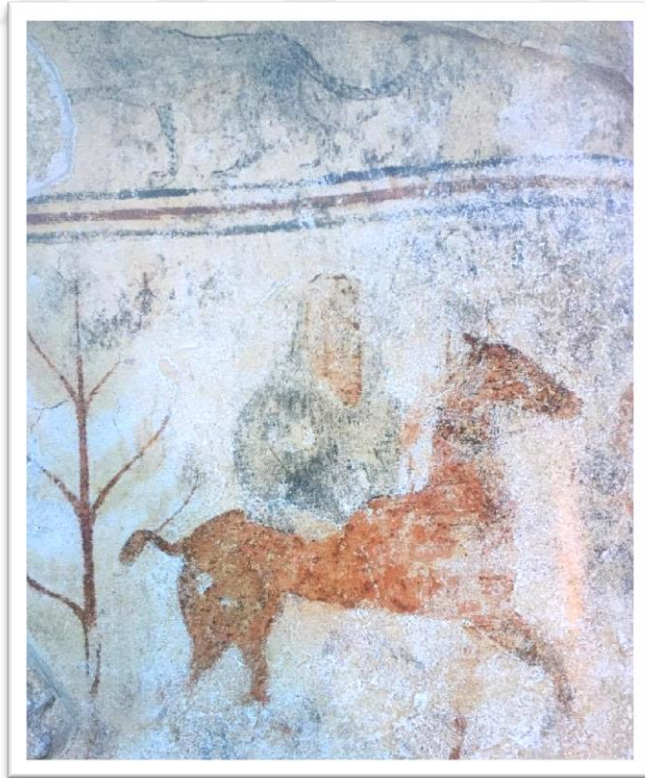
Resim 32. Scudi Mezarı. Tarquinia, giriş duvarı sol kısım, “Velthurs Velcha” ve “Raunhu Aparthnai”, banket sahnesi. MÖ. 4. yy.’ın üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 222-223)

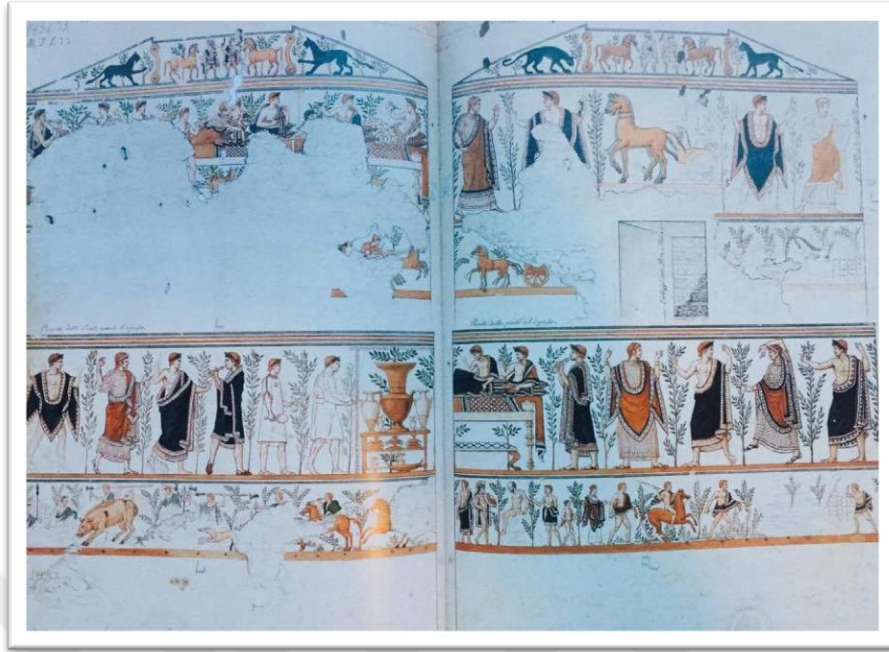
Resim 33. Tifoni Mezarı Tarquinia, Giriş duvarı ve sağ duvar, deniz ile ilişkili friz. MÖ. 3. yy.’ın sonu (Steingraber 2006, 247)

Resim 34. Pigei Mezarı, Tarquinia, sol duvar. MÖ. 4. yy.'ın başı (Steingraber 2006, 161)

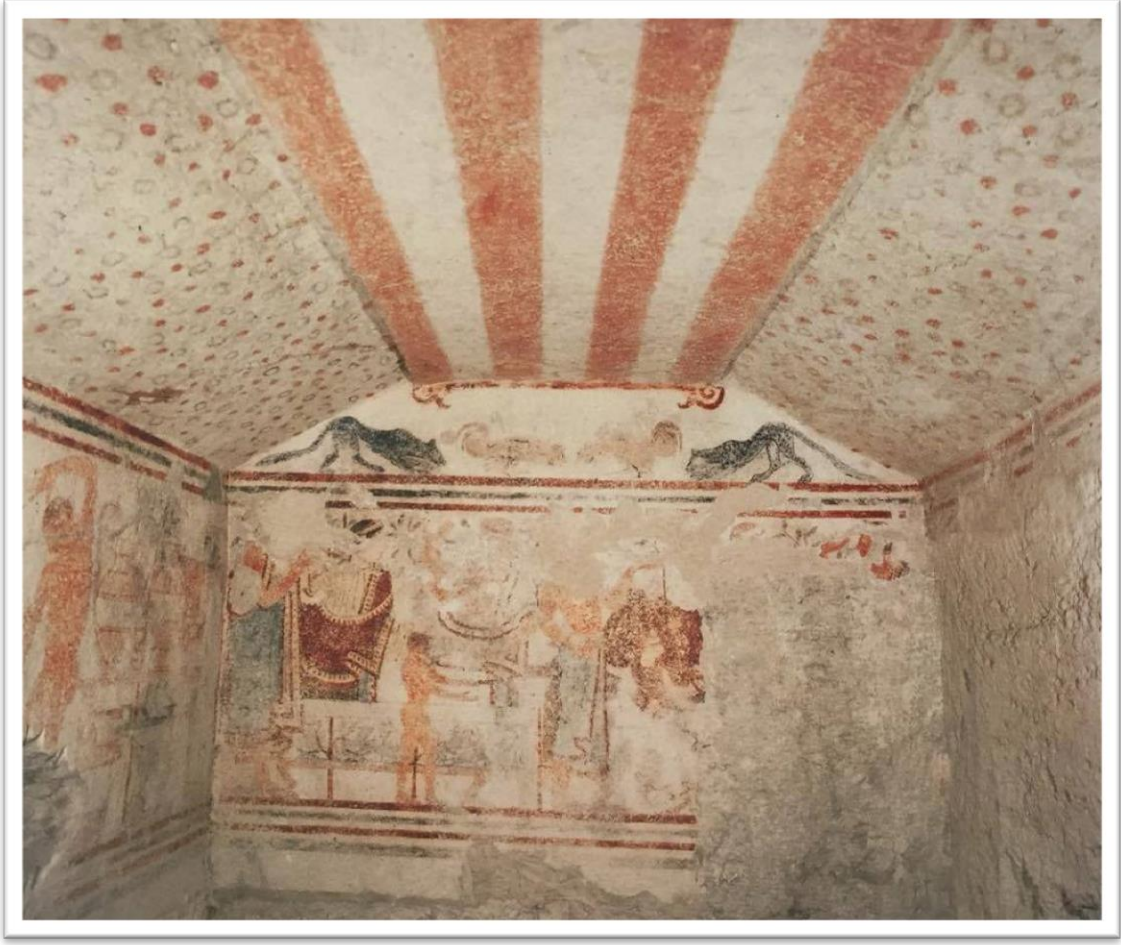
Resim 35. Pigei Mezarı, Tarquinia, sağ duvar, MÖ. 4. yy.'ın başı (Steingraber 2006, 160)

Resim 36. Querciola 1 Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, banket sahnesi, çizim “C.Ruspi 19.yy.” MÖ. 5. yy.’ın sonu (Steingraber 2006, 156-157)

Resim 37. Guerriore Mezarı, Tarquinia, alınlıkta kanatlı “Genio”, Asker(sağda), akrobat(solda). MÖ. 5. yy. ortası (Steingraber 2006, 193)

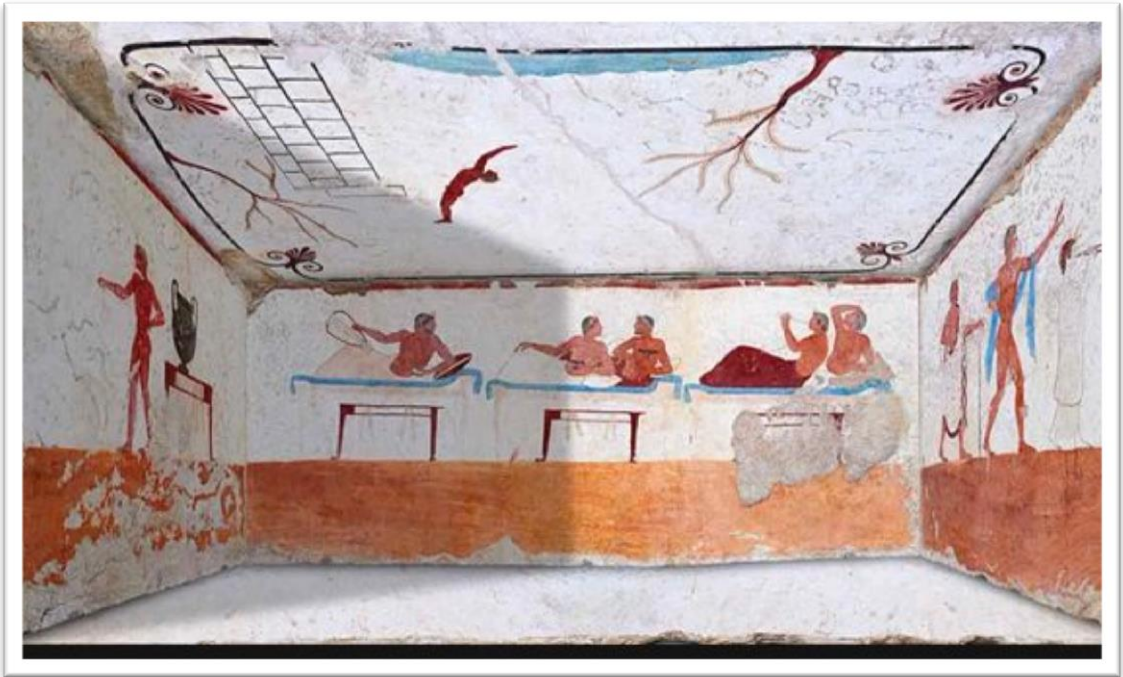
Resim 38. Guerriore Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, banket sahnesi, MÖ. 5. yy.ortası (Steingraber2006, 194)

Resim 39. Scrofa Nera Mezarı. Tarquinia, merkez duvar, kline altındaki köpek ve ceylan. MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 142)

Resim 40. ScafoNera Mezarı. Tarquinia, Merkez duvar, kline altındaki kedi. MÖ. 5. yy.'ın üçüncü çeyreği(Steingraber 2006, 142)

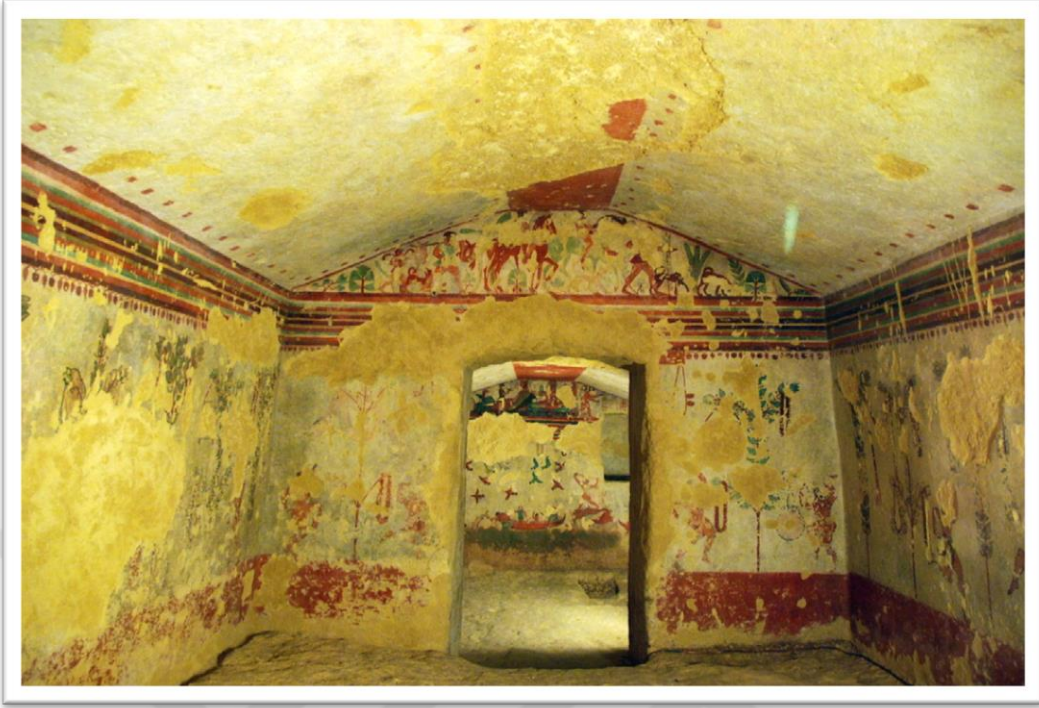
Resim 41. Tuffatore Mezarı. Paestum, Napoli. MÖ. 480 civarı
(<http://www.archart.it/paestum-tomba-del-tuffatore.html>)

Resim 42. Tuffatore Mezarı.Paestum, Napoli. MÖ. 480 civarı (<http://www.napolitan.it/wp-content/uploads/2015/04/tomba-del-tuffatore.jpg>)

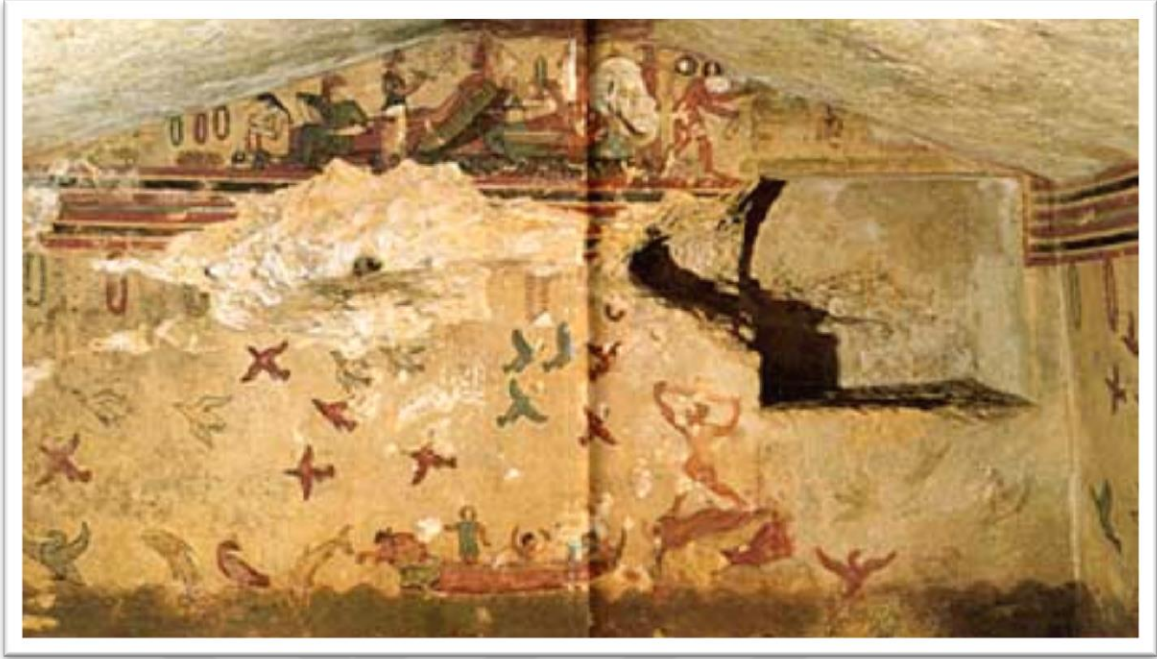
Resim 43. Tuffatore Mezarı.Paestum, Napoli. MÖ. 480 civarı (<https://tr.pinterest.com/pin/410672059753750314/>)

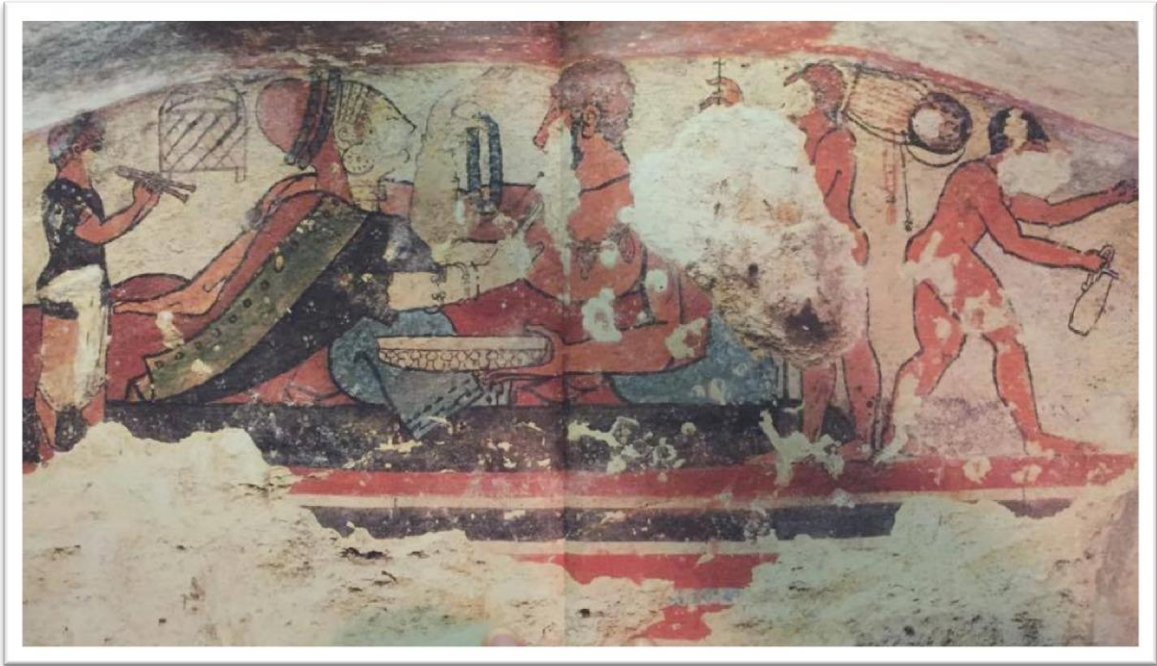
Resim 44. Caccia e Pesca Mezarı.Tarquinia, ön oda. MÖ. 510 civarı
(<http://www.jacqueslanciault.com/2013/05/03/tarquinia-et-ses-tombes-superbement-decorees/>)

Resim 45. Caccia e Pesca Mezarı, Tarquinia, Merkez oda sol duvar, dalgıç. MÖ. 510 civarı
(http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/vari/etruschi_ucelli/02/)

Resim 46. Caccia e Pesca Mezarı, Tarquinia, merkez oda ana sahne, denizde balık avı sahnesi, balıkçılar ve su kuşları. MÖ. 510 civarı (http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/vari/etruschi_uccelli/02/caccia_pesca_01.jpg)

Resim 47. Caccia e Pesca, Tarquinia, MÖ. 510 civarı (http://www.canino.info/inserti/monografie/etruschi/vari/etruschi_uccelli/02/caccia_pesca)

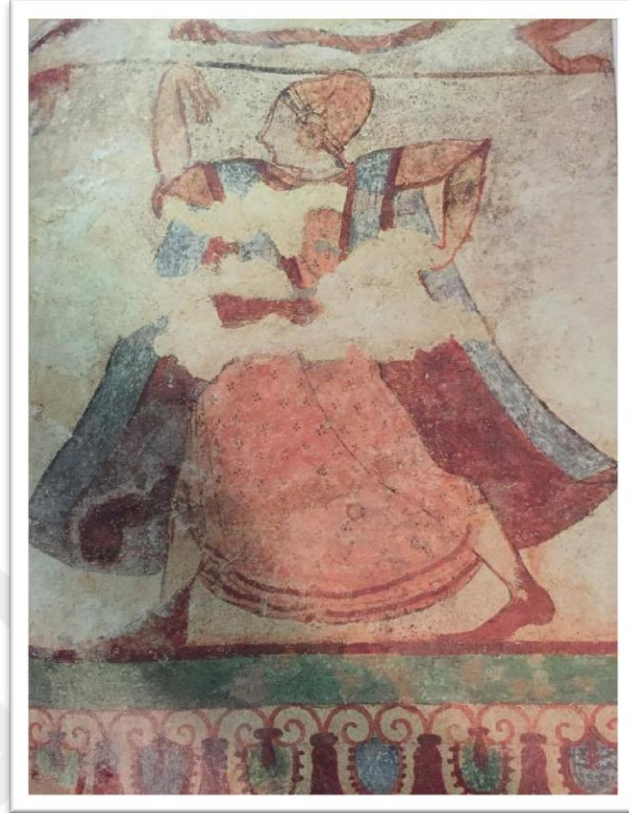

Resim 48. Caccia e Pesca Mezarı. Tarquinia, merkez duvar detay kuşlar, MÖ. 510 civarı.

Resim 49. Leonessa Mezarı. Tarquinia, MÖ. 510 civarı.
(<http://www.jacqueslanciault.com/2013/05/03/tarquinia-et-ses-tombes-superbement-decorees/>)

Levha LII

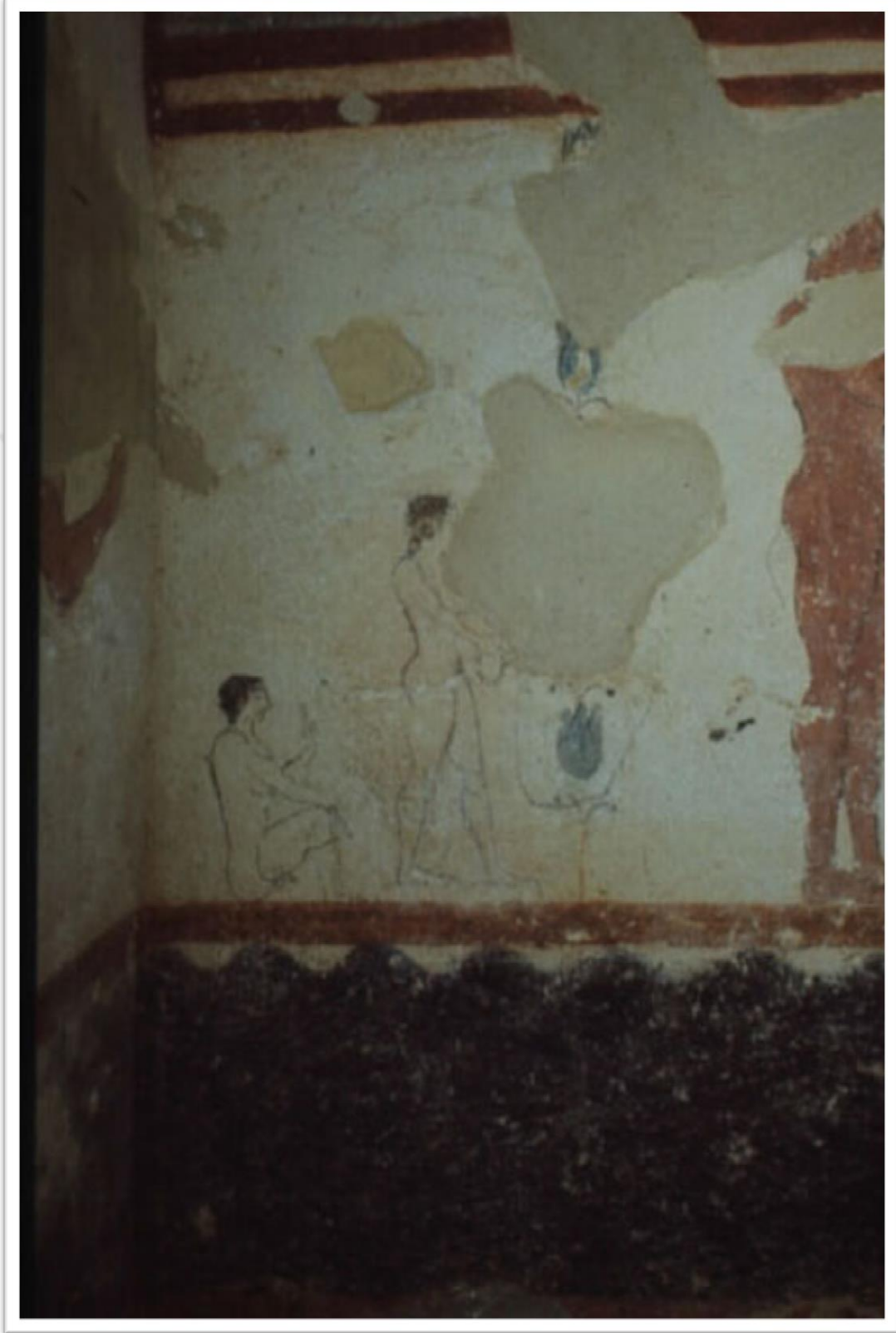

Resim 50. Leonessa Mezarı. Tarquinia, merkez duvar sol kısım, süslü giysili kadın dansçı, MÖ. 520 civarı (Steingraber 2006, 83)

Levha LIII

Resim 51. Leonessa Mezar. Tarquinia, sol duvar, şölen sahnesi, taslak ressamı. MÖ. 520 civarı (Steingraber 2006,83)

Resim 52. Giocoliori Mezarı.Tarquinia, Taslak ressamı örneği. MÖ. 520 civarı
(<http://www.jacqueslanciault.com/2013/05/03/tarquinia-et-ses-tombes-superbement-decorees/>)

Levha LV

Resim 53. Giocolieri Mezarı. Tarquinia. MÖ. 520 civarı
(<http://www.jacqueslanciault.com/2013/05/03/tarquinia-et-ses-tombes-superbement-decorees/>)

Levha LVI

Resim 54. Leonesse Mezarı. Tarquinia
(<http://www.jacqueslanciault.com/2013/05/03/tarquinia-et-ses-tombes-superbement-decorees/>)

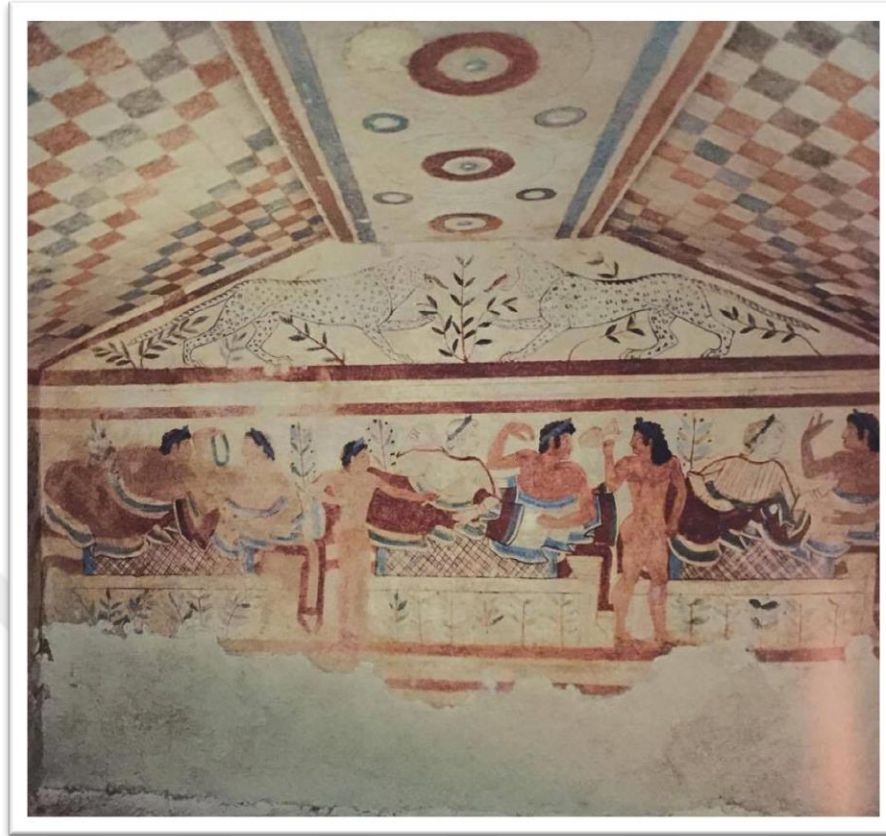
Resim 55. Leonessa Mezarı. Tarquinia, merkez duvar sağ kısım, dansçılar, MÖ. 520 civarı.

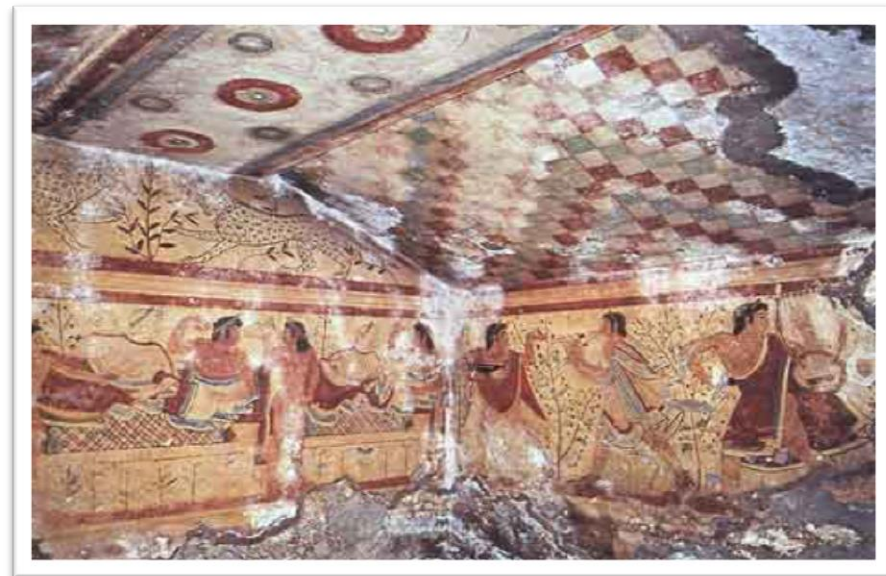
Resim 56. Giocolieri Mezarı. Tarquinia, sağ duvar, dansçı kadınfigürü, MÖ. 520 civarı (Steingraber2006, 85)

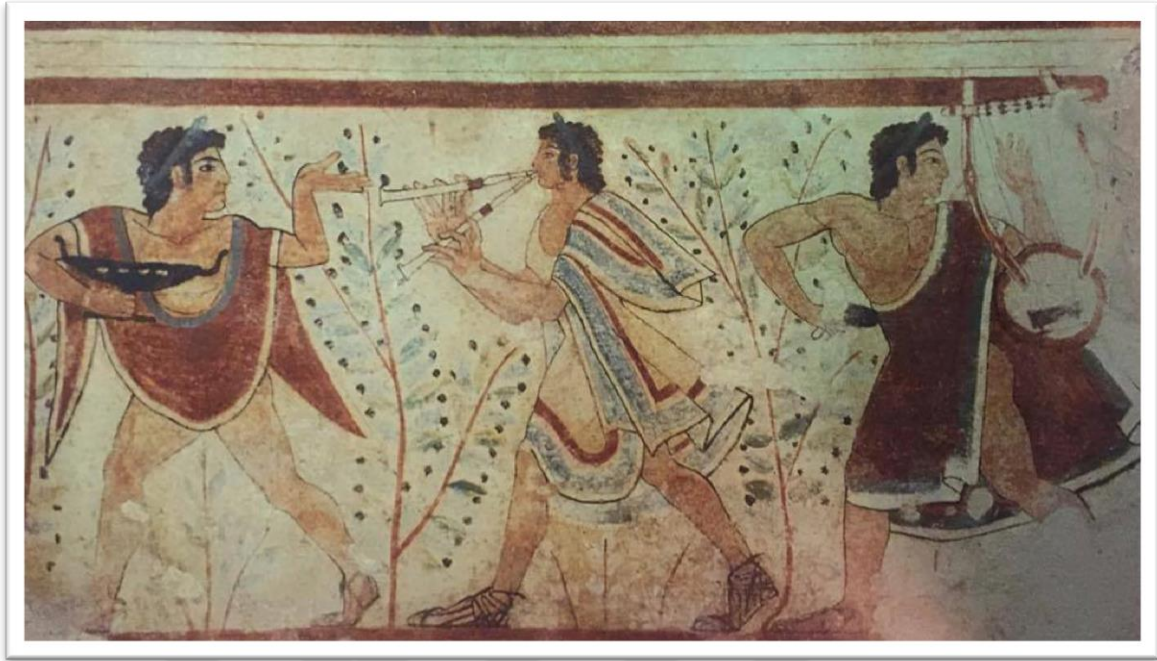
Resim 57. Giocolieri Mezarı, Tarquinia, Başında kandil tutan bir dansçı, dansçı kadın figürüne disk(?) uzatan genç bir erkek. MÖ. 520 civarı (Steingreber 2006, 84)

Resim 58. Leopardi Mezarı, Tarquinia (<http://zloris.blogspot.com.tr/2013/04/la-tomba-dei-leopardi-tomb-of-leopards.html>)

Resim 59. Leopardi Mezarı, Tarquinia (<http://zloris.blogspot.com.tr/2013/04/la-tomba-dei-leopardi-tomb-of-leopards.html>)

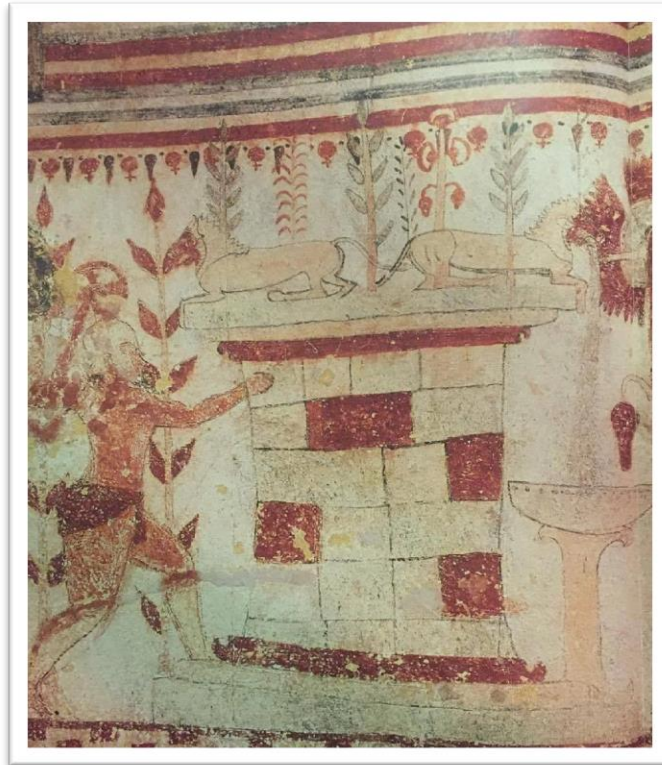
Resim 60. Leopardi Mezarı.Tarquinia, sağ duvar detay, komas dansı, lira ve flüt çalgıcıları. MÖ. 480 civarı (Steinfraber)

Resim 61. Campana Mezarı, Veio, Merkez duvar, MÖ. 7. YY.'ın sonu (Steindrabner 2006, 58)

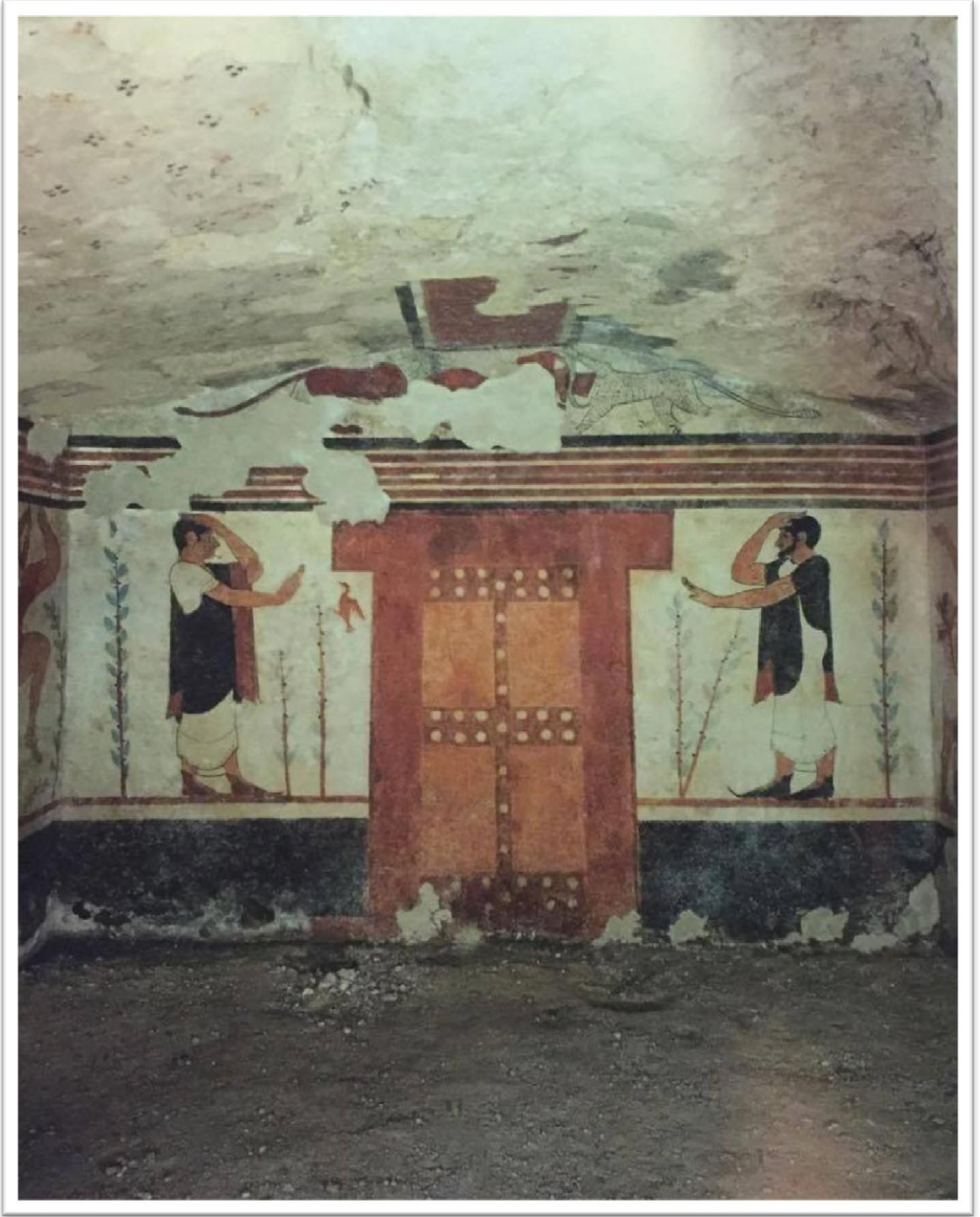
Resim 62. Tori Mezarı, Tarquinia, ön odadaki ana sahne, MÖ. 530 civarı (Staingraber 2006, 78,79)

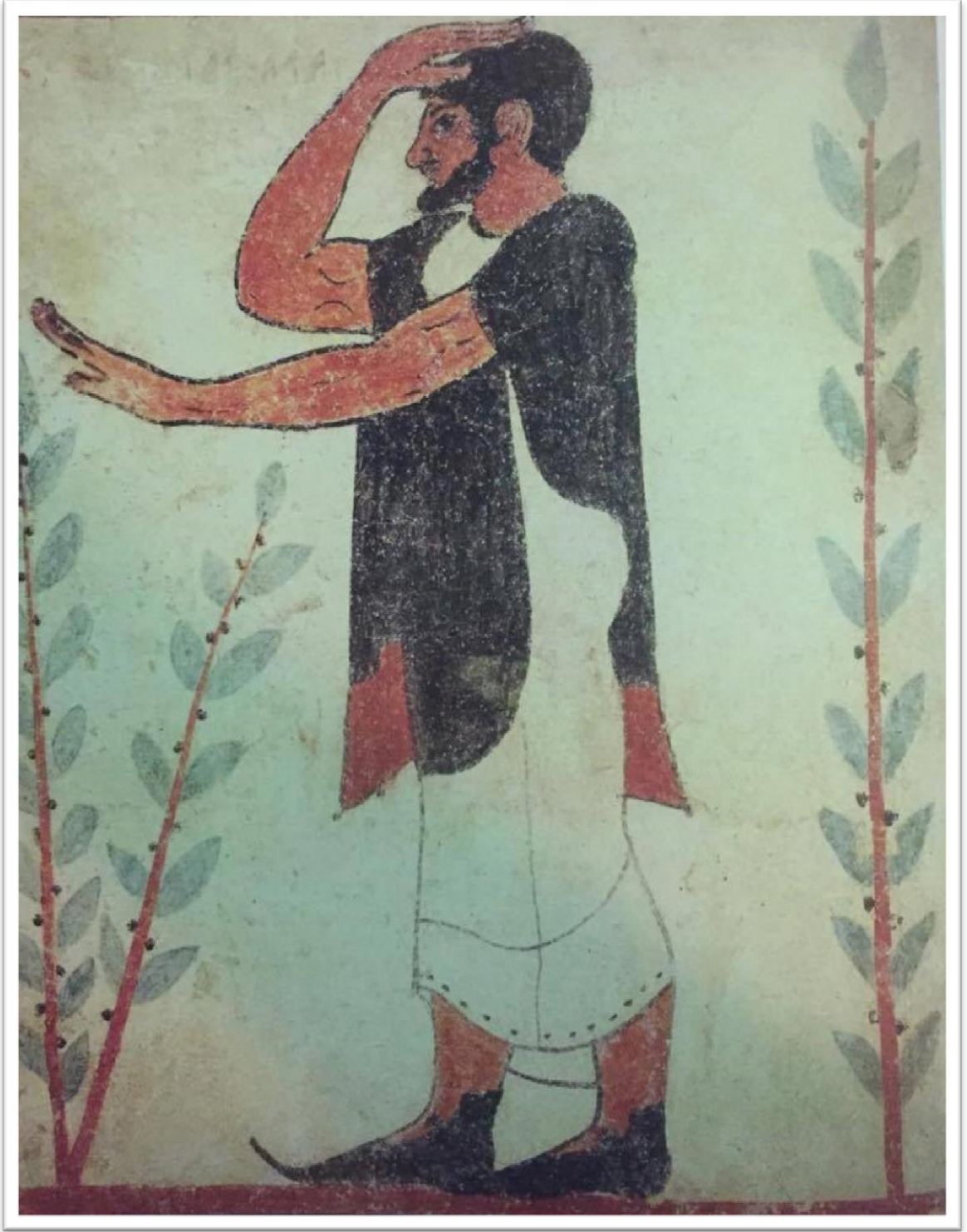
Resim 63. Tori Mezarı, Tarquinia, ana sahne sol kısım detay.

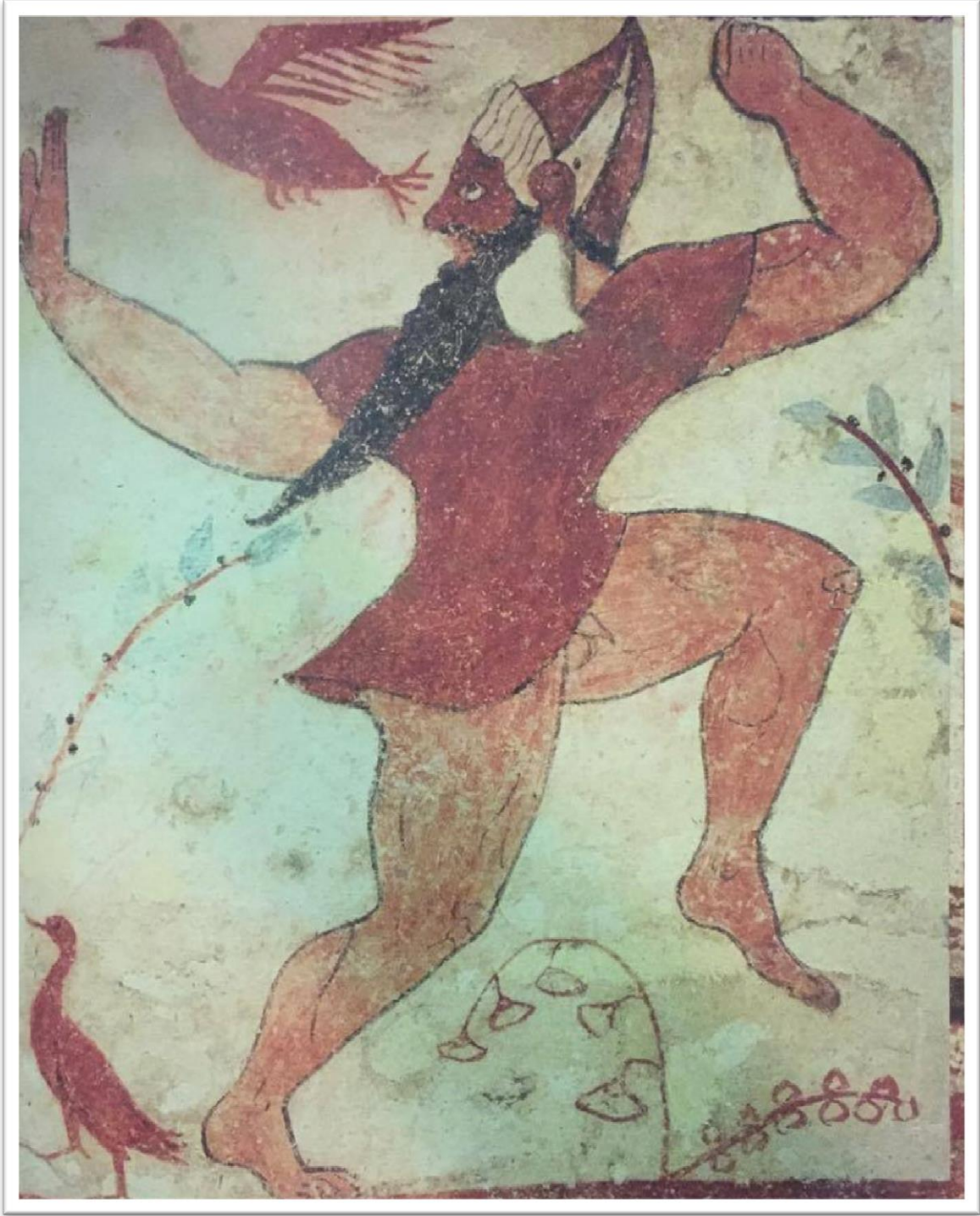
Resim 64. Tori Mezarı, Tarquinia, ana sahne sağ kısım detay.

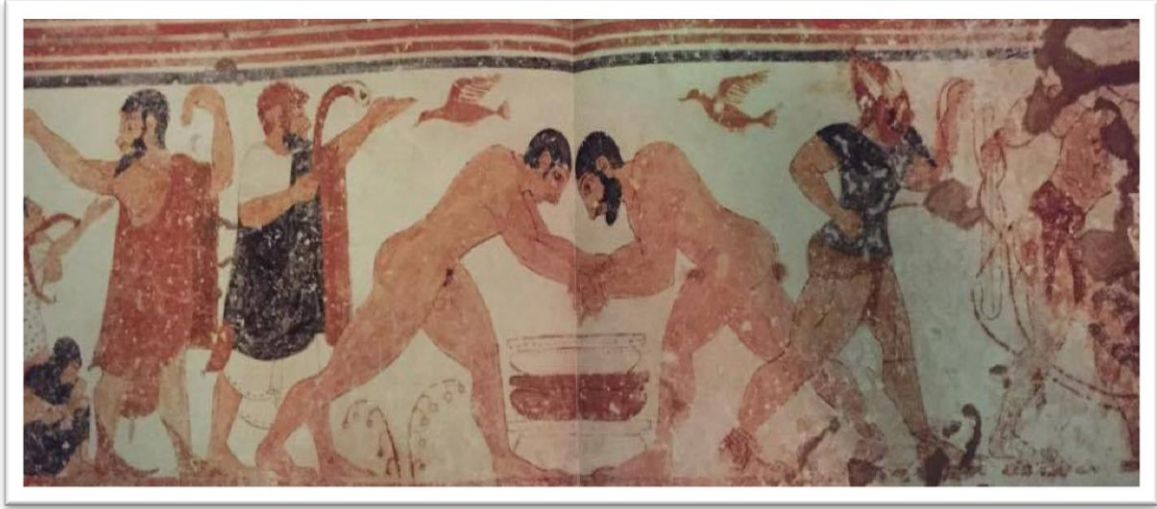
Resim 65. Auguri Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, MÖ. 520 civarı (Steingraber 2006, 9)

Resim 66. Auguri Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, detay.

Resim 67. Auguri Mezarı, sol duvar, maskeli Persu dans sahnesi. MÖ. 520 civarı (Steingraber 2006, 73)

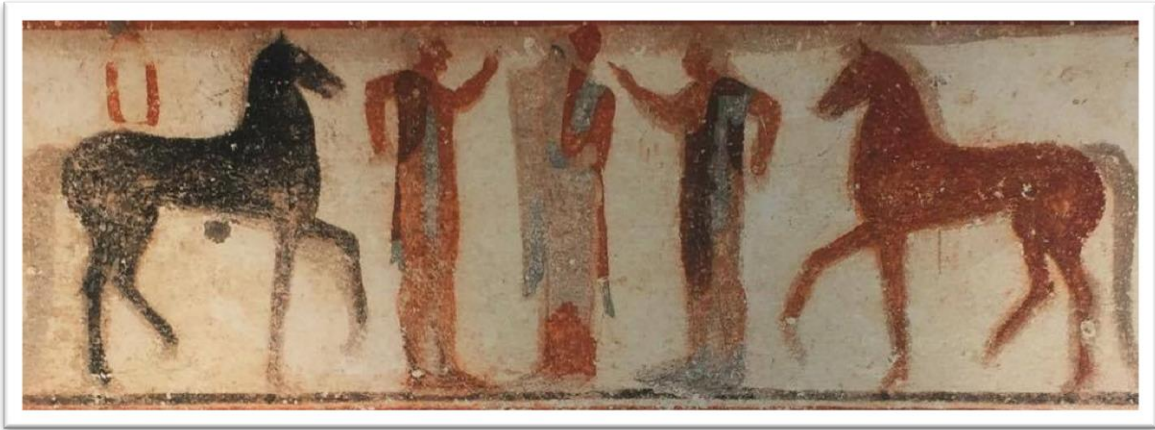
Resim 68. Auguri Mezarı, Tarquinia, sağ duvar, üç adet lebedosun önündeki güreş müsabakası ve müsabakayı yöneten hakem (orta ve sol kısım), Persu'nun kanlı oyunu(sağ kısım). MÖ. 520 civarı (Steingraber 2006, 93)

Resim 69. Auguri Mezarı, Tarquinia, sağ duvarın sağ kısmı.

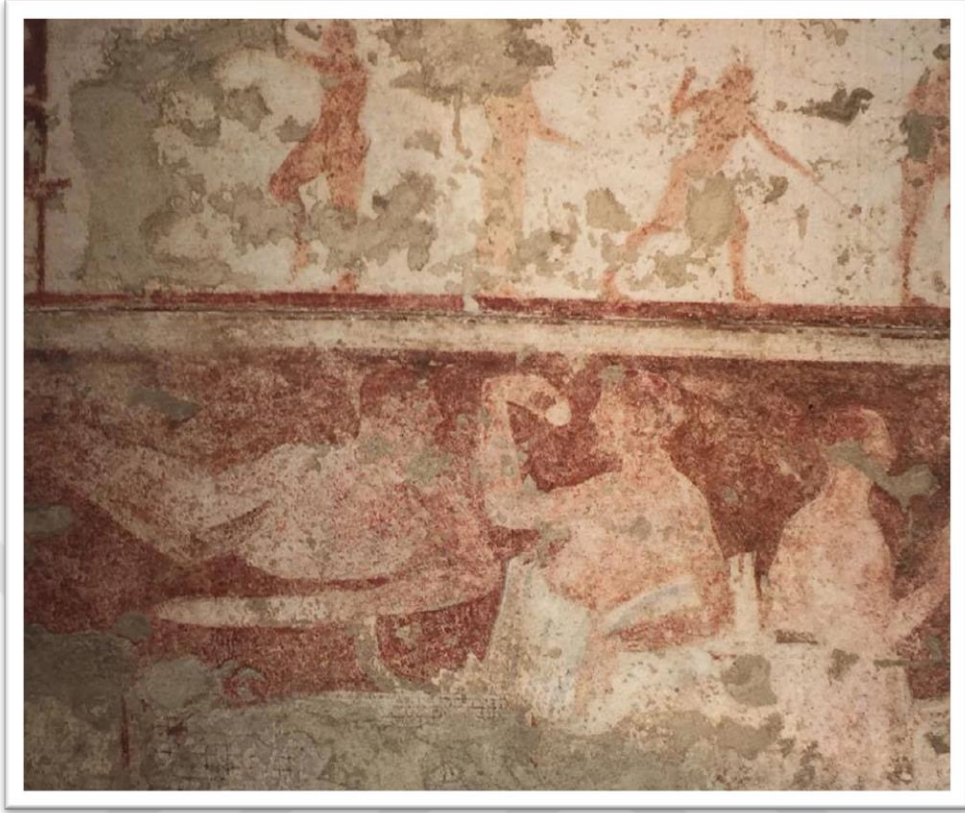

Resim 70. Auguri Mezarı, Tarquinia, sağ duvarın sol kısmı.

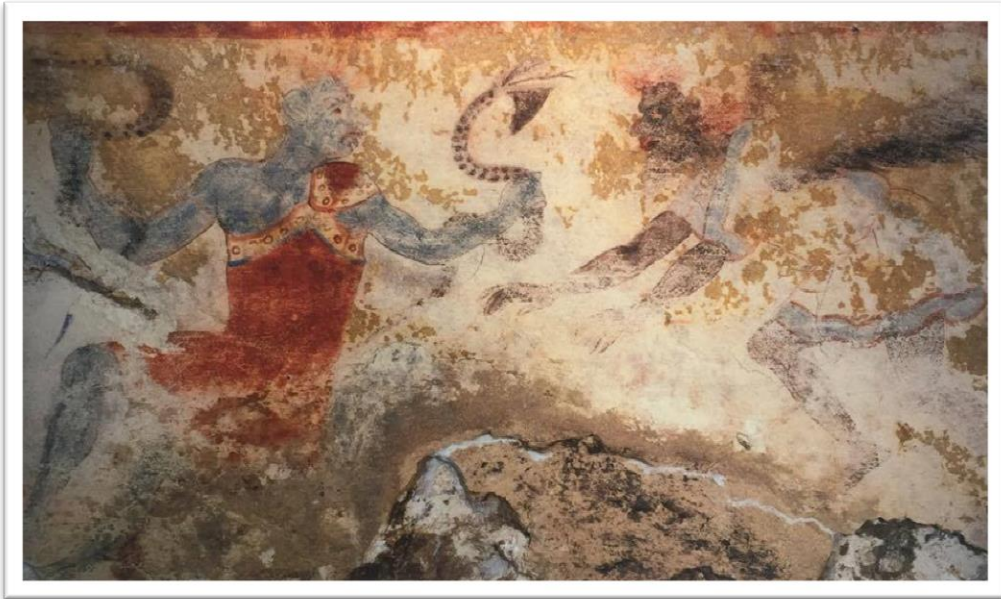
Resim 71. Barone Mezarı, Tarquinia, sol duvar, soylu kadın atlarıyla gelen iki genç erkek arasında. MÖ. 510 civarı (Steingraber 2006, 98)

Levha LXXIV

Resim 72. Bighe Mezarı, Tarquinia, merkez duvar, atletler frizi ve banket sahnesi. MÖ. 490 civarı (Steingraber 2006, 103)

Levha LXXV

Resim 73. Demon of Azzuri Mezarı, Tarquinia, Sağ duvar, ölüm habercisi “Demon”. MÖ. 5. yy.’in sonu

Levha LXXVI

Resim 74. Triclinio Mezarı, Tarquina, Merkez duvar, banket sahnesi, “çizim: C.Ruspi 19.yy.” MÖ. 470 civarı (Steingraber 2006, 135)

Levha LXXVII

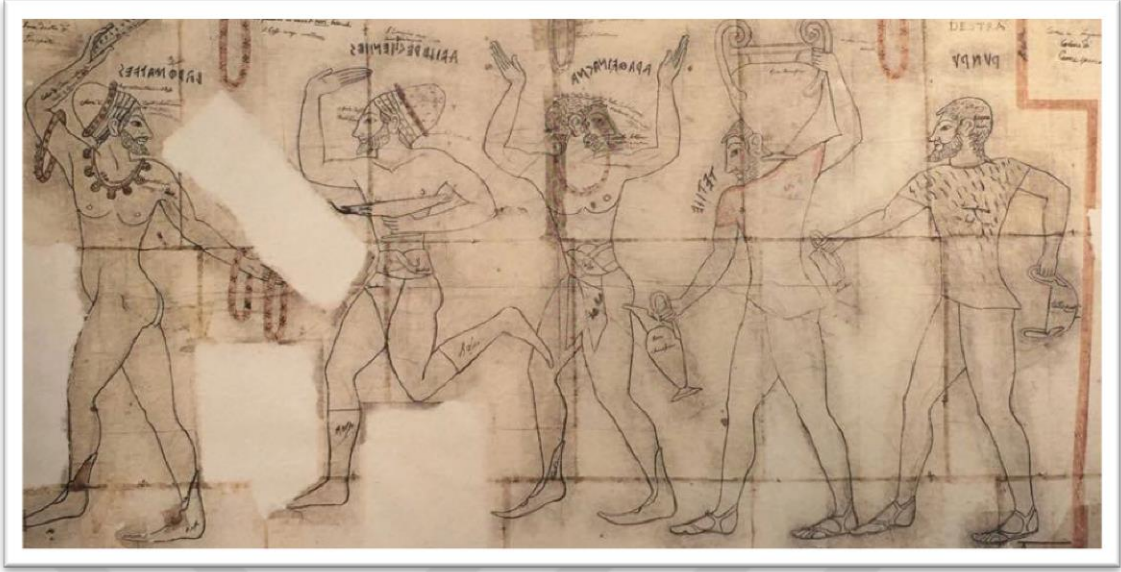

Resim 75. Triclinio Mezarı, Tarquina, sol duvar, dansçılar, barbiton çalgıcısı, doğa betimlemesi. MÖ. 470 civarı(Steingraber 2006, 138)

Levha LXXVIII

Resim 76. Triclinio Mezarı, Tarquina, sağ duvar, dansçılar, flüt çalgıcısı, doğa betimlemesi. MÖ. 470 civarı (2006, 138)

Resim 77. Iscrizioni Mezarı, Tarquina, Sağ duvarın sol kısmı Komos dansı sahnesi, çizim: "LucidodiC. Ruspi, 19. yy.". MÖ. 520 civarı (Steingraber 2006, 102)

Resim 78. LettoFunebre Mezarı, Tarquina, merkez duvar üstündeki alınlıkta yer alan sahne
Defin yatağını ihtişamlı bir biçimde süsleyen kadın sol tarafta, yatağı süsleyen erkek
hizmetkar ve klimesahnesi sağ tarafta. MÖ. 460 civarı (Steingraber 2006, 140)

Levha LXXXI

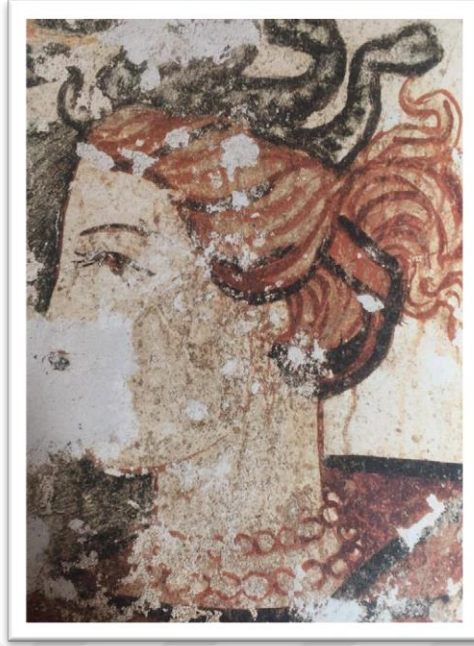

Resim 79. LettoFunebre Mezarı Tarquina, Sol duvar, Dansçılar ve hizmetkarlar frizi. MÖ. 480 civarı(Steingraber 2006, 141)

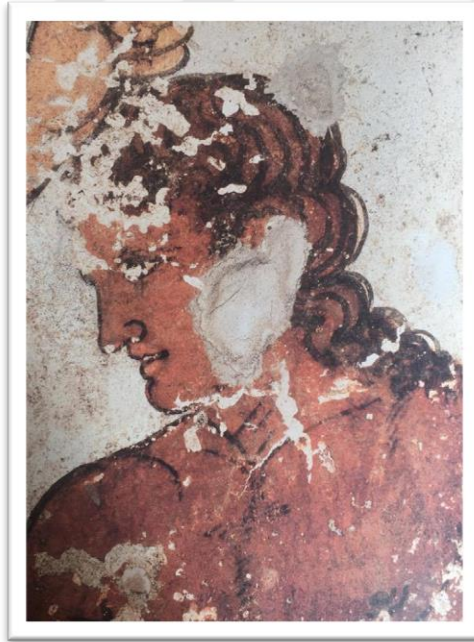
Levha LXXXII

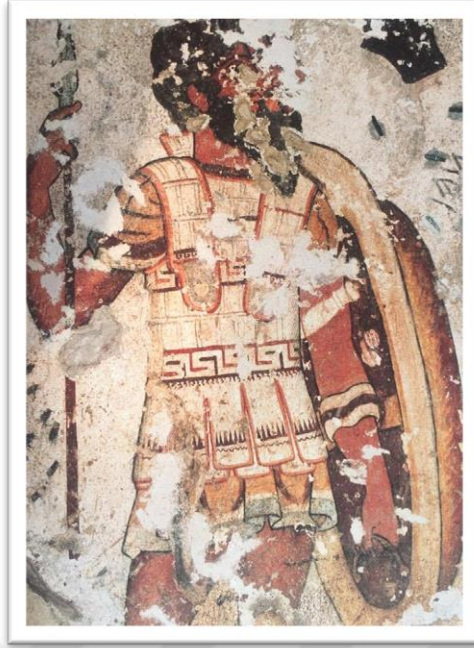
Resim 80. LettoFunebre Mezarı, Tarquina, Sağ duvar, kline sahnesi, hizmetkar ve yaralı boksör. MÖ. 480 civarı (Steingraber 2006, 141)

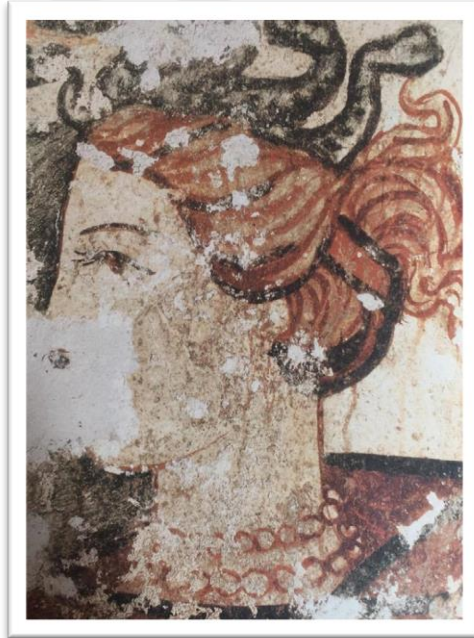
Resim 81. Orco I Mezarı, Tarquian, Sağ duvar “Güzel Velia”. MÖ.4. yy.’ın ikinci çeyreği (Steingraber 2006, 197)

Resim 82. Orco II, Tarquina, Sağ Duvar“Teseo”. MÖ.4.yy.’ın üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 198)

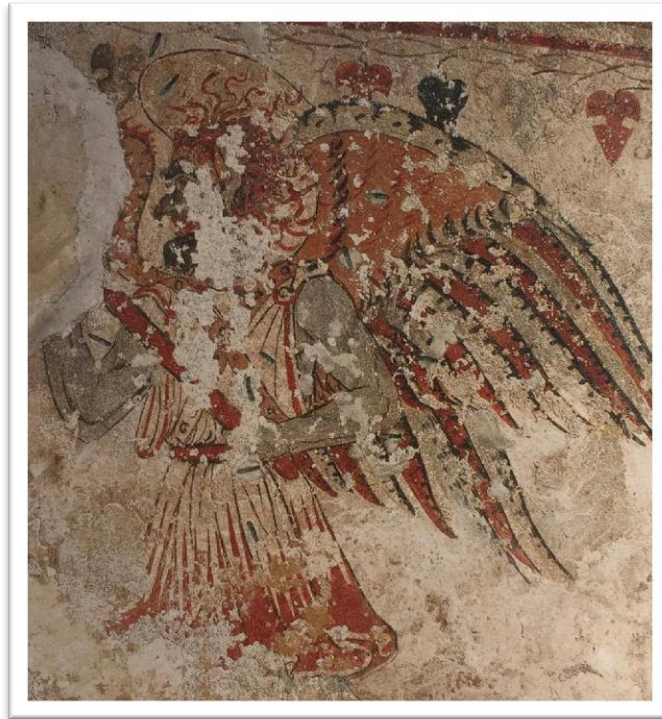
Resim 83. Orco II, Tarquina, mızrak ve zırh “Persefone” taşıyan “Gerione”(Cerun), MÖ. 4. yy.’in üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 199)

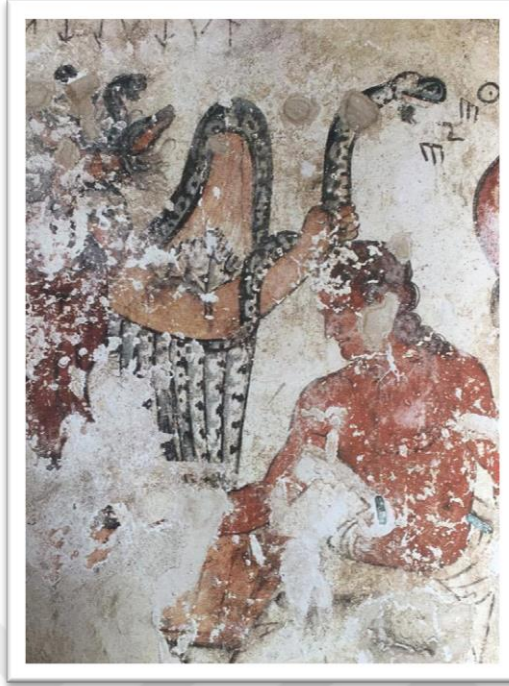
Resim 84. Orco II, Tarquina, portresi, MÖ. 4. yy.’in üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 200)

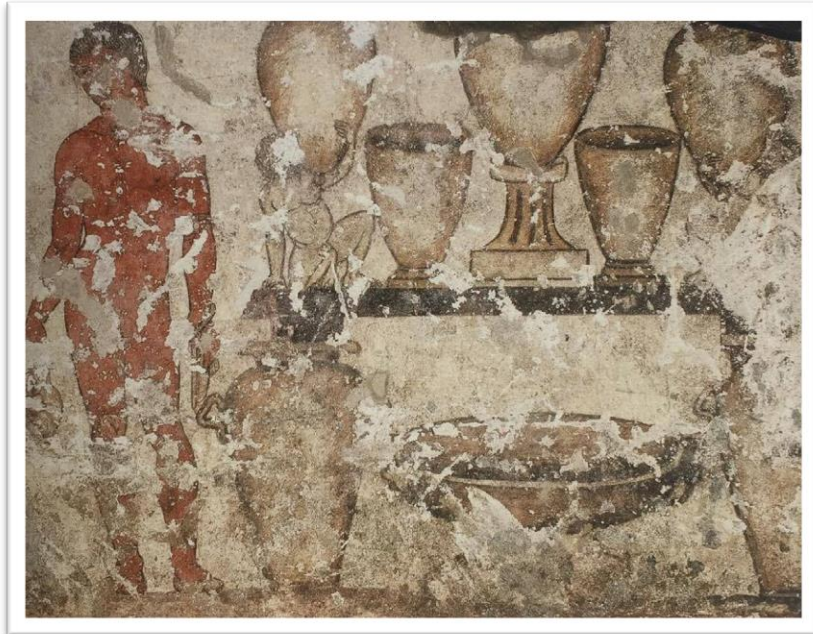
Resim 85. Orco II Mezarı, Tarquina, MÖ. 4. yy.'ın üçüncü çeyreği
(<http://www.wikiwand.com/en/Orcus>)

Resim 86. Orco I Mezarı, mezar odasının son duvarı üzerindeki sahne, ölüm habercisi Charun,
MÖ. 4.yy.'ın ikinci çeyreği (Steingraber 2006, 206)

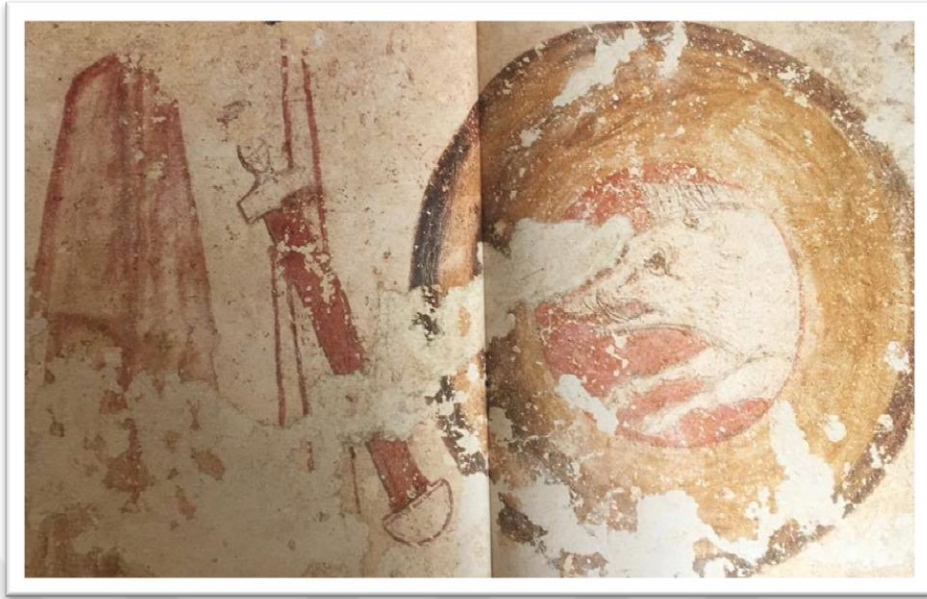

Resim 87. Orco II Mezarı, Tarquina, Sağ duvar üzerindeki sahne; DemonThuculca ve Teseo, MÖ. yy.'ın üçüncü çeyreği (Steingraber 2006, 209)

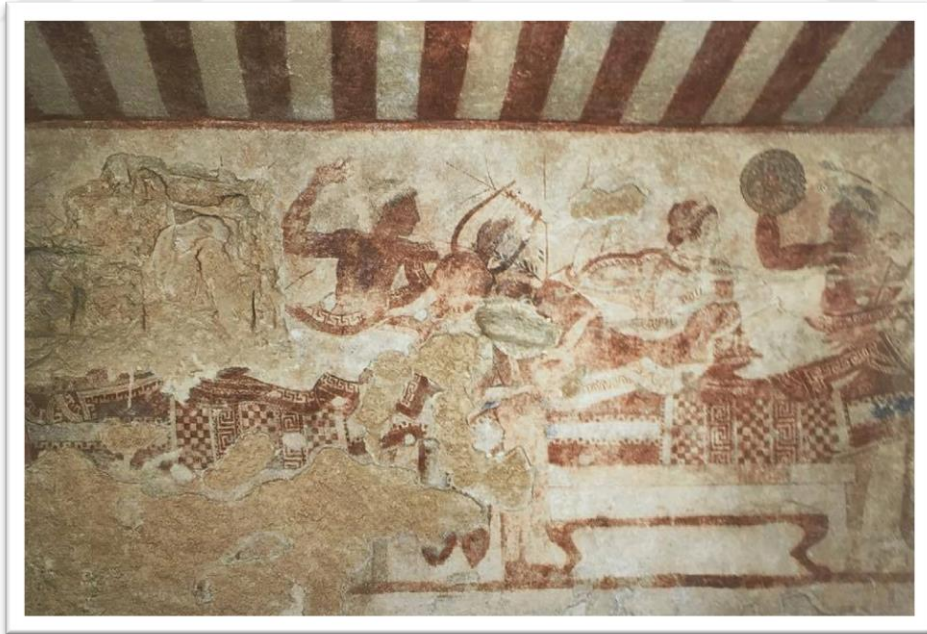
Resim 88. Orco II Mezarı, Tarquina, Sağ duvar üzerindeki sahne, sarışın genç erkek elinde kylikeion tutuyor ve metal vazolar yanında ayakta durur resmedilmiş. MÖ. 4.yy.'ın 3. Çeyreği (Steingrebe 2006, 209)

Levha XCI

Resim 89. Golini Mezarı, Tarquina, mezar odası son duvarı üzerindeki; kalkan, kılıç, pelerin, kalkan üzerinde profilden domuz başı remedilmiştir. MÖ. 300 civarı (Steingraber 2006, 266-267)

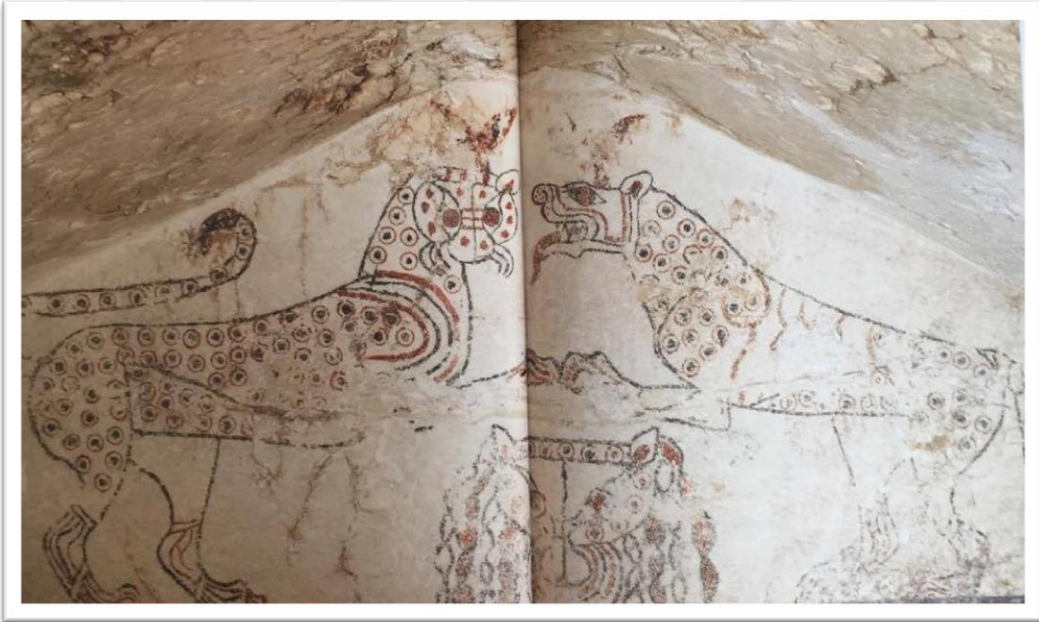
Levha XCII

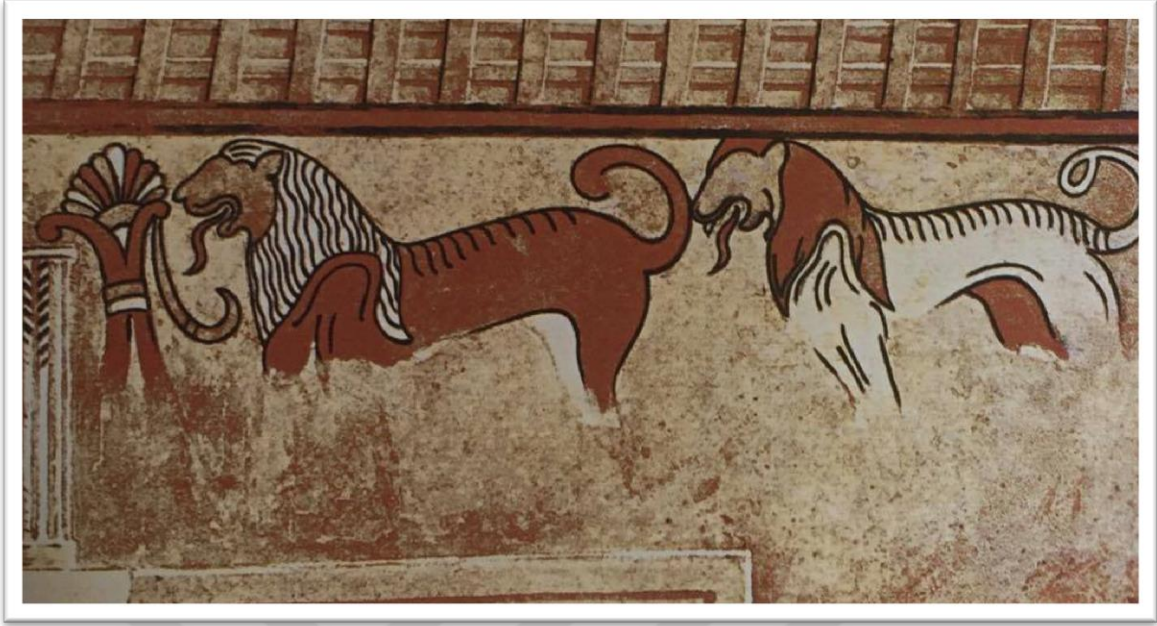
Resim 90. Pulcella Mezarı, Tarquina, Sol duvar üzerindeki banket sahnesi. MÖ. 5. yy.'ın sonu (Steingraber 2006, 159)

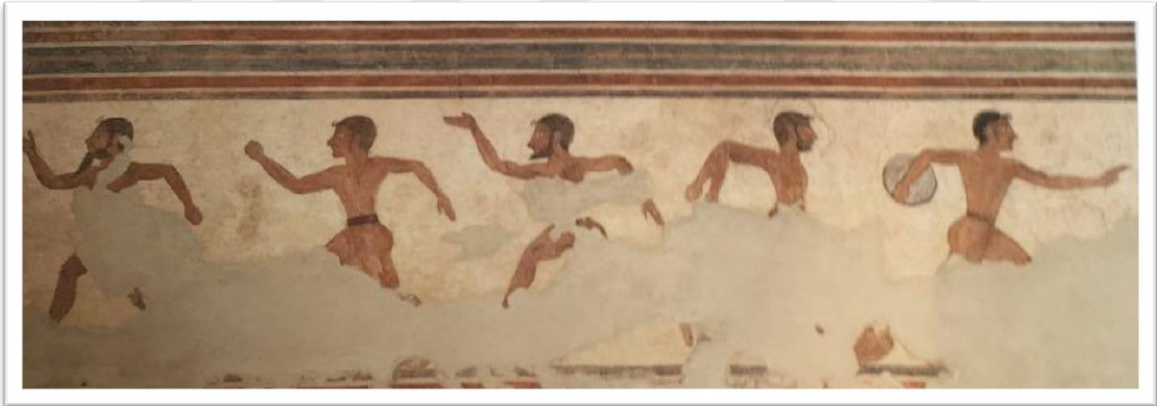
Resim 91. Anatre Mezarı, Veio, sola doğru yürüyen ördekler. MÖ. 7. yy.'ın ikinci çeyreği (Steningraber 2006, 48)

Resim 92. Pantera Mezarı, Tarquina, Mezarın sonlandığı duvarın üst sahnesinde yer alan panterlerve panterler arasındaki yırtıcı hayvan maskesi. MÖ. 6. yy.'ın başı. (Steingraber 2006, 48)

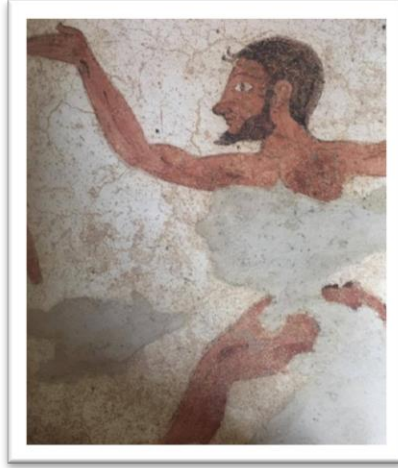

Resim 93. Leoni Dipinti Mezarı, Cerveteri, Dromos üzerindeki sağ oda içerisinde sağ duvar üzerindeki aslanlı sahne. MÖ. 7. yy.'ın son çeyreği (Steingraber 2006, 47)

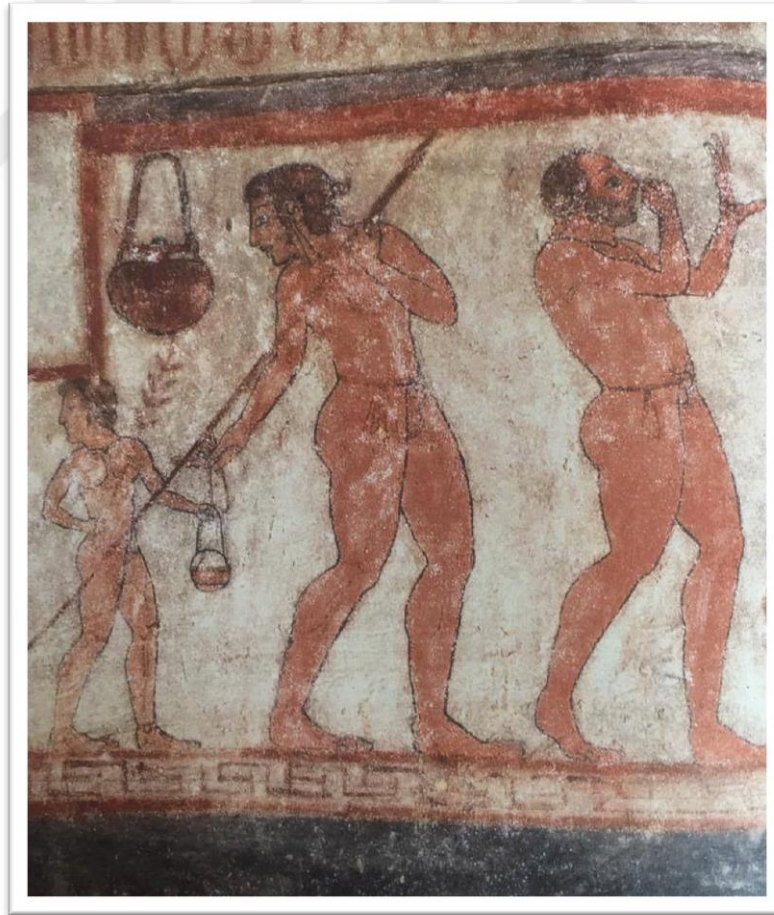
Resim 94. Olimpiadi Mezarı, Tarquina, sağ duvar üzerindeki sahne, koşan atletler, disk atıcısı. MÖ. 510 civarı (Steningreber 2006, 109)

Levha XCVII

Resim 95. Olimpiadi Mezarı, Tarquina, sağ duvar üzerindeki sahne, koşan atlet. MÖ. 510 civarı (Steningreber 2006, 109)

Levha XCVIII

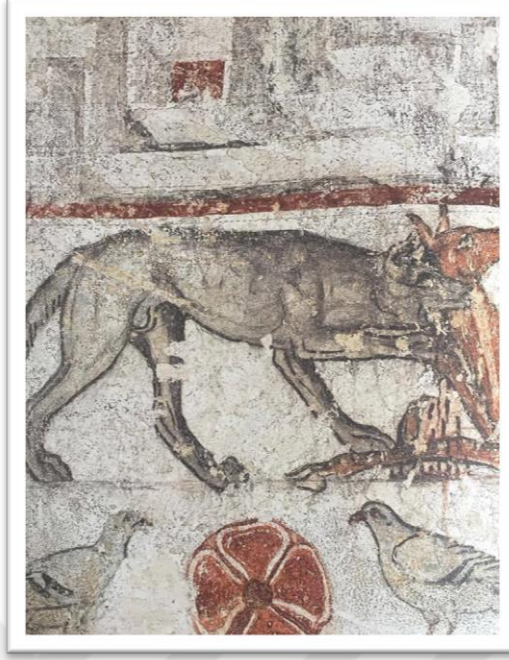
Resim 96. Scimmia Mezarı, Chiusi, Merkez odada sağ duvar üzerindeki sahne, Dansçılar, Atlılar, Günlük yaşamdan anlar (Steingreber 2006, 120)

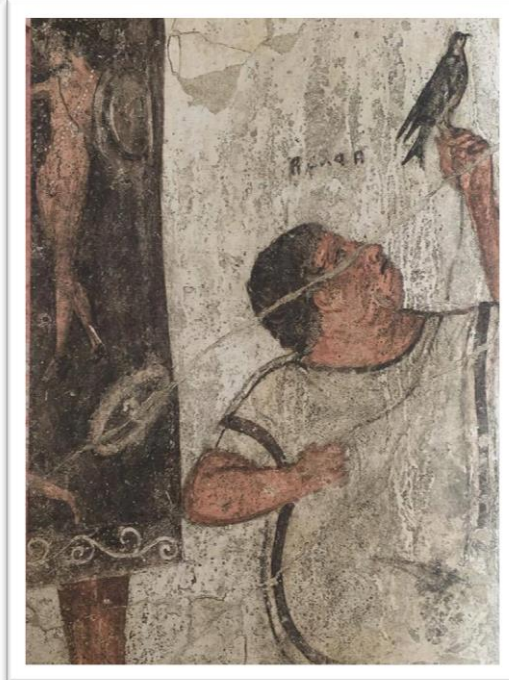
Resim 97. Scimia Mezarı. Chiusi, Merkez oda sol duvar üzerindeki sahne, atletlerin müsabakaları ve hakem MÖ. 480(Steingraber 2006, 121)

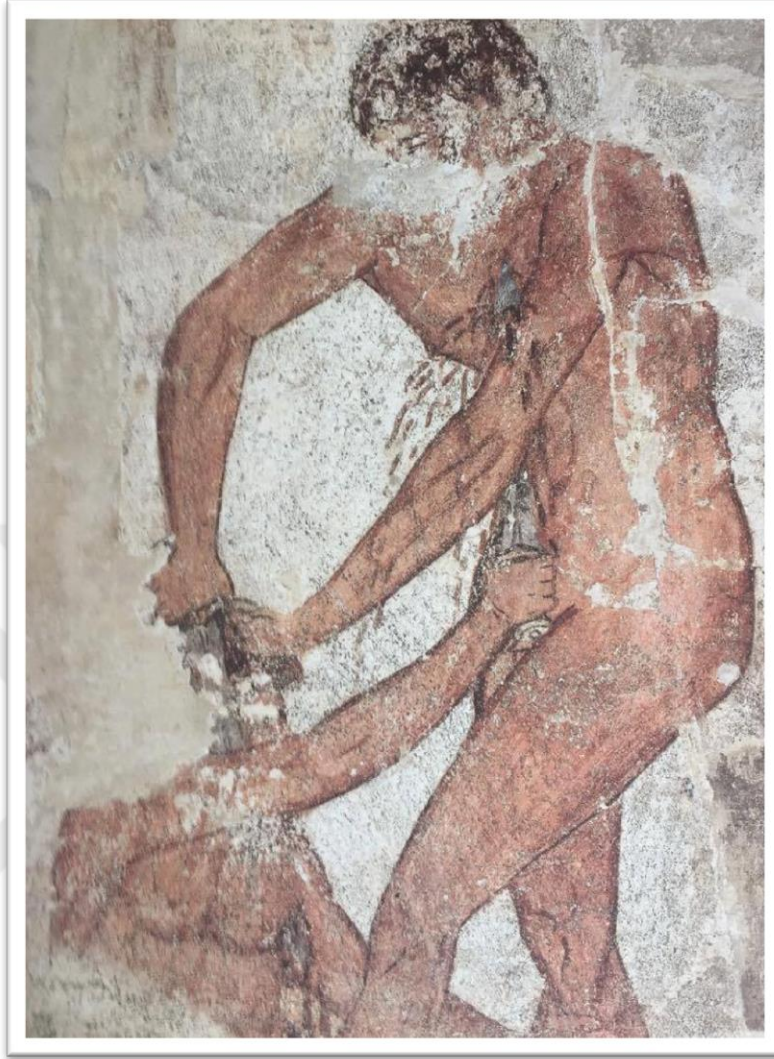
Resim 98. Amazon Lahti (Steingraber 2006, 220)

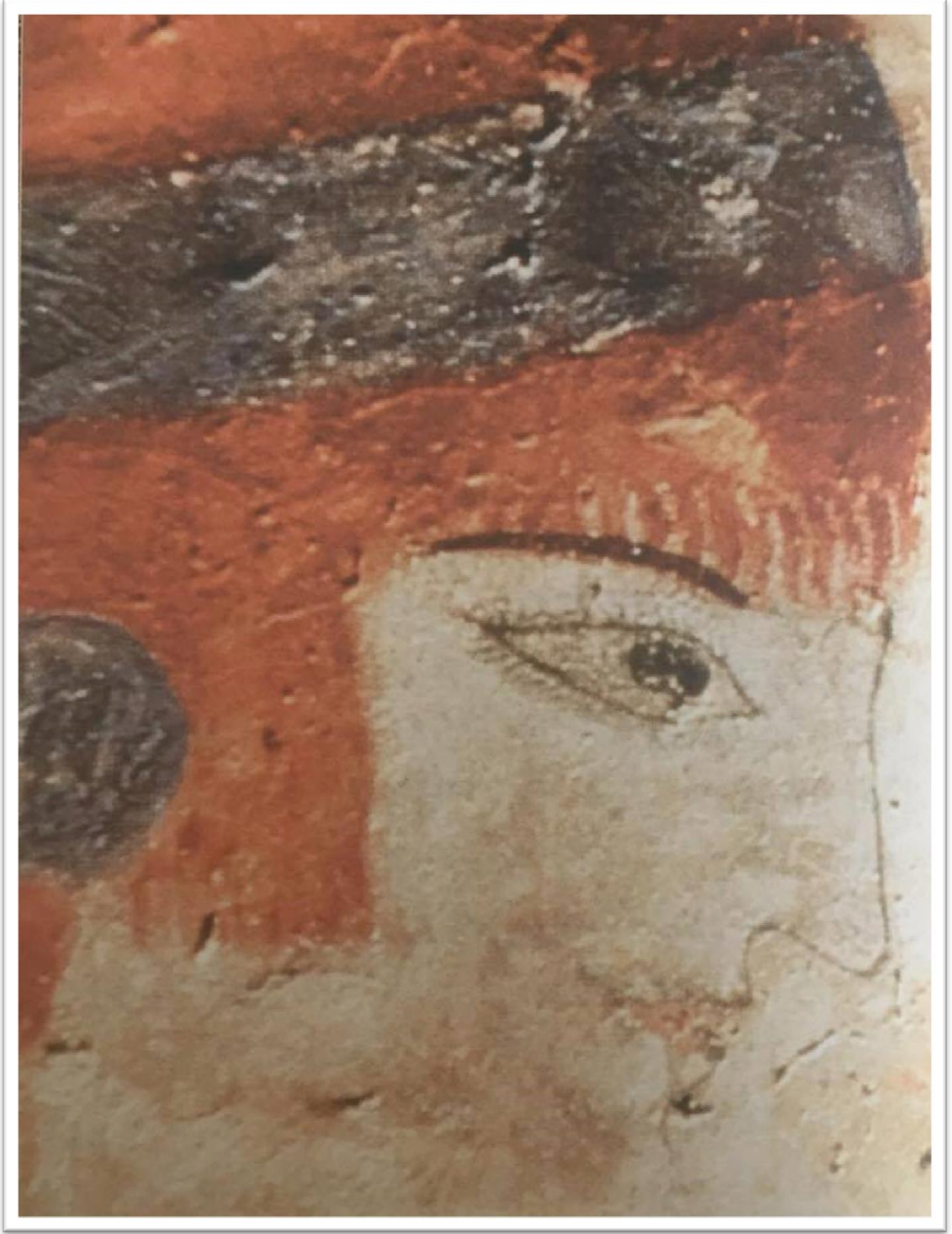
Resim 99. François Mezari (Steingraber 2006, 220)

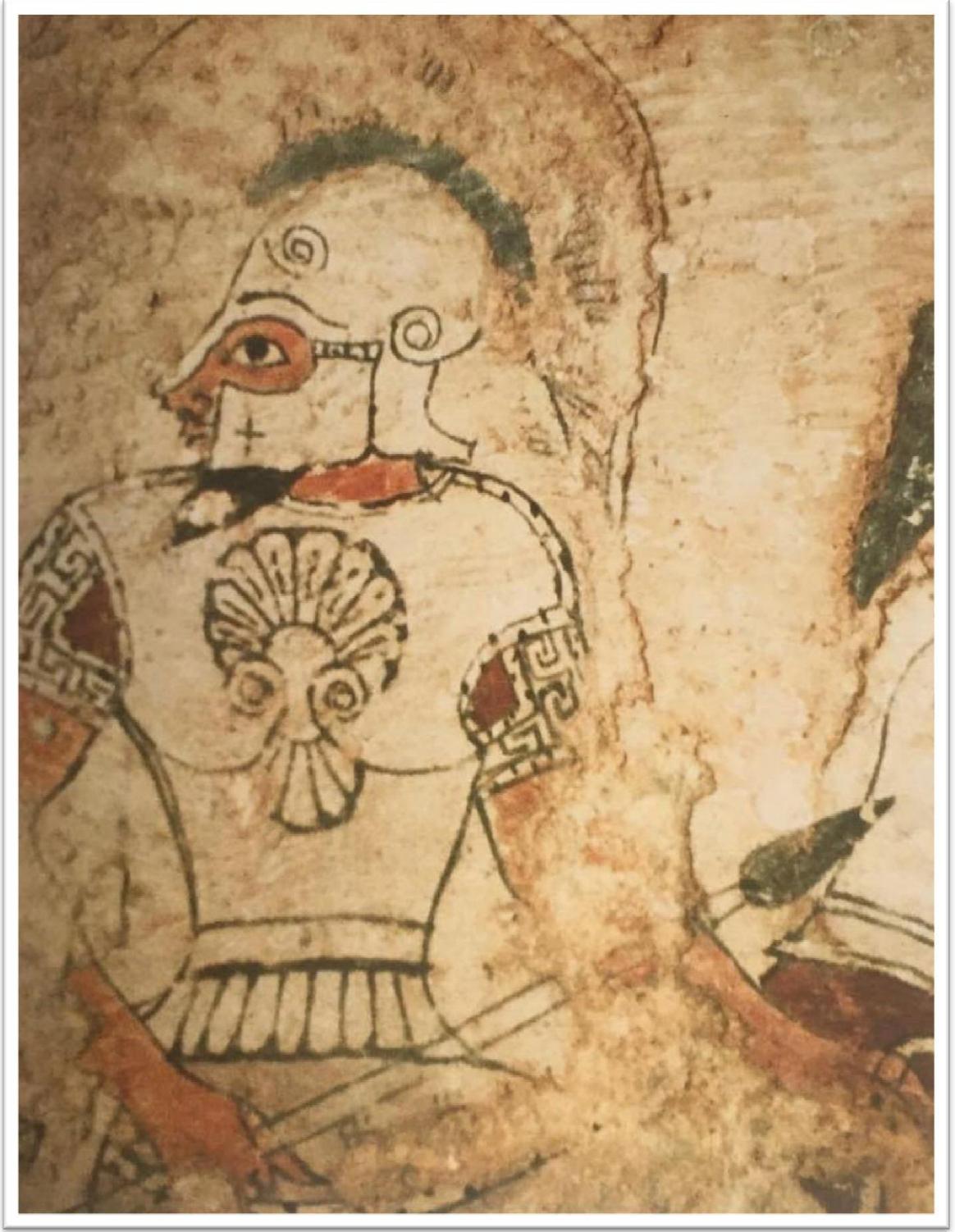
Resim 100. François Mezari (Steingraber 2006,220)

Resim 101. François Mezarı, Vulci, Mezar odası sonunda yer alan alan sahnenin sol tarafı; Eteocle ve Polinice'nin Tebe'deki mücadelesi. MÖ. 4.yy.'ın üçüncü çeyreği. (Steingraber 2006, 220)

Resim 102. Uşak, Ermo Vadisi (Lidia), Uşak'ta bulunan tümülüs mezarı ana sahnedeki duvar resmi Profilden kadın başı. MÖ. 6. yy.'ın sonu (Steingraber 2006, 281)

Resim 103. Kızılbey, Elmalı yakınları(Likya), At üzerindeki savaşçı, MÖ. 6. yy.' ın son çeyreği (Steingraber 2006, 283)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Taylan Dede

Doğum Yeri ve Tarihi: İzmir \ 1982

Eğitim Durumu

Lisans: Ege Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İMYO, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı.

Lisans Üstü: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü.

Yabancı Dil Bilgisi: İtalyanca, İngilizce.

İş Deneyimi

-T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,Ülkesel Profesyonel Turist Rehberi (2012- Devam ediyor)

-Universita' di Sassari, Sardegna, İtalya.

Erasmus staj hareketliliği, "S'Elige Entosu, Usini arkeolojik kazıları " Lo scavo di Usini".

-Universita' Kore di Enna, Sicilia, İtalya,

Centro Studi di Archeologia Mediterranea, "Villarosa, Case Bastione arkeolojik kazıları " Lo scavo di Case Bastione".

-Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Klaros arkeolojik kazıları.

-Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Yeşilova arkeolojik kazıları.

İletişim Bilgileri

Adres: Doç. Dr. Bahriye Üçok Bulvarı No: 57\1 kat: 2 Daire: 4
Karşıyaka, İzmir, Türkiye.

E-Mail: ddtaylan@hotmail.com

Mobil Tel: + 90(532)6432897

Tarih: 12 Ekim 2017, Perşembe